

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Richard Galis

Právní úprava regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30. 7. 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. 7. 2016

Richard Galis

Poděkování

Na tomto místě chci nejprve poděkovat doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D. za úsilí a čas věnovaný připomínkování textu práce. Dále bych chtěl také poděkovat Mgr. Vlastě Galisové za pečlivou pravopisnou korekturu.

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	6
1. Stav přírody a biologické rozmanitosti a vliv obchodování s ohroženými druhy na něj...7	
1.1 Úvod.....	7
1.2 Stav přírody a biologické rozmanitosti	7
1.3 Mezinárodní obchod s ohroženými druhy jako příčina ohrožení biodiverzity	8
1.3.1 Rozsah mezinárodního obchodu.....	9
1.3.2 Nezákonné obchodování	10
1.4 Důvody ochrany přírody a biologické rozmanitosti	11
1.5 Shrnutí.....	13
2. Obecné otázky právní úpravy obchodování s ohroženými druhy.....	14
2.1 Úvod.....	14
2.2 Cíle právní úpravy obchodování s ohroženými druhy	14
2.2.1 Ochrana a udržitelné využívání druhové rozmanitosti	14
2.2.2 Zajištění <i>welfare</i> zvířat	15
2.3 Účel právní úpravy obchodování s ohroženými druhy	15
2.4 Předmět právní úpravy obchodování s ohroženými druhy a předmět ochrany	16
2.5 Postavení právní úpravy obchodování s ohroženými druhy v systému práva životního prostředí a její principy	17
2.5.1 Systematické zařazení	17
2.5.2 Principy právní úpravy	17
2.6 Shrnutí.....	18
3. Prameny právní úpravy obchodování s ohroženými druhy	19
3.1 Úvod.....	19
3.2 Prameny mezinárodněprávní úpravy	19
3.2.1 Vývoj mezinárodněprávní úpravy	19
3.2.2 Washingtonská úmluva CITES	20
3.2.3 Rezoluce a rozhodnutí konference smluvních stran CITES.....	22
3.2.4 Související mezinárodní dokumenty	23
3.3 Prameny unijní právní úpravy.....	27
3.3.1 Vztah EU a CITES	27
3.3.2 Vývoj unijní právní úpravy	28
3.3.3 Současné prameny unijní právní úpravy	28

3.3.4	Související právní předpisy EU	30
3.3.5	Judikatura Soudního dvora Evropské unie	32
3.4	Prameny české právní úpravy	33
3.4.1	ČR a CITES	33
3.4.2	Vývoj české právní úpravy	33
3.4.3	Současné prameny české právní úpravy	35
3.4.4	Související české právní předpisy	36
3.5	Shrnutí.....	37
4.	Základní právní pojmy	40
4.1	Úvod.....	40
4.2	Exemplář.....	40
4.2.1	Exemplář osobního nebo rodinného charakteru	42
4.2.2	Exemplář (narozený a) odchovaný v zajetí a exemplář uměle vypěstovaný.....	43
4.2.3	Exemplář získaný před tím, než se na něj začala vztahovat CITES.....	43
4.2.4	Zpracovaný exemplář získaný před více než 50 lety.....	43
4.3	Druh	44
4.4	Obchod, reexport, opětovný dovoz a přivezení z moře	45
4.5	Nabízení k prodeji a prodej exempláře	46
4.6	Převážně komerční účely	47
4.7	Shrnutí.....	47
5.	Nástroje právní úpravy obchodování s ohroženými druhy	49
5.1	Úvod.....	49
5.2	Kategorizace objektů ochrany a seznamy ohrožených druhů.....	49
5.2.1	Seznamy CITES	49
5.2.1.1	Zařazování	50
5.2.1.2	Vyřazování.....	51
5.2.1.3	Proces změn příloh.....	51
5.2.2	Seznamy nařízení CITES	52
5.3	Regulace mezinárodního obchodu.....	53
5.3.1	Dovoz	54
5.3.2	Opětovný dovoz.....	56
5.3.3	Vývoz	56
5.3.4	Reexport (zpětný vývoz)	57

5.3.5 Přivezení z moře	59
5.3.6 Výjimky z ustanovení o mezinárodním obchodu	59
5.3.6.1 Exempláře získané před tím, než se na ně začala vztahovat Úmluva a zpracované exempláře získané před více než 50 lety	60
5.3.6.2 Exempláře osobního nebo rodinného charakteru.....	61
5.3.6.3 Exempláře živočichů (narozených a) odchovaných v zajetí a rostlin uměle vypěstovaných	62
5.3.6.4 Nekomerční zápůjčky, dary a výměny mezi registrovanými vědci a vědeckými institucemi	63
5.3.6.5 Tranzit a soubory vzorků	64
5.3.6.6 Putovní výstavy.....	65
5.3.6.7 Biologické vzorky	66
5.3.7 Zjištění o tom, že mezinárodní obchod neohrozí přežití dotčeného druhu	66
5.3.7.1 Mezinárodní principy provádění zjištění, vývozní kvóty a přezkum závažného obchodu.....	67
5.3.7.2 Provádění zjištění, o tom, že obchod nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu vědeckými orgány členských států EU	69
5.4 Regulace obchodních činností s exempláři v EU	70
5.5 Regulace přepravy a přemísťování živých exemplářů.....	72
5.5.1 CITES	72
5.5.2 Unijní a národní právní úprava	72
5.6 Regulace značení exemplářů	74
5.7 Povinnost registrace některých exemplářů	75
5.8 Povinnost prokázání původu exempláře	77
5.9 Shrnutí.....	78
6. Zajištění dodržování CITES a prosazování právní úpravy obchodování s ohroženými druhy	82
6.1 Úvod.....	82
6.2 Zajištění dodržování CITES	82
6.2.1 Systém podávání zpráv	82
6.2.2 Inspekce (šetření).....	83
6.2.3 Postupy pro zjišťování dodržování (splnění).....	83
6.2.4 Řešení sporů	84
6.3 Prosazování právní úpravy obchodování s ohroženými druhy.....	84

6.3.1	Správní dozor.....	85
6.3.1.1	Sledování dodržování nařízení členskými státy a předávání informací	85
6.3.1.2	Správní dozor v ČR.....	86
6.3.2	Správněprávní odpovědnost	86
6.3.2.1	Opatření k prosazování v rámci CITES	86
6.3.2.2	Sankce podle unijní právní úpravy	87
6.3.2.3	Zabavení exempláře a právní odpovědnost za správní delikty v české právní úpravě	88
6.3.3	Trestněprávní odpovědnost	90
6.3.3.1	Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí	90
6.3.3.2	Česká trestněprávní úprava.....	91
6.4	Shrnutí.....	93
7.	Institucionální zajištění regulace obchodování s ohroženými druhy.....	96
7.1	Úvod.....	96
7.2	Národní orgány	96
7.2.1	Vědecké orgány	96
7.2.2	Výkonné orgány	97
7.2.3	Kontrolní orgány	99
7.3	Orgány na úrovni EU	100
7.3.1	Vědecká prověřovací skupina.....	100
7.3.2	Výbor pro otázky obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami	100
7.3.3	Skupina pro prosazování	100
7.3.4	Evropská komise	101
7.4	Institucionální zajištění Úmluvy.....	101
7.4.1	Konference smluvních stran CITES	101
7.4.2	Sekretariát CITES.....	102
7.4.3	Výbory konference smluvních stran CITES.....	102
7.4.3.1	Stálý výbor	103
7.4.3.2	Výbor pro živočichy a Výbor pro rostliny.....	103
7.5	Shrnutí.....	103
8.	Závěr	106
	Seznam použitých zkratk	110

Seznam použité literatury	112
Knihy a elektronické dokumenty	112
Články	113
Elektronické zdroje	113
Mezinárodní úmluvy	114
Právní předpisy	115
Judikatura	116
Rezoluce konference stran CITES	116
Další nezávazné předpisy, důvodové zprávy a jiné dokumenty	117
Internetové stránky	118
Seznam příloh	119
Příloha č. 1: smluvní státy CITES (mapa)	119
Příloha č. 2: vzor CITES povolení a potvrzení v EU	120
Shrnutí	121
Summary	123
Název práce v anglickém jazyce:	125
Klíčová slova:	125
Keywords:	125

Úvod

Úmluva CITES, která je základem právní úpravy obchodování s ohroženými druhy, je považována za jednu nejúčinnějších mnohostranných mezinárodních úmluv na ochranu přírody a biodiverzity.¹ Vytváří přitom poměrně složitý systém povolení a potvrzení, do něhož je přesto zapojena většina mezinárodního společenství. Účelem této práce je v první řadě popsat právní úpravu regulace obchodování s ohroženými druhy a to jak na mezinárodní, tak na unijní a národní úrovni. Dále je mou snahou analyzovat, jak jsou mezinárodní závazky plynoucí z CITES prováděny v evropských a českých právních předpisech a vyzorovat, kde jdou jejich ustanovení nad rámec požadavků Úmluvy, anebo jsou naopak nedostatečná. Tomu je přizpůsobena i struktura práce, která není rozdělena na tři oddělené části (mezinárodní, unijní a národní), ale naopak se pokouší identifikovat jednotlivé nástroje a instituty a uceleně je rozebrat z pohledu těchto tří úrovní. Taková systematika by koneckonců nebyla vhodná ani vzhledem k tomu, že evropské právo v této oblasti je z velké části tvořeno přímo použitelnými právními akty (nařízeními) a nelze je tudíž uměle oddělit od národních předpisů členských států. Průběžně se rovněž snažím určit případná problematická místa právní úpravy.

Z hlediska členění se práce nejdříve v první kapitole zabývá některými věcnými otázkami ochrany přírody a biologické rozmanitosti s důrazem na roli mezinárodního obchodu s ohroženými druhy při jejím ohrožování. Další kapitola se již věnuje samotné právní úpravě a to jejím obecným aspektům: vymezení jejího cíle, účelu, předmětu, principů a postavení v systému práva životního prostředí. Třetí kapitola obsahuje stručný přehled relevantních hlavních a souvisejících pramenů práva. Ve čtvrté kapitole jsou identifikovány a blíže popsány hlavní právní prostředky používané k dosažení cíle a naplňování účelu právní úpravy. Do páté kapitoly jsou zvláště vyčleněny ty nástroje, které slouží k zajištění dodržování CITES smluvními státy a k prosazování právní úpravy vůči fyzickým a právnickým osobám. Šestá kapitola uzavírá výkladem o orgánech působících na mezinárodní, evropské i národní úrovni regulace. Závěr je věnován zhodnocení právní úpravy a možnostem řešení jejích problémů.

¹ Viz BIRNIE, P. a BOYLE, A.: *International Law and the Environment*, 3rd edition, New York: Oxford University Press, 2009, str. 664 a 685.

1. Stav přírody a biologické rozmanitosti a vliv obchodování s ohroženými druhy na něj

1.1 Úvod

První část práce uvádí stručný popis současného stavu přírody a biologické rozmanitosti, jeho příčiny a základní důvody ochrany. V rámci těchto témat je věnována zvláštní pozornost jejich souvislostem s obchodováním s ohroženými druhy. Vzhledem k tomu, že se jedná spíše o věcná a nikoli právní témata, je vhodné zařadit je na samý začátek, a to i protože mají v první řadě za cíl pomoci objasnit důvody samotné existence právní úpravy v oblasti regulace obchodování s ohroženými druhy.

1.2 Stav přírody a biologické rozmanitosti

Ztráta biologické rozmanitosti je jedním z nejzávažnějších globálních problémů životního prostředí současnosti;² lidská činnost přitom vede ke značné a z velké části nevratné ztrátě rozmanitosti života na Zemi.³ Usuzuje se, že současný rozsah biodiverzity je na svém maximu a je nepravděpodobné, že by v budoucnu vzrostl.⁴ Podle zprávy OSN *Millenium Ecosystem Assessment* během posledních 50 let změnil člověk ekosystémy rychleji a rozsáhleji, než v kterémkoliv jiném srovnatelném období v dějinách lidstva a **prakticky veškeré ekosystémy jsou nyní činností člověka významně přetvořeny**. Například téměř jedna čtvrtina suchozemského povrchu Země byla přeměněna na obhospodařované území. Narůstající intenzitu lidských zásahů demonstruje fakt, že během 30 let následujících po roce 1950 bylo přeměněno více půdy na zemědělskou, než za 150 let v období let 1700-1850. Mezi lidskou činností nejvíce dotčené biomy patří mořské a sladkovodní ekosystémy, listnaté lesy a louky mírného pásu, středomořské lesy a tropické suché lesy.⁵ Na úrovni druhové rozmanitosti se v důsledku činnosti člověka za posledních několik set let **zvýšila míra vymírání druhů až tisíckrát** oproti míře pro planetu Zemi přirozené. Za posledních sto let bylo zdokumentováno přibližně sto vyhynutí ptáků, savců a obojživelníků a podle kritérií IUCN⁶ a WWF⁷ je jím v současnosti ohroženo asi 12 % druhů ptáků, 23 % druhů savců a 32 % druhů obojživelníků. Rozložení druhů na Zemi je čím dál více homogennější

² Viz DAMOHORSKÝ, M. a kol.: *Právo životního prostředí*, 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2010, str. 6.

³ Viz Millennium Ecosystem Assessment: *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis* [online]. Washington DC: Island Press, 2005 [cit. 30. 7. 2016], str. 1-4.

⁴ Viz BIRNIE, P. a BOYLE, A., *op. cit.*, str. 583-584.

⁵ Viz Millennium Ecosystem Assessment, *op. cit.*, str. 26-32.

⁶ *International Union for Conservation of Nature and Natural Resources*, Světový svaz ochrany přírody.

⁷ *World Wildlife Fund*, Světový fond na ochranu přírody.

a rozdíl mezi jednotlivými regiony se stírají, zejména kvůli vymírání druhů a populací jedinečných pro určité oblasti a zavlečení nepůvodních druhů do nových území.⁸

Podle publikace Evropské agentury pro životní prostředí *Evropské životní prostředí – stav a výhled 2015: shrnutí*, je také **evropská biologická rozmanitost silně ovlivněna lidskou činností**. Stav ochrany většiny ohrožených druhů a stanovišť je nadále nepříznivý: v období let 2007 - 2012 byl jen u 23 % evropsky významných druhů rostlin a živočichů⁹ konstatován příznivý stav ochrany a u 17 % nebyl znám.¹⁰ Dle údajů členských států poskytovaných podle směrnice o ptácích,¹¹ je sice stav více než poloviny druhů volně žijících ptáků hodnocen jako bezpečný, ale přibližně 17 % druhů je stále ohroženo a 15 % je téměř ohroženo nebo jejich populace klesá.¹² Zájem EU na zastavení úbytku biologické rozmanitosti a zhoršování ekosystémových služeb i prostředky, kterými toho má být dosaženo stanoví 7. akční program pro životní prostředí EU¹³ v tematické prioritě č. 1 („*Chránit, zachovávat a rozvíjet přírodní bohatství Unie*“).

1.3 Mezinárodní obchod s ohroženými druhy jako příčina ohrožení biodiverzity

Výše naznačený stav přírody a biologické rozmanitosti je výsledkem řady souběžně působících faktorů. Mezi jeho příčiny patří zejména změny ekosystémů, způsobené zejména rozšiřováním lidských sídel či budováním technické infrastruktury, jejich intenzivním využíváním k zemědělským, rekreačním, sportovním či turistickým účelům a nadměrné a nešetrné využívání přírodních zdrojů člověkem obecně. Dalšími závažnými faktory jsou znečišťování ekosystémů v důsledku havárií průmyslových podniků či ropných tankerů a plošin, invaze nepůvodních rostlinných a živočišných druhů, změny klimatu, které představují ohrožení biodiverzity zejména do budoucna a v neposlední řadě také celosvětové i regionální válečné konflikty a občanské války.¹⁴

Jednou z příčin ohrožení biodiverzity je však také **nadměrná exploatace**

⁸ Viz Millennium Ecosystem Assessment, *op. cit.*, str. 35-36.

⁹ Podle směrnice Rady ES č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

¹⁰ Viz EEA [European Environment Agency]. *Evropské životní prostředí – stav a výhled 2015: shrnutí* [online]. Kodaň: Úřad pro publikace EU, 2015, str. 56-59.

¹¹ Viz ustanovení čl. 12 směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků.

¹² Viz sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu COM/2015/0219 ze dne 20. 5. 2015.

¹³ Viz rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1386/2013/EU, zejm. body 28 a) a 29.

¹⁴ Podrobněji viz STEJSKAL, V.: *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*, 1. vydání, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, str. 19-21.

přírody ke komerčním účelům včetně jejího využívání mezinárodním obchodem.

Podle statistických údajů je obchodování s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami dokonce druhou nejvýznamnější příčinou ubývání druhů, a to hned za ničením přirozených stanovišť.¹⁵ Neudržitelné a nelegální obchodování s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami je významnou hnací silou ztráty biologické rozmanitosti a představuje závažnou hrozbu pro přežití některých druhů. Naopak udržitelný obchod může být potenciálně přínosný k zachování druhů a jejich stanovišť a přispívat k udržitelnému rozvoji. Zejména v rozvojových zemích mají příjmy z obchodu s faunou a flórou podstatný vliv na místní ekonomiku a vysoká hodnota přírodních zdrojů může motivovat místní společenství k jejich ochraně.¹⁶

1.3.1 Rozsah mezinárodního obchodu

Hlavními dovozci exemplářů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin jsou v celosvětovém měřítku EU, USA, Dálný Východ (Čína, Japonsko, Korea), arabské země a Austrálie. Mezi největší exportéry naopak patří především rozvojové země Střední a Jižní Ameriky, Afriky a Asie. Obchoduje se přitom nejen s živými živočichy a rostlinami, ale také s neživými exempláři a výrobky z nich jako jsou například potraviny, léky, kožené zboží a turistické suvenýry. Mezi živými živočichy je např. zájem především o tropické ptáky (papoušky, tropické ozdobné rybky) dále o plazy (želvy, hady a ještěry), a také o jihoamerické drápkaté opice. Z rostlin je pak častý dovoz např. kaktusů, sukulentů, orchidejí, planě rostoucích cibulovin a vzácného tropického dřeva. Pokud jde o neživé exempláře, jedná se často o luxusní a módní zboží obsahující části těl chráněných živočichů a rostlin, kůže plazů, kožešiny a vlnu, lovecké trofeje, kostry korálnatců, ulity mořských plžů, či kaviár jeseterovitých ryb.¹⁷

Rozsah obchodování s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami je značný. Roční obrat legálního celosvětového obchodu s volně žijící faunou a flórou dosáhl v roce 2010 přibližně 160 miliard USD.¹⁸ Na evropské úrovni tvoří území EU jeden z největších trhů s přírodou, podle statistik z roku 2005 činila hodnota legálního dovozu všech volně žijících druhů (tedy včetně těch nezařazených na seznamy CITES)

¹⁵ Viz STEJSKAL, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Praha: Linde, 2006, str. 131.

¹⁶ Viz ENGLER, M. and PARRY-JONES, R. Opportunity or threat: The role of the European Union in global wildlife trade [online]. Brussels: TRAFFIC Europe, 2007 [cit. 30. 7. 2016], str. 6.

¹⁷ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 131-132 a KUČERA, J.: Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin: základní informace se zaměřením na Českou republiku a Evropskou unii, 2. vydání, Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, str. 4.

¹⁸ Viz GILLESPIE, A.: Conservation, Biodiversity and International Law, 1. vydání, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2011, str. 196.

do EU více než 93 miliard EUR.¹⁹ Podle dat UNEP-WCMC²⁰ bylo v letech 2000 – 2005 z a do EU vyvezeno a dovezeno například téměř 1,3 miliónů papoušků, 3,3 miliónů pěvců, 1,2 miliónů ještěrů (vše živé exempláře), a dále téměř 10 milionů kusů kůže plazů a 430 tun kaviáru; z rostlin pak například přes 150 miliónů sněženek, 25 miliónů kaktusů a 18 tisíc m³ mahagonového dřeva.²¹ V obchodování se zeměmi mimo EU je aktivní i ČR, přičemž nejčastěji se jedná o plazy, korálnatce, pavoukovce a orchideje. Podle analýzy národních výročních zpráv CITES za období 2002 – 2008 bylo průměrně ročně dovezeno do ČR například 4200 kusů leguánů, přes 15000 kusů želv, 2300 kusů veleštíra obrovského a 3300 kusů orchidejí.²²

1.3.2 Nezákonné obchodování

Vedle legálního obchodu pak existuje i **rozsáhlý nelegální obchod**, jehož obrat je odhadován na 10 až 20 miliard USD za rok, což je při srovnání pravděpodobně méně, než obrat ilegálního obchodu s drogami, ale zřejmě stejně či dokonce více než obrat nelegálního obchodu se zbraněmi.²³ Největšími odběrateli nelegálních exemplářů jsou státy EU a USA a v poslední době také Čína; ČR měla roli spíše tranzitní země pro pašování.²⁴ Podle dvouletých zpráv podávaných členskými státy EU bylo např. v průběhu let 2003 a 2004 při více než 7000 záchytech zabaveno přes 3,5 miliónů exemplářů CITES.²⁵ To, že **ilegální obchod nejenže zůstává problémem, ale jeho závažnost naopak vzrůstá**, vyvolalo v nedávné době i znepokojení Generálního shromáždění OSN, které zejména v reakci na stabilně rostoucí míru nezákonného lovu nosorožce a slona afrického přijalo 30. července 2015 **rezoluci o boji s neoprávněným obchodováním s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami**²⁶ vyzývající státy k přijetí účinných prostředků k prevenci a boji s trestnou činností, která může mít dopad na životní prostředí. Také EU si je tohoto vědoma a např. sdělení Evropské komise Radě a Evropskému parlamentu ze 7. února 2014, varuje před novou podobou ilegálního obchodování, které je zde označeno za „závažnou organizovanou trestnou činnost páchanou týmiž druhy globálních skupin organizovaného zločinu, které jsou

¹⁹ Pro srovnání podle stejné statistiky byla celosvětová hodnota dovozu asi 239 miliard EUR, blíže viz ENGLER, M. and PARRY-JONES, R., *op. cit.*, str. 8-10.

²⁰ *United Nations Environment Programme World Conservation Monitoring Centre*, Světové informační středisko ochrany přírody UNEP.

²¹ Detailněji viz ENGLER, M. and PARRY-JONES, R., *op. cit.*, str. 49.

²² Viz KUČERA, J., *op. cit.*, str. 9-10.

²³ Viz GILLESPIE, A., *op. cit.*, str. 196.

²⁴ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

²⁵ Viz ENGLER, M. and PARRY-JONES, R., *op. cit.*, str. 12.

²⁶ Viz rezoluce Generálního shromáždění OSN č. 69/314 ze dne 30. července 2015.

odpovědné například za obchodování s lidmi, s drogami a se střelnými zbraněmi“.²⁷ Krom toho byl Komisí přijat **Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy**.²⁸

Příkladů nezákonně poptávaných druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin je mnoho. Obzvláště závažným problémem je pašování jedinců vymírajících druhů (např. papoušků z Amazonie) za účelem uspokojení poptávky vytvářené chovateli. Ti jsou obecně často iniciátory nelegálních obchodů zejména s exotickými zvířaty odchyťávanými z volné přírody, za které jsou ochotni zaplatit i vysoké částky peněz. Dalším stimulantem poptávky je výroba tradiční čínské medicíny, ve které jsou často obsaženy části těl vymírajících druhů, jako jsou tygří kosti a jejich pohlavní orgány, rohy nosorožců, či drápy a žlučníky medvědů.²⁹ Dalšími druhy živočichů, na které se překupníci soustavně zaměřují, jsou draví ptáci, želvy a některé rybí druhy (např. jeseter, ledovka patagonská), mezi rostlinami se opět jako v případě legálního obchodu jedná o orchideje, cibuloviny a vzácné dřeviny (např. ramin).³⁰ Z hlediska ČR byli např. v roce 2014 podle statistik České inspekce životního prostředí (dále jen „ČIŽP“) zabaveni mezi živými exempláři papoušci, dravci, sova, kaktusy a orchideje; mezi neživými exempláři šlo pak nejčastěji o nosorožce, drápy a zuby tygra, preparáty papoušků a motýlů, mořské koníky, korály, a zejména o tradiční čínskou medicínu (masti, krémy, šampóny, salep, či pilulky) obsahující krajty, jesetery, antilopy, sněžanky a orchideje.³¹

1.4 Důvody ochrany přírody a biologické rozmanitosti

Úbytek biodiverzity představuje hrozbu nejen pro přírodní dědictví planety Země, ale i pro sociální a ekonomický vývoj lidské populace a jejích budoucích generací. **Lidské přežití závisí na zachování přírody, přírodních zdrojů planety v podobě půdy, vody, ovzduší, lesů, rostlin ale také životních forem, které je udržují.**³² Zachování, ochrana a udržitelné využívání všech složek biologické

²⁷ Viz sdělení Evropské komise Radě a Evropskému parlamentu COM/2014/064 ze dne 7. února 2014.

²⁸ Viz sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů COM/2016/087 ze dne 26. 2 2016. Opatření akčního plánu se soustředí na tři priority: předcházení nezákonnému obchodu a řešení jeho příčin, účinnější uplatňování a prosazování stávajících pravidel a boj proti organizované trestné činnosti a posilování globálního partnerství zemí původu, zemí spotřeby a tranzitních zemí.

²⁹ Viz MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL V.: Ochrana zvířat v právu, 1. vydání, Praha: Academia, 2013, str. 75.

³⁰ Viz ENGLER, M. and PARRY-JONES, R., *op. cit.*, str. 13-14.

³¹ Podrobněji viz dokumenty dostupné z http://www.cizp.cz/467_Prehled-zabavenych-zivych-exemplaru a http://www.cizp.cz/500_Prehled-zabavenych-nezivych-exemplaru.

³² Viz BIRNIE, P. a BOYLE, A., *op. cit.*, str. 583.

rozmanitosti je základní podmínkou existence člověka a to jak ve smyslu biologickém, tak i ekonomickém a etickém.³³ **Důvody ochrany** lze různě třídit, přičemž vzhledem k tématu této práce pouze stručně uvedu některé z kategorizací. Lze rozeznávat např. důvody ekonomické, vědecké, estetické, etické a zajišťování tzv. „ekologického“ servisu;³⁴ nebo důvody spočívající v poskytování tzv. přírodních služeb: příroda člověku dává prostor, energie, látky, regulační a podpůrné služby a kulturní služby.³⁵ Zpráva *Millenium Ecosystem Assessment* vytvořila vlastní (užší) koncepci čtyř skupin tzv. ekosystémových služeb, což jsou užitky, které člověku ekosystémy poskytují a mezi které řadí služby zásobovací, regulační, kulturní a podpůrné.³⁶

Význam všech těchto přínosů přírody a biologické rozmanitosti si v souvislosti s obchodováním s ohroženými druhy uvědomilo i mezinárodní společenství, což lze usuzovat z preambule Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (dále jen „CITES“ nebo „Úmluva“): „*smluvní státy ... jsouce si vědomy stále rostoucí hodnoty volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin z hlediska estetického, vědeckého, kulturního, rekreačního a ekonomického...*“. Ačkoliv etické motivy zde nejsou *expressis verbis* uvedeny, jsou si i jich smluvní strany CITES vědomy, což lze dovodit například z ustanovení některých článků CITES zaměřených na zajištění *welfare* ochranu živých exemplářů,³⁷ což vychází právě z etického pohledu na ochranu přírody.³⁸ Důraz

³³ Viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 338-339.

³⁴ Mezi ekonomické se řadí např. poskytování potravin, stavebního materiálu a léků; mezi vědecké hodnota informací, které o sobě jednotlivé druhy nesou; mezi estetické např. umělecká inspirace a rekreační využití přírody; etickým důvodem je morální odpovědnost člověka za zachování přírody; a konečně „ekologickým servisem“ jsou míněny služby přírody jako např. opylování nebo ochrana plodin před škůdci; blíže viz MEZRICKÝ, V.: *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*, 1. vydání, Praha: Portál, 2005, str. 50-51.

³⁵ Každá lidská aktivita se totiž musí odehrávat v nějakém prostoru – samotný povrch planety lze chápat jako přírodní zdroj; energie je získávána např. z různých forem sluneční energie, fosilních paliv nebo radioaktivních nerostů; látky jsou čerpány jak z obnovitelných (voda, potraviny), tak neobnovitelných (nerostné suroviny) zdrojů; regulačními a podpůrnými službami jsou typicky služby klimatického systému a ozonové vrstvy; a kulturní služby spočívají v estetické, inspirativní, spirituální, výchovné, rekreační a vědecké funkci přírody. Viz MOLDAN, B.: *Podmaněná planeta*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2009, str. 103 – 115.

³⁶ Zásobovací služby tvoří produkty získávané z ekosystémů jako např. potraviny, palivo, chemikálie a léky; regulační služby představují užitky získávané člověkem prostřednictvím regulace procesů v ekosystémech, jako např. regulace podnebí, kvality ovzduší, čistoty vody, škůdců, chorob aj.; kulturními službami jsou nemateriální statky, jako např. náboženské hodnoty, výchovné hodnoty, inspirace a estetické hodnoty; a konečně podpůrnými službami jsou služby nutné pro vytváření ostatních služeb, např. tvorba půdy, fotosyntéza, koloběhy živin a vody aj.; blíže srov. *Millennium Ecosystem Assessment*, *op. cit.*, str. 40.

³⁷ Viz např. čl. III odst. 2 písm. c) a čl. IV odst. 2 písm. c) a též obecný čl. VIII odst. 3 věta třetí CITES.

³⁸ Viz STEJSKAL, V. (2012), *op. cit.*, str. 33.

na etické hodnoty je možné vysledovat i v souvisejících právních předpisech evropského práva, které upravují obchodování s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami mimo režim CITES.³⁹ Jedná se například o nařízení č. 3254/91, zakazující používání nášlapných pastí a dovoz kožešin a zboží ze zvířat, které byly odchyceny nehumánními metodami, a právní předpisy EU regulující obchod s produkty z tuleňů.⁴⁰ Na základě výše uvedeného se lze domnívat, že z hlediska etických přístupů vůbec je CITES nepochybně založena taktéž na ekocentrickém pohledu na svět, což lze usuzovat jak z preambule, tak z implicitně vyjádřených etických motivů. Obojí svědčí o tom, že prvkům přírody je zde stranami Úmluvy přiřazována vlastní, vnitřní hodnota.⁴¹

1.5 Shrnutí

Na závěr lze konstatovat, že celosvětový a evropský stav biologické rozmanitosti **klesá** a to jak na druhové, tak na ekosystémové a genetické úrovni. Ztráta biologické rozmanitosti je přitom jedním z **nejzávažnějších globálních problémů** životního prostředí současnosti. Příčin tohoto vývoje je vícero, přičemž významnou roli mezi nimi hraje nadměrné využívání volně žijící fauny a flóry ke komerčním účelům. **Značného rozsahu** nabývá jak legální obchod, tak obchod nezákonný. Obzvláště druhý jmenovaný je aktuálně vnímán jako velmi závažný problém, proti němuž je třeba bojovat jak na mezinárodní, tak i evropské a národní úrovni. Na zachování přírody a jejích zdrojů přitom závisí přežití lidstva a motivací k její ochraně proto lze nalézt mnoho – jde zejména o různé důvody ekonomické, vědecké, estetické i etické. Právě ony, a to včetně důvodů etických, byly **hlavními podněty k přijetí CITES** a souvisejících právních předpisů.

³⁹ Blíže viz GILLESPIE, A., *op. cit.*, str. 150-151 a také KRÄMER, L.: E.C. Environmental Law, 4th edition, London: Sweet & Maxwell, 2000, str. 143-146.

⁴⁰ Směrnice Rady 83/129/EHS, o dovozu kůží z některých tuleňích mláďat a výrobků z nich do členských států a nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1007/2009 o obchodování s produkty z tuleňů. Motivací etickými principy dostatečně ilustruje preambule nařízení č. 1007/2009 např. v bodech 1 a 11, kde se hovoří o tom, že: „*Tuleňi jsou vnímavé bytosti, jež mohou pociťovat bolest, rozrušení, strach či jiný druh strádání...I když je snad možné zabít tuleně a stahovat je z kůže bez zbytečné bolesti, rozrušení, strachu či jiného druhu strádání, není vzhledem k tomu, za jakých podmínek lov tuleňů probíhá, v praxi proveditelné důsledné ověřování a kontrola toho, zda lovci dodržují požadavky na dobré životní podmínky zvířat, nebo je alespoň velmi obtížné dosáhnout jich účinným způsobem...*“.

⁴¹ Viz STEJSKAL, V. (2012), *op. cit.*, str. 28.

2. Obecné otázky právní úpravy obchodování s ohroženými druhy

2.1 Úvod

Tato kapitola se zabývá úvodními otázkami právního režimu obchodování s ohroženými druhy, na které je potřeba odpovědět před rozbořem samotných nástrojů právní úpravy. Jejím obsahem je v první řadě nezbytné vymezení cíle, účelu a předmětu právní úpravy. Dále je věnována pozornost jejímu zařazení v systému práva životního prostředí a principům práva životního prostředí, které se v ní uplatňují.

2.2 Cíle právní úpravy obchodování s ohroženými druhy

2.2.1 Ochrana a udržitelné využívání druhové rozmanitosti

Pro určení cíle právní úpravy je významným vodítkem preambule CITES, která *inter alia* hovoří o tom, že smluvní státy uznávají nezbytnost mezinárodní spolupráce pro „záchranu určitých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin před jejich nadměrným využíváním mezinárodním obchodem“. Preambuli blíže upřesňuje Strategická vize CITES: 2008 – 2020, která byla přijata v roce 2013 v příloze rezoluce konference stran CITES č. 16.3.⁴² Podle ní je cílem smluvních států zajistit, aby se žádný druh volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin nestal či nezůstal předmětem neudržitelného využívání ze strany mezinárodního obchodu a tím přispívat ke snížení ztráty biologické rozmanitosti, jejímu zachování a udržitelnému využívání. Obdobně je cíl upraven v čl. 1 nařízení Rady (ES) č. 338/97, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (dále jen „nařízení CITES“), kde jím je „chránit druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a zaručit jejich zachování regulováním obchodu s nimi“. Podobně hovoří i český zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy (dále jen „zákon CITES“).⁴³ Základním cílem právní úpravy obchodování s ohroženými druhy je tedy **ochrana a udržitelné využívání druhové rozmanitosti určitých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.**⁴⁴

S takto vymezeným cílem blíže souvisí pojem biodiverzity, která je definována Úmluvou o biologické rozmanitosti (dále jen „CBD“)⁴⁵ v čl. 2 jako „variabilita všech

⁴² Dále budu uvádět místo „rezoluce konference stran CITES“ pouze „rezoluce“ a její číslo.

⁴³ Viz ustanovení § 1 odst. 1 zákona CITES.

⁴⁴ Viz taktéž STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 132.

⁴⁵ Přijata v Rio de Janeiru v roce 1992, ČR je její smluvní stranou od roku 1994.

žijících organismů včetně, mezi jiným, suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí; zahrnuje diverzitu druhů, mezi druhy i diverzitu ekosystémů“⁴⁶. Biodiverzita je tedy variabilitou života ve všech formách, na všech úrovních a ve všech kombinacích. V návaznosti na její definici je obvykle vymezována na třech koncepčních úrovních – ekosystémové, druhové a genetické. Při péči o biodiverzitu je potřeba zachovávat všechny tyto úrovně, protože stav každé z nich úzce souvisí se stavem ostatních a nelze je od sebe uměle oddělovat.⁴⁶ Pokud vycházíme z toho, že cílem regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy je ochrana druhové diverzity, musí jí pak prostřednictvím ochrany druhů být i **ochrana a udržitelné využívání biologické rozmanitosti na všech jejích úrovních**, což ostatně potvrzuje i výše uvedená Strategická vize CITES: 2008 – 2020.

2.2.2 Zajištění *welfare* zvířat

Vedle výše vymezeného cíle lze vyznívat ještě další, kterým je **zajištění *welfare* zvířat, resp. živých exemplářů druhů obecně**, a to zejména při přepravě.⁴⁷ Tento cíl se tedy uplatňuje pouze v souvislosti s ochranou živých exemplářů a na mezinárodní úrovni jej lze vyvozovat z některých ustanovení CITES, která jednak podmiňují vydání potřebných povolení a potvrzení k obchodování tím, že „...*každý živý exemplář bude připraven a dopravován tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení*“⁴⁸ a, že „...*příjemce živého exempláře je náležitě vybaven pro jeho umístění a pro péči o něj*“⁴⁹ a dále stanoví obecnou povinnost stran zajistit, aby „*o všechny živé exempláře bylo během tranzitu, přechovávání nebo dopravy náležitě pečováno tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení*“.⁵⁰ Po humánní péči volají i některé rezoluce konference stran CITES, například rezoluce č. 7.12 v souvislosti se značením živých exemplářů, které má být prováděno s ohledem na zdraví („*well-being*“) a přirozené chování exempláře.⁵¹ Na unijní úrovni obdobná ustanovení o *welfare* obsahuje nařízení CITES např. v čl. 4 odst. 1 písm. c) a f) a čl. 9 odst. 5.

2.3 Účel právní úpravy obchodování s ohroženými druhy

Účelem právní úpravy na mezinárodní úrovni je **postavit mezinárodní obchod**

⁴⁶ Blíže viz také STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 37-38.

⁴⁷ Viz MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL V., *op. cit.*, str. 74.

⁴⁸ Viz např. ustanovení čl. III odst. 2 písm. c) CITES nebo čl. IV odst. 2 písm. c) CITES.

⁴⁹ Viz ustanovení čl. III odst. 3 písm. b) CITES.

⁵⁰ Viz čl. VIII odst. 3 věta třetí CITES.

⁵¹ Blíže viz GILLESPIE, A., *op. cit.*, str. 147-148.

s určitými ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin pod společnou kontrolu co nejvyššího počtu zemí světa. I zde je nutno připomenout výše uvedenou část preambule CITES, ze které jednoznačně vyplývá záměr smluvních států spolupracovat za účelem regulace využívání ohrožených druhů mezinárodním obchodem, a výše citovaný čl. 1 nařízení CITES. Jelikož se však v unijním kontextu nehovoří jen o obchodu mezinárodním,⁵² lze vyvodit, že v rámci EU je tento účel ještě rozšířen a to na **regulaci obchodu s těmito druhy obecně**, tedy včetně vnitrouijního komerčního nakládání. **Účelem nicméně není** mezinárodnímu ani vnitrouijnímu obchodu s ohroženými druhy úplně zamezit, ale řídit jej a popř. mu předcházet,⁵³ a tím naplňovat výše zmíněný cíl, tedy chránit biodiverzitu před bezohlednou exploatací jedinců určitých druhů pro obchodní účely.⁵⁴ Tento poznatek potvrzuje Strategická vize CITES: 2008 – 2020, která požaduje udržitelné využívání ohrožených druhů.

2.4 Předmět právní úpravy obchodování s ohroženými druhy a předmět ochrany

Předmět právní úpravy vychází z jejího cíle a účelu. Pokud předmětem práva životního prostředí jsou společenské vztahy, které zajišťují ochranu životního prostředí⁵⁵ a předmětem práva ochrany přírody společenské vztahy, které mají za cíl chránit přírodu, krajinu a biologickou rozmanitost,⁵⁶ jsou předmětem právní úpravy obchodování s ohroženými druhy **společenské vztahy**, jejichž účelem je **regulace obchodování s určitými ohroženými druhy s cílem ochrany a udržitelného využívání biologické rozmanitosti**.

K přesnějšímu určení předmětu právní úpravy je dále třeba odpovědět na otázku, které druhy jsou jí chráněny. Předmětem ochrany totiž **nejsou všechny druhy, ale jen určité**,⁵⁷ které je možné charakterizovat některými společnými znaky:⁵⁸

- 1) jedná se o druhy **volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin**,
- 2) tyto druhy jsou alespoň potenciálně **ohroženy na přežití** ve volné přírodě,
- 3) existuje po nich **poptávka ze strany mezinárodního či vnitrouijního**

⁵² K definici pojmu obchod viz dále kapitolu 4.

⁵³ Viz BIRNIE, P. a BOYLE, A., *op. cit.*, str. 685 a taktéž HEMMINGS, J. Does CITES conserve Biodiversity?. *Asia Pacific Journal of Environmental Law*. 2002, Vol. 7, str. 97.

⁵⁴ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 132.

⁵⁵ Viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 28.

⁵⁶ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 30.

⁵⁷ Viz také preambule CITES: „*záchranu určitých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin*“.

⁵⁸ Viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 345.

obchodu.

O které druhy konkrétně jde, zjistíme ze seznamů zařazených v přílohách CITES a unijních a národních právních předpisů. Je však nutné mít na zřeteli to, že pochopitelně nelze regulovat obchod s druhy jako takovými, jelikož nejsou věcmi v právním smyslu, ale jen s konkrétními jedinci. Pro věcnou působnost právních norem a jejich předmět je proto též zásadní formulace pojmu „exemplář“ (viz dále).

2.5 Postavení právní úpravy obchodování s ohroženými druhy v systému práva životního prostředí a její principy

2.5.1 Systematické zařazení

Problematika právní regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy je z hlediska systému práva životního prostředí zařazována pod **ochranu přírody a krajiny, či ochranu rostlinstva a živočišstva** a tedy do **zvláštní části práva životního prostředí**,⁵⁹ což logicky vyplývá z cíle právní úpravy.

2.5.2 Principy právní úpravy

Ve zkoumané právní úpravě se pochopitelně uplatňuje řada zásad práva životního prostředí.⁶⁰ **Princip trvale udržitelného rozvoje** je zřejmý ze Strategické vize CITES: 2008 – 2020 a nutnost jeho uplatňování při ochraně biologické rozmanitosti vyplývá též z ustanovení čl. 1 CBD. Výrazem **principu předběžné opatrnosti** je např. to, že na druhové seznamy jsou zařazovány i druhy, které nejsou, ale *mohou* být ohroženy obchodem; to, že před povolením obchodu s exempláři je vyžadováno zjištění vědeckého orgánu o tom, že jím nebude ohroženo přežití daného druhu;⁶¹ i to, že se kontrolují všechny exempláře chráněného taxonu.⁶² Konference stran CITES uznala význam použití principu předběžné opatrnosti *expressis verbis* (ve znění principu č. 15 Deklarace z Rio de Janeiro) v rezoluci č. 9. 24. Uplatnění **principu prevence** lze spatřovat v tom, že obchod s ohroženými druhy je zásadně zakázán, ledaže jsou splněny požadavky právních předpisů.⁶³ Právní úprava vychází také z **principu odpovědnosti původce**: osobě obchodující s exempláři ohrožených druhů

⁵⁹ Viz např. DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 343 nebo SANDS, P.: *Principles of International Environmental Law*, 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 505.

⁶⁰ Blíže k principům práva životního prostředí viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 49 – 54.

⁶¹ Tedy pokud existuje vědecká nejistota ohledně toho, zda bude mít obchod nepříznivé následky, neměl by být povolen. Blíže k principu předběžné opatrnosti v CITES viz FAVRE, D. *Debate Within the CITES Community: What Direction for the Future. Natural Resources Journal*. 1993, Vol. 33, str. 894-895 a DICKSON, B. *The Precautionary Principle in CITES: A Critical Assessment. Natural Resources Journal*. 1999, Vol. 39, str. 211-228.

⁶² Viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 346

⁶³ Viz ustanovení čl. II odst. 4 CITES, čl. 4 odst. 1 a čl. 5 odst. 1 nařízení CITES.

v rozporu s právními předpisy jsou tyto exempláře zabaveny, čímž ztrácí vlastnické právo k nim,⁶⁴ a právní odpovědnost na tomto úseku zajišťují skutkové podstaty řady správních deliktů⁶⁵ či v závažnějších případech i trestných činů.⁶⁶ V kontextu obchodování s ohroženými druhy lze hovořit i o jednom z novějších principů práva životního prostředí – **zásadě rovnoměrného a spravedlivého rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů a přístupu k nim** (*access and benefit-sharing*). Naplňování této zásady je jedním z cílů CBD⁶⁷ a Nagojského protokolu k CBD⁶⁸ a některé státy (např. Mexiko) se ji snaží prosadit i v politice uplatňování CITES. Podle jejich představ by tyto státy s bohatou biodiverzitou měly mít podíl na zisku z obchodu s ohroženými druhy chráněnými CITES.⁶⁹

2.6 Shrnutí

V závěru je nejdříve nutno připomenout **cíl** právní úpravy obchodování s ohroženými druhy. Ten je dvojitý, a to jednak ochrana a udržitelné využívání biologické rozmanitosti a dále zajištění *welfare* živých exemplářů při určitých činnostech (zejm. přepravě). S cílem je spjat **účel** právní úpravy, kterým je regulace komerčního využívání určitých ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, což ale neznamená jeho úplné zakázání. Z cíle a účelu pak lze vyvodit **předmět** právní úpravy, kterým jsou společenské vztahy, jejichž účelem je regulace obchodování s určitými ohroženými druhy a to s cílem ochrany a udržitelného využívání biologické rozmanitosti. Předmětem ochrany jsou jen určité druhy – druhy volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin, které jsou alespoň potenciálně ohroženy na přežití ve volné přírodě a po nichž existuje poptávka ze strany obchodu. Z hlediska **systematického zařazení** spadá problematika obchodování s ohroženými druhy do zvláštní části práva životního prostředí, a to pod ochranu přírody a krajiny. Uplatní se v ní řada **principů práva životního prostředí**, jmenovitě principy trvale udržitelného rozvoje, předběžné opatrnosti, prevence, odpovědnosti původce a rovnoměrného a spravedlivého rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů a přístupu k nim.

⁶⁴ Viz ustanovení § 34a odst. 7 zákona CITES.

⁶⁵ Viz např. ustanovení § 34c, § 34d a § 34e téhož zákona.

⁶⁶ Viz ustanovení § 299 a § 300 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁶⁷ Viz čl. 1 CBD.

⁶⁸ *Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization (ABS) to the Convention on Biological Diversity* byl přijat v roce 2010 v japonském městě Nagoja, účinný je od 12. října 2014. ČR je stranou od 4. 8. 2016; EU od 12. 10. 2014.

⁶⁹ Viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V.: Zákon o obchodování s ohroženými druhy a předpisy související: komentář, 1. vydání, Praha: Linde, 2005, str. 19.

3. Prameny právní úpravy obchodování s ohroženými druhy

3.1 Úvod

Ačkoliv problematika pramenů právní úpravy spadá pod obecné otázky, které rozebírá předchozí část, vzhledem k většímu rozsahu je vyčleněna do samostatné kapitoly. Jejím účelem je usnadnit orientaci v množství právních předpisů a mezinárodních dokumentů dotýkajících se obchodu s přírodou, jejich vzájemných vztazích a poskytnout (nevyčerpávající) přehled těch nejvýznamnějších. Jádrem jsou (hlavní) prameny právní úpravy tvořící systém obchodování v režimu CITES, tedy ty, které odpovídají výše vymezeným cílům, účelu a předmětu právní úpravy a ochrany,⁷⁰ a dále jsou uvedeny některé související, které, přestože leží mimo střed zájmu této práce, jsou relevantní v kontextu komerčního využívání přírody. Jedná se většinou o prameny s obdobným cílem – ochrana biodiverzity a přírody, ale jiným předmětem⁷¹ (vztahují se např. i na jiné než jen ohrožené druhy), jejichž účelem je však částečně také regulace obchodu s produkty přírody nebo s ní alespoň souvisí.⁷² Zmíněny jsou i některé právně nezávazné akty⁷³ (ačkoliv se nejedná o prameny právní úpravy ve formálním smyslu). Z hlediska členění je kapitola rozdělena na tři části podle jednotlivých úrovní právní úpravy. První část popisuje prameny mezinárodní právní úpravy, a to v první řadě CITES a dále některé další mezinárodní úmluvy. Druhá část navazuje s relevantními unijními právními akty, zejména těmi, které zajišťují plnění požadavků CITES v EU. Třetí část se zabývá především prameny české právní úpravy, které adaptují právo EU.

3.2 Prameny mezinárodněprávní úpravy

3.2.1 Vývoj mezinárodněprávní úpravy

Mezinárodněprávní regulace ochrany přírody má své historické kořeny již na přelomu 19. a 20. století, kdy byly přijímány první regionální úmluvy motivované nejen ekonomickými zájmy států na využívání sdílených přírodních zdrojů, ale částečně i zájmy ochrany přírody:⁷⁴ pozornost států se tehdy soustředila na ptáky, lososy

⁷⁰ Především CITES, nařízení CITES, zákon CITES a jejich prováděcí předpisy.

⁷¹ Např. nařízení č. 1007/2009, o obchodování s produkty z tuleňů a Madridský protokol o ochraně životního prostředí Antarktidy.

⁷² Např. nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014, o prevenci a regulaci zavlečení či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

⁷³ Např. rezoluce a rozhodnutí konference smluvních stran CITES a judikatura SDEU.

⁷⁴ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 64.

a velryby.⁷⁵ Pokud jde o počátky **regulace obchodu s přírodou**, je zajímavý vývoj ochrany africké přírody, počínající Londýnskou úmluvu o ochraně zvířat, ptáku a ryb v Africe (1900), později nahrazenou Londýnskou úmluvou vztahující se na zachování flóry a fauny v její přirozené podobě (1933). Obě obsahovaly některé moderní nástroje včetně příloh se seznamy chráněných druhů a regulace obchodu za účelem ochrany africké přírody. Tyto techniky přejala i jejich následovnice – **Africká úmluva o ochraně přírody a přírodních zdrojů** (1968), požadující k exportu druhů uvedených v přílohách vydání povolení a k importu a tranzitu předložení tohoto povolení. Další progresivní úmluvou, tentokrát zaměřenou na ochranu americké přírody, je multilaterální **Úmluva o ochraně přírody a zachování volně žijící fauny a flóry na západní polokouli** (1940), která v ustanovení čl. 9 požaduje k vývozu a tranzitu chráněné fauny a flóry a jejich částí vydání potvrzení a zakazuje jejich dovoz bez tohoto potvrzení.⁷⁶ Zmínit lze i **Mezinárodní úmluvu o ochraně ptáků** (Paříž, 1950), která je globálního charakteru (nicméně se slabou účastí), a jejímž předmětem je ochrana volně žijících ptáků.⁷⁷ K tomu slouží i relativní zákaz vývozu, dovozu, prodeje, darování a držení živých i neživých ptáků a jejich částí v rozporu s jejími ustanoveními.⁷⁸

3.2.2 Washingtonská úmluva CITES

Při **vzniku CITES** hrála zásadní roli činnost IUCN. Již v roce 1960 na Sedmém generálním shromáždění IUCN ve Varšavě, bylo konstatováno, že „...*nelegální export ze státu původu a následný legální import do jiných států je významnou hrozbou pro existenci některých vzácných zvířat*“, na což navazovala výzva státům, aby omezily dovoz těchto zvířat.⁷⁹ Osmé generální shromáždění IUCN v Nairobi (1963) šlo ještě o krok dále a doporučilo, aby příslušné mezinárodní organizace připravily návrh mezinárodní úmluvy, která by regulovala export, tranzit a import vzácných či ohrožených volně žijících druhů, včetně jejich kožešin a loveckých trofejí.⁸⁰ Ten se objevil již o rok později a v roce 1969 byl na Desátém generálním shromáždění IUCN představen seznam druhů, které by měly být regulovány.⁸¹ Zásadním krokem, tentokrát

⁷⁵ Příkladem jsou Úmluva o jednotné regulaci lovu ryb na Rýně (1885), Úmluva o přelovení Severního moře (1882)⁷⁵ či multilaterální Úmluva o ochraně užitečného ptactva v zemědělství (Paříž, 1902) a Úmluva upravující lov kytovců (Ženeva, 1931).

⁷⁶ Tato úmluva, ačkoliv stále v platnosti, je nicméně považována za jednu ze „spících úmluv“, blíže viz BIRNIE, P. a BOYLE, A., *op. cit.*, str. 240 a SANDS, P., *op. cit.*, str. 527-528.

⁷⁷ Viz ustanovení čl. 1 této úmluvy.

⁷⁸ Viz ustanovení čl. 4 této úmluvy a blíže též SANDS, P., *op. cit.*, str. 601.

⁷⁹ Viz rezoluce č. 14 Sedmého generálního shromáždění IUCN.

⁸⁰ Viz rezoluce č. 5 Osmého generálního shromáždění IUCN.

⁸¹ Viz WIJNSTEKERS, W.: The Evolution of CITES [online]. 9th edition. Budakeszi: CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation, 2011 [cit. 30. 7. 2016], str. 31.

již na půdě OSN, bylo přijetí doporučení č. 99.3. v rámci Konference OSN o lidském životním prostředí ve Stockholmu (1972), které vyzývalo k co nejdřívějšímu svolání mezinárodní konference, která by připravila a přijala úmluvu o exportu, tranzitu a importu určitých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.⁸² Ta byla následně skutečně svolána, a to hned další rok ve Washingtonu, kde došlo dne 3. března 1973 za účasti 88 států ke sjednání Úmluvy o mezinárodním obchodě s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Úmluva vešla v platnost dne 1. července 1975, 90 dnů po uložení ratifikační listiny desátým státem v souladu s ustanovením čl. XXII.⁸³

CITES lze charakterizovat především jako **mnohostrannou mezinárodní úmluvu** a to s poměrně vysokou účastí států (momentálně 182 smluvních stran).⁸⁴ Je jednou z pěti hlavních **globálních** úmluv ochrany přírody a krajiny⁸⁵ a je tak potenciálně aplikovatelná na jakýkoliv druh nacházející se v jakémkoliv stanovišti na světě.⁸⁶ Jde o **mezivládní smlouvu**, která je silně podporována UNEP⁸⁷ a významnými nevládními organizacemi jako je IUCN,⁸⁸ WWF, UNEP-WCMC,⁸⁹ TRAFFIC⁹⁰ a dalšími.⁹¹ CITES má charakter tzv. **hard law** úmluvy a je pro své smluvní strany mezinárodněprávně závazná.⁹² Vzdor tomu, že název CITES hovoří o mezinárodním obchodu, **není obchodní ani ekonomickou úmluvou**, ale úmluvou na ochranu přírody. To vyplývá z jejího cíle a účelu, kterým není usnadnit a zefektivnit obchod s exempláři ohrožených druhů, ale ochrana biodiverzity.⁹³ **Systematicky** CITES tvoří **preambule** osvětlující důvody přijetí, **25 článků** a **4 přílohy**, které obsahují tři seznamy druhů (I, II a III). Přílohu IV je dnes možno považovat za obsolentní, protože

⁸² Viz doporučení č. 99.3. Konference OSN o lidském životním prostředí.

⁸³ Viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 32.

⁸⁴ Stav k 30. 7. 2016, viz <https://cites.org/eng/disc/parties/index.php>.

⁸⁵ Viz BIRNIE, P. a BOYLE, A., *op. cit.*, str. 652.

⁸⁶ Viz SANDS, P., *op. cit.*, str. 505.

⁸⁷ *United Nations Environment Programme*, Program OSN pro životní prostředí. Ke spolupráci s UNEP blíže viz Memorandum o porozumění mezi Stálým výborem CITES a výkonným ředitelem UNEP o službách Sekretariátu a podpoře Úmluvy [online].

⁸⁸ Ke spolupráci s IUCN blíže viz Memorandum o porozumění mezi Sekretariátem CITES a IUCN. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/common/disc/sec/CITES-IUCN.pdf>.

⁸⁹ Dříve samostatná nevládní organizace, dnes jde o součást UNEP, viz <http://www.unep-wcmc.org/about-us>.

⁹⁰ Nevládní organizace zaměřená na sledování obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, viz <http://www.traffic.org/overview/>. Ke spolupráci s CITES viz Memorandum o porozumění mezi TRAFFIC a Sekretariátem CITES. Dostupné z <https://cites.org/sites/default/files/common/disc/sec/CITES-TRAFFIC.pdf>.

⁹¹ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 132.

⁹² Smluvní strany jsou podle ustanovení čl. VIII odst. 1 povinny přijmout vhodná opatření k provedení ustanovení úmluvy. Viz též <https://cites.org/eng/disc/what.php>.

⁹³ Blíže také viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 133.

její obsah (vzor povolení k vývozu) byl v praxi nahrazen vzorem v příloze č. 2 rezoluce č. 12.3.⁹⁴

Proces změny CITES je upraven v ustanoveních čl. XV – XVII a je rozdílný pro změnu příloh Úmluvy a změnu samotného textu Úmluvy. Změny příloh je vhodnější rozebrat na jiném místě (v souvislosti se seznamy CITES); změna ustanovení CITES je podle čl. XVII možná na k tomu svolaném mimořádném zasedání konference stran se souhlasem dvoutřetinové většiny přítomných a hlasujících stran. Vstoupí v platnost 60 dnů poté, co dvě třetiny stran uložily listiny o přijetí u depozitáře CITES. Doba mezi přijetím a platností změny ovšem v praxi může trvat i několik (desítek) let, jak ostatně demonstují oba dosavadní případy změny textu Úmluvy.⁹⁵ Změna úmluvy je platná jen pro ty státy, které ji přijaly a samozřejmě pro nově přistoupivší státy. **Možnost přistoupení k CITES** je podle ustanovení čl. XXI státům otevřena bez časového omezení. Od platnosti Gaboronského dodatku (2013) mohou díky změně čl. XXI k CITES přistoupit nejen **státy**, ale také **organizace regionální ekonomické integrace**, čímž se otevřela cesta pro členství EU.⁹⁶ V tomto případě pak práva a povinnosti smluvních stran CITES, které jsou zároveň členy této organizace, vykonává tato organizace a nikoliv její členské státy jednotlivě, s výjimkou práva hlasovacího; to vykonává buď organizace (a to se silou hlasu rovnou počtu hlasů jejích členských států), nebo její členské státy jednotlivě.⁹⁷ **Výpověď Úmluvy** je možná v souladu s ustanovením čl. XXIV písemným oznámením depozitáři CITES; platnosti nabývá 12 měsíců poté. Pokud jde o **výhrady**, Úmluva rozlišuje dvojího druhu: obecné a zvláštní.⁹⁸ Obecnými výhradami se rozumí výhrady k ustanovením CITES a jsou **vyloučeny**; zvláštními jsou výhrady k přílohám Úmluvy (týkající se zařazení druhů na ně) – i ty je (jako změny příloh) vhodnější popsat až v souvislosti se seznamy CITES.

3.2.3 Rezoluce a rozhodnutí konference smluvních stran CITES

Rezoluce (*resolutions*) a **rozhodnutí** (*decisions*) jsou akty vydávané konferencí smluvních stran CITES na základě ustanovení čl. XI odst. 3 písm. e) CITES. Podle něj mají oba pouze charakter doporučení a jedná se proto o právně nezávazné dokumenty. Rozdíl mezi formami vznikl historicky: původně byly jako doporučení přijímány pouze

⁹⁴ Čl. VI pouze požaduje, aby povolení k vývozu obsahovalo údaje uvedené ve vzoru v příloze IV a nikoliv, aby bylo ve stejné formě.

⁹⁵ Bonnský dodatek byl přijat v roce 1979, platnosti nabyl v roce 1987; Gaboronský dodatek byl přijat v roce 1983 a stal se platným až v roce 2013, viz <https://cites.org/eng/disc/parties/index.php>.

⁹⁶ K CITES přistoupila rozhodnutím Rady EU č. 2015/451 ze dne 6. března 2015, blíže viz dále.

⁹⁷ Viz ustanovení čl. XXI odst. 4 a odst. 5 CITES.

⁹⁸ Viz ustanovení čl. XXIII odst. 1 CITES.

rezoluce, nicméně určitá doporučení byla obsažena i v jiných usneseních konference stran. Tato usnesení byla později shrnuta v nové formě rozhodnutí, která se následně začala používat.⁹⁹ Z předmětu úpravy obou forem lze vyzorovat, že rezoluce jsou obvykle věnovány věcem zásadnějšího a obecnějšího významu, kdežto rozhodnutí často navazují na rezoluce a jsou zaměřena na detailnější problematiku.¹⁰⁰

Rezoluce přijímala konference stran původně prostou většinou, nyní jsou ale obdobně jako změny Úmluvy přijímány dvoutřetinovou většinou přítomných a hlasujících stran.¹⁰¹ Ačkoliv disponují stejnou měrou podpory, zůstávají pramenem *soft law* a strany je proto nemusí dodržovat;¹⁰² měly by tak ale činit v zájmu jednotného provádění Úmluvy. Věnují se poměrně důležitým otázkám, včetně témat, která CITES vůbec neupravuje (např. systémy vývozních kvót).¹⁰³ Pro příklad lze zmínit již několikrát citovanou rezoluci č. 16.3 (strategická vize CITES), rezoluci č. 12.3 stanovící vzory povolení a potvrzení, rezoluci č. 10.21 doporučující podmínky transportu živých exemplářů a rezoluci č. 9.24 stanovící kritéria pro změnu příloh I a II Úmluvy.

3.2.4 Související mezinárodní dokumenty

První skupinou souvisejících mezinárodních dokumentů jsou **mezinárodní úmluvy z oblasti ochrany mořských druhů**. Je totiž potřeba zaznamenat ustanovení čl. XIV odst. 4 CITES, které se zabývá vztahem Úmluvy a jiných mezinárodních smluv chránících mořské druhy zařazené v příloze II CITES, které vstoupily v platnost před platností CITES. Podle něj, pokud jde o obchod s exempláři těchto druhů, které byly uloveny loděmi registrovanými v některém smluvním státě CITES, je tento stát zproštěn požadavků Úmluvy a postupuje v souladu s ustanoveními těchto jiných mezinárodních smluv.¹⁰⁴ Jedinou povinností vyplývající z CITES je pak při vývozu exempláře vydání potvrzení státem introdukce z moře¹⁰⁵ o jeho získání v souladu s jinou úmluvou.¹⁰⁶ Asi

⁹⁹ Viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 350.

¹⁰⁰ Např. rozhodnutí č. 16.17 vyzývá strany k dobrovolnému rychlému zhodnocení dopadu rozhodnutí CITES kvalitu venkovského života a navazuje tím na rezoluci č. 16.6 – CITES a živobytí.

¹⁰¹ Viz pravidlo č. 26 odst. 1 jednacího řádu konference smluvních stran CITES.

¹⁰² Viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 352-353.

¹⁰³ Např. systém kvót pro obchod s kůžemi leopardů (rezoluce č. 10.14) nebo s loveckými trofejemi kozy šrouborohé (rezoluce č. 10.15), blíže viz SANDS, P., *op. cit.*, str. 513-514.

¹⁰⁴ Viz ŽÁKOVSKÁ, K.: Ochrana mořské biodiverzity v mezinárodním právu, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, str. 73.

¹⁰⁵ V českém překladu CITES uveřejněném ve Sbírce zákonů (částka 115, ročník 1992) a také v českém překladu v Úředním věstníku EU (řada L, číslo 384, rok 1982) je zřejmě vinou chybného překladu uveden stát dovozu. Jelikož podle ustanovení § 6 odst. 4 zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, má rozhodné znění mezinárodní smlouvy (tím je podle čl. XXV CITES i anglická verze) přednost před českým překladem, uvádím podle mého názoru jako správný překlad „stát introdukce z moře“ a nikoli „stát dovozu“. Tato domněnka vychází z toho, že Úmluva konzistentně

nejvýznamnějším příkladem takovéto smlouvy je **Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství**, na jejímž základě byla v roce 1946 zřízena Mezinárodní velrybářská komise (IWC). Ta může každoročně měnit přílohu k této úmluvě, ve které jsou *inter alia* stanoveny kvóty na odlov některých velkých druhů kytovců, které jsou zároveň zařazeny do příloh I a II CITES. Ačkoliv jejím úkolem bylo původně dosáhnout obnovy velrybích hejn na úroveň umožňující jejich lov, stala se silným nástrojem jejich ochrany, když byly v roce 1985 stanoveny nulové kvóty (moratorium) na komerční odlov velryb.¹⁰⁷ Spoluprací CITES a IWC se zabývá rezoluce č. 11.4; Sekretariát také získal v IWC status pozorovatele a naopak IWC má status pozorovatele na konferencích stran CITES.

V kontextu ochrany mořského prostředí nelze opominout **Úmluvu OSN o mořském právu** z roku 1982 (UNCLOS) a její vztah k CITES.¹⁰⁸ Jedná se sice o mladší mezinárodní instrument, avšak tvůrci CITES její přijetí předvídali v ustanovení čl. XIV. odst. 6, které přímo stanoví, že CITES nemá žádný vliv na kodifikaci a rozvoj mořského práva pod záštitou OSN, ani na nároky států z něj. Dále je nutné si uvědomit, že, ačkoliv CITES obsahuje institut introdukce z moře, který umožňuje regulovat lov ohrožených druhů v mezinárodních vodách mimo jurisdikci států, je jich jen velmi málo zařazeno do jejích příloh: zejména charismatické druhy mořské fauny (mořští savci jako např. kytovci nebo např. některé druhy žraloků), či tzv. ornamentální druhy (akvariální). Obecně tak lze konstatovat, že role CITES při ochraně mořských druhů je pouze doplňková, nicméně je pravděpodobné, že její úloha poroste.¹⁰⁹

Další skupinou souvisejících mezinárodních úmluv jsou **úmluvy na ochranu přírodních zdrojů v Antarktidě** v rámci tzv. Antarktického smluvního systému. Ten vytváří specifický právní režim Antarktidy, kde je CITES aplikovatelná jen omezeně a to zejména opět prostřednictvím institutu introdukce z moře. Hlavním pramenem je zde **Protokol o ochraně životního prostředí Antarktidy** (Madrid, 1991), jehož dodatek č. II zakazuje odběr antarktických živočichů a rostlin mimo případy, kdy je uděleno povolení. To může být vydáno jen pro určité taxativně vyjmenované účely (zejména vědecké, studijní, a kulturní), mezi kterými se nenacházejí účely komerční.¹¹⁰ Další prameny se zabývají ochranou mořského prostředí Antarktidy. Starší **Úmluva**

používá pro slovo „dovoz“ slova „import“ (na rozdíl od nařízení CITES a unijní legislativy, kde se hovoří o „introduction to the Community“) a potvrzuje ji i např. WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 456.

¹⁰⁶ Viz ustanovení čl. XIV odst. 5 CITES a WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, 455-457.

¹⁰⁷ Viz BIRNIE, P. a BOYLE, A., *op. cit.*, str. 724-727.

¹⁰⁸ Blíže k UNCLOS viz např. BIRNIE, P. a BOYLE, A., *op. cit.*, str. 714 an.

¹⁰⁹ Viz ŽÁKOVSKÁ, K., *op. cit.*, str. 72-74 a STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 14-16.

¹¹⁰ Viz ustanovení čl. 3 dodatku č. II k Protokolu o ochraně životního prostředí Antarktidy.

o ochraně antarktických ploutvonožců (Londýn, 1972, CCAS) zakazuje zabíjení a chytání šesti druhů ploutvonožců mimo případy, kdy je takový lov v souladu s ustanoveními úmluvy. Povolení pak může být vydáno buď v rámci kvót uvedených v příloze, anebo ve speciálních případech podle ustanovení čl. 4 pro zde vyjmenované (opět nekomerční) účely.¹¹¹ Novější **Úmluva o ochraně antarktických mořských zdrojů** (Canberra, 1982) má za cíl ochranu antarktických mořských zdrojů, což zahrnuje i jejich racionální využívání; jakýkoliv odběr ale musí být v souladu s principy ochrany vyjmenovanými v ustanovení čl. 2 odst. 3. Úmluva explicitně stanoví, že tato úmluva neruší práva a povinnosti smluvních stran vyplývající z CCAS a Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství.¹¹²

Relevantní jsou i některé mezinárodní dokumenty z oblasti **ochrany lesa**. CITES lze zde aplikovat pouze, pokud je některý lesní druh zařazen do na její přílohy, což je např. několik komerčně využívaných druhů dřevin (např. mahagon, ramín a afrormosia). Daleko významnější roli při regulaci obchodu se dřevem tak mají jiné mezinárodní úmluvy a to zejména **Mezinárodní dohoda o tropickém dřevě** (původně z roku 1983, zatím poslední revidovaná verze byla přijata roku 2006).¹¹³ Cílem této úmluvy je podpora růstu a rozmanitosti mezinárodního obchodu s tropickým dřevem z udržitelně obhospodařovaných a zákonně těžných lesů a podpora udržitelného hospodaření v lesích.¹¹⁴ Na základě původní úmluvy z roku 1983 byla založena Mezinárodní organizace tropických dřev (ITTO), která s CITES spolupracuje na společném ITTO-CITES programu. Jeho smyslem je zajistit, aby mezinárodní obchod s druhy dřevin uvedených na seznamech CITES probíhal v souladu s jejich udržitelným obhospodařováním a ochranou.¹¹⁵ Druhým mezinárodním dokumentem, který lze zde zmínit, jsou **Principy hospodaření v lesích**¹¹⁶ (Rio de Janeiro, 1992). Jak již jejich celý název napovídá, jedná se o právně nezávazný dokument, jehož cílem je přispět k obhospodařování, ochraně a trvale udržitelnému rozvoji lesů.¹¹⁷ Komerčnímu využívání lesů se věnuje např. princip č. 13, který mimo jiné stanoví, že státy se mají

¹¹¹ Viz ustanovení čl. 2 CCAS.

¹¹² Viz ustanovení čl. 2 odst. 3 a čl. 6 této úmluvy. Podrobněji k ochraně životního prostředí Antarktidy viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 196-205.

¹¹³ Blíže viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 321-322.

¹¹⁴ Viz ustanovení čl. 1 této úmluvy.

¹¹⁵ Blíže k ITTO-CITES programu viz http://www.itto.int/cites_programme/ a

<https://cites.org/eng/prog/itto.php>. Partnerstvím ITTO a CITES se zabývá i rezoluce č. 14.4 o spolupráci ITTO a CITES v otázkách týkajících se tropického dřeva.

¹¹⁶ Celým názvem Právně nezávazné autoritativní prohlášení k principům globální dohody o využívání, ochraně a trvale udržitelném rozvoji všech typů lesů.

¹¹⁷ Podrobně viz SANDS, P., *op. cit.*, str. 548-551.

vyhnout obchodní politice, která by mohla vést k degradaci lesů.¹¹⁸

Připomenout je vhodné i již zmiňovanou **Úmluvu o biologické rozmanitosti**, jako základní a jedinou globální úmluvu věnující se výlučně problematice biologické rozmanitosti,¹¹⁹ a její **Nagojský protokol**, který provádí princip spravedlivého a rovnocenného rozdělení přínosů z využívání genetických zdrojů a přístupu k nim.¹²⁰

Nakonec je možné uvést několik regionálních úmluv na ochranu přírody, které se též zabývají mezinárodním obchodem se živou přírodou. V roce 1994 byla sedmi **africkými** státy přijata **Lusacká dohoda**, zaměřená na boj s nelegálním obchodem s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami. Její vznik byl iniciován přijetím CITES a zejména politickou diskusí o zákazu obchodu se slonovinou.¹²¹ Jedinou regionální úmluvou týkající se ochrany **asijské** přírody je dosud neúčinná¹²² **Úmluva ASEAN¹²³ o ochraně přírody a přírodních zdrojů** (1985). Šest členských států ASEAN se zde zavázalo k regulaci obchodu a držení exemplářů a produktů ohrožených druhů vyjmenovaných v příloze I k této úmluvě.¹²⁴ Konečně poslední úmluvou, která se ovšem jen okrajově zabývá regulací obchodu, je **Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť** (Bern, 1979). Tato úmluva byla vypracována v rámci Rady Evropy a jejími signatáři jsou tedy převážně **evropské** státy (ale i čtyři **africké**) a EU.¹²⁵ Smluvní strany se zavazují přijmout opatření k zajištění ochrany druhů planě rostoucích rostlin uvedených v příloze I, mezi nimiž podle potřeby může být i zákaz jejich držení a prodeje. Obdobně má být zakázáno držení a obchodování s exempláři druhů volně žijících živočichů uvedených v příloze II v rámci vnitřního trhu za podmínky, že to přispěje k účinnosti ostatních opatření k zajištění zvláštní ochrany těchto druhů.¹²⁶

¹¹⁸ Viz princip č. 13 Principů hospodaření v lesích.

¹¹⁹ Viz ŽÁKOVSKÁ, K., *op. cit.*, str. 68.

¹²⁰ Blíže odkazují výše zejména na podkapitoly o cílech a principech právní úpravy.

¹²¹ Dohoda *inter alia* ustanovuje společný orgán nazvaný *Task Force for Co-operative Enforcement Operations Directed at Illegal Trade in Wild Fauna and Flora*, mezi jehož úkoly patří podpora spolupráce smluvních států při vyšetřování ilegálního obchodování a shromažďování a poskytování informací o něm. Viz SANDS, P., *op. cit.*, str. 524-526 a STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 17.

¹²² K aktuálnímu stavu její účinnosti viz <http://agreement.asean.org/home/index/14.html>.

¹²³ Sdružení národů jihovýchodní Asie (*Association of South East Asian Nations*).

¹²⁴ Viz ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. b) této úmluvy a též SANDS, P., *op. cit.*, str. 540-542.

¹²⁵ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 149-152.

¹²⁶ Viz ustanovení čl. 5 a čl. 6 písm. e) této úmluvy.

3.3 Prameny unijní právní úpravy

3.3.1 Vztah EU a CITES

Již v roce 1977 (tedy dva roky po vstupu CITES v platnost) 2. akční program ES o životním prostředí považoval omezení a přísné řízení mezinárodního obchodu za účinný způsob ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Ačkoliv hned na to dodával, že Úmluva splňuje tento cíl, ještě více než tři desetiletí platilo, že EU jako celek nebyla smluvní stranou CITES.¹²⁷ Důvodem tohoto stavu byl fakt, že ustanovení čl. XXI CITES ve svém původním znění neumožňovalo přistoupení jiných subjektů než států.¹²⁸ Přestože čtvrtá konference smluvních stran CITES přijala rozsáhlou změnu tohoto článku, která otevírala Úmluvu k přistoupení i regionálním organizacím ekonomické integrace jako je EU hned v roce 1983, vešla v platnost až 30 let poté dne 29. listopadu 2013.¹²⁹ V návaznosti na to bylo přijato **rozhodnutí Rady EU č. 2015/451 ze dne 6. března 2015, o přistoupení EU k CITES**, a dne 8. července téhož roku se Evropská unie stala 181. smluvní stranou CITES.¹³⁰ Tento krok měl umožnit Unii lepší zapojení do práce CITES, právně zavázat EU jako celek k provádění a prosazování CITES a učinit ji formálně odpovědnou vůči ostatním stranám.¹³¹ Změnil se tím tak původní právní stav, kdy členské státy EU vystupovaly v rámci CITES formálně samostatně, ačkoliv všechny byly smluvními stranami CITES a jejich právní řády obsahují jednotnou unijní právní úpravu provádějící Úmluvu.

Z pohledu CITES vztah Úmluvy a EU ujasňuje čl. XIV odst. 3 CITES, který stanoví, že ustanovení CITES **nemají v žádném směru vliv na ustanovení jakékoliv jiné smlouvy uzavřené mezi státy tvořícími unii**, jež zavádí společnou vnější celní kontrolu a odstraňuje celní kontrolu mezi jejími stranami, pokud se tato ustanovení týkají obchodu mezi členskými státy této unie. Jinými slovy obchod s exempláři ohrožených druhů mezi členskými státy EU (vnitrounijní obchod) tak nepodléhá požadavkům režimu CITES. Dalším důležitým principem je, že **smluvní státy a EU mohou přijímat přísnější opatření** týkající se podmínek obchodu, nabývání, držení nebo přepravy exemplářů druhů zařazených i nezařazených v jejich přílohách.¹³² Unijní právní úprava se tudíž může v tomto směru **odchýlit od požadavků Úmluvy**.

¹²⁷ Viz ustanovení čl. 141-142 Druhého akčního programu ES o životním prostředí.

¹²⁸ Viz KRÄMER, L. (2000), *op. cit.*, str. 141.

¹²⁹ Viz <https://cites.org/eng/disc/gaborone.php>.

¹³⁰ Viz http://ec.europa.eu/environment/cites/gaborone_en.htm a https://cites.org/eng/eu_181st_party.

¹³¹ Viz bod 4 preambule rozhodnutí Rady EU č. 2015/451.

¹³² Viz ustanovení čl. XIV odst. 1 CITES.

3.3.2 Vývoj unijní právní úpravy

Unijní právní úprava obchodování s ohroženými druhy byla zprvu zajišťována s účinností od roku 1984 **nařízením Rady EHS č. 3626/82**. K provedení požadavků Úmluvy byla zvolena forma nařízení, tedy přímo použitelného právního předpisu.¹³³ To mělo za následek, že ustanovení tohoto nařízení musely respektovat i členské státy, které v té době ještě CITES neratifikovaly (např. Řecko přistoupilo k CITES až v roce 1992) a samozřejmě i nově přistupující členské státy.¹³⁴ Jednotná unijní regulace byla považována za nezbytnou k ochraně ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a navíc existovala obava, že existence různých národních právních úprav by mohla narušit hospodářskou soutěž na společném trhu. Potřebu jednotné právní úpravy též umocňoval fakt, že všechny členské státy ES v roce 1977 Úmluvu již alespoň podepsaly.¹³⁵ Ačkoliv ES nebylo smluvní stranou CITES, nařízení č. 3626/82 alespoň v ustanovení čl. 1 *expressis verbis* stanovilo, že při jeho používání mají být respektovány cíle a zásady CITES, což bylo následně převzato i novým nařízením CITES.¹³⁶ Při provádění CITES šlo již toto nařízení nad požadavky Úmluvy¹³⁷ a obdobně jako pozdější unijní právní předpisy obsahovalo pravidla vnitrouijního komerčního nakládání s některými exempláři. Naopak oproti pozdější úpravě byl např. odlišný systém příloh, kdy nařízení odkazovalo přímo na druhové seznamy CITES a navíc obsahovalo v přílohách B a C další tři seznamy.

3.3.3 Současné prameny unijní právní úpravy

S účinností ode dne 1. 7. 1997 bylo nařízení č. 3626/82 nahrazeno novým **nařízením Rady (ES) č. 338/97, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi**, které nyní tvoří základ unijní právní úpravy obchodování s ohroženými druhy.¹³⁸ Sestává se z **22 článků a 4 příloh** (A, B, C a D), které obsahují jednotlivé seznamy druhů. Jeho jádrem jsou **pravidla**

¹³³ Viz ustanovení čl. 288 SFEU.

¹³⁴ K nařízením Rady EHS č. 3626/82 viz též VANDEPUTTE, G. A. Why the European Community Should Become a Member of the Convention on the International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES). *Georgetown International Environmental Law Review*. 1991, Vol. 3, str. 248-252.

¹³⁵ Viz preambule nařízení Rady EHS č. 3626/82 a ustanovení čl. 142 Druhého akčního programu ES o životním prostředí.

¹³⁶ Toto ustanovení (čl. 1) není jen deklaratorního charakteru, v návaznosti na něj SDEU judikoval, že obě nařízení musí být vykládány v souladu s CITES, viz bod 25 rozhodnutí ve věci C-510/99 *Tridon* [2001] ECR I-7777 a též bod 39 rozhodnutí ve věci C-154/02 *Nilsson* [2003] ECR I-12733.

¹³⁷ Viz KRÄMER, L.: *Focus on European Environmental Law*, 2nd edition, London: Sweet & Maxwell, 1997, str. 64-65.

¹³⁸ Jako důvody pro přijetí nové právní úpravy uvádí preambule nařízení CITES potřebu vzít v úvahu nové vědecké poznatky a současnou strukturu obchodu a též nutnost přijetí přísnějších opatření k regulaci obchodu na vnějších hranicích EU v důsledku zrušení kontrol na vnitřních hranicích.

mezinárodního obchodu s exempláři přes vnější hranice EU, čímž do právního řádu EU implementuje požadavky CITES.¹³⁹ Dále nad jejich rámeček reguluje též komerční nakládání, resp. **obchodní činnosti s některými exempláři uvnitř EU a přemísťování živých exemplářů**.¹⁴⁰ Nařízení také vyžaduje přijetí **sankčních opatření** za vypočtené případy jeho porušení¹⁴¹ a **na evropské úrovni vytváří některé orgány**.¹⁴² Nařízení CITES je doplněno dvěma dalšími nařízeními, která Komise vydala na základě ustanovení čl. 19 nařízení CITES k jeho provedení. Obě jsou často novelizována, popř. rušena a nahrazována novými. Momentálně se jedná jednak o **nařízení Komise (ES) č. 865/2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97** (dále jen „prováděcí nařízení CITES“), jehož velká část je věnována podrobným kritériím posuzování žádostí o povolení a potvrzení a podmínkám vydávání, platnosti a používání těchto dokladů. Obsahuje také definice některých dalších pojmů a upřesňuje některé odchylky od obecných pravidel obchodu.¹⁴³ Provádí rovněž většinu rezolucí konference stran CITES.¹⁴⁴ Druhým nařízením je **prováděcí nařízení Komise (EU) č. 792/2012, kterým se stanoví vzor formuláře povolení, potvrzení a dalších dokumentů uvedených v nařízení Rady (ES) č. 338/97**. Předmět úpravy tohoto nařízení je zřetelný již z jeho názvu. Vedle obou nařízení umožňuje ustanovení čl. 4 odst. 6 nařízení CITES Komisi za určitých podmínek omezit dovoz exemplářů druhů z přílohy A nebo B nařízení, živých exemplářů nepůvodních druhů a exemplářů druhů, které mají vysokou úmrtnost při přepravě. Seznam těchto omezení se mění přibližně jednou ročně: momentálně jej obsahuje **prováděcí nařízení Komise (EU) č. 736/2015, o zákazu dovozu exemplářů některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do Unie**.

Důležitým pramenem práva v oblasti trestněprávní odpovědnosti je dále **směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/99/ES, o trestněprávní ochraně životního prostředí** (dále jen „směrnice TPOŽP“). Jejím cílem je účinnější ochrana životního prostředí prostřednictvím trestněprávních opatření. Obchodování s jedinci (*sic*)¹⁴⁵ chráněných druhů je zde označeno jako jedno z jednání, které jsou členské státy

¹³⁹ Viz ustanovení čl. 5-7 nařízení CITES.

¹⁴⁰ Viz ustanovení čl. 8 a 9 nařízení CITES.

¹⁴¹ Viz ustanovení čl. 16 nařízení CITES.

¹⁴² Jmenovitě Výbor pro otázky obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, Vědeckou prověřovací skupinu a Skupinu pro prosazování, viz ustanovení čl. 14, 17 a 18 nařízení CITES.

¹⁴³ Např. pro exempláře živočišných druhů narozených a odchovaných v zajetí, exempláře rostlinných druhů uměle vypěstovaných a exempláře osobního nebo rodinného charakteru.

¹⁴⁴ Viz též čl. 19 odst. 4 nařízení CITES.

¹⁴⁵ K nepřesnému překladu slova *specimen* (zde jedinec) viz dále kapitolu 5.

povinný kriminalizovat – a to i pro právnické osoby.¹⁴⁶

Mimo systém výše uvedených čtyř nařízení a směrnice TPOŽP je stále účinným **nařízením Rady (EHS) č. 348/81, o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců** (dále jen „nařízení o velrybách“). Bylo vydáno za účelem podrobení dovozu produktů z kytovců dovoznímu povolení do doby, než budou přijata obecnější opatření ohledně dohledu nad obchodem s druhy planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů na úrovni EU.¹⁴⁷ Podle čl. 1 je přitom vyloučeno udělit toto dovozní povolení pro komerční účely. Vzhledem k tomu, že ona obecnější opatření byla přijata ve formě nařízení č. 3626/82 (resp. nařízení CITES), bylo jimi nařízení o velrybách *de facto* nahrazeno, přestože formálně zůstává součástí právního řádu EU.¹⁴⁸

Vedle závazných právních aktů, o nichž byla doposud řeč, bylo vydáno i právně nezávazné¹⁴⁹ **doporučení Komise (ES) č. 2007/425/ES, kterým se označuje soubor opatření pro prosazování nařízení Rady (ES) č. 338/97.**¹⁵⁰

3.3.4 Související právní předpisy EU

Mezi právní předpisy, které taktéž regulují obchod s některými druhy s třetími státy mimo EU, patří zejména ty, jejichž cílem je primárně zajištění *welfare* zvířat a nikoliv ochrana biodiverzity¹⁵¹ a z hlediska předmětu se tak soustředí nejen na ohrožené druhy. Zaprvé se jedná o dva právní předpisy regulující obchodování s produkty z tuleňů. Důvodem jejich přijetí byly zejména nehumánní metody zabíjení tuleňů a jejich stahování z kůže, které jim způsobují bolest, rozrušení a strach.¹⁵² První z nich je **směrnice Rady č. 83/129/EHS, o dovozu kůží z některých tuleňů mláďat a výrobků z nich do členských států** (dále jen „směrnice o tuleňích“). Ustanovení čl. 1 této směrnice ukládá členským státům přijmout veškerá nezbytná opatření k tomu, aby produkty uvedené v příloze nebyly komerčně dováženy na jejich území. Druhým je **nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009, o obchodování s produkty z tuleňů** (dále jen „nařízení o tuleňích“). Předmět tohoto nařízení je širší oproti dříve zmíněné směrnici hned v několika ohledech. Jednak se nepoužije jen

¹⁴⁶ Viz ustanovení čl. 3 písm. g) a čl. 6 směrnice TPOŽP.

¹⁴⁷ Viz preambule nařízení o velrybách.

¹⁴⁸ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 306-307.

¹⁴⁹ Viz ustanovení čl. 288 SFEU.

¹⁵⁰ K aktuálnímu stavu účinných právních aktů EU v oblasti obchodování s ohroženými druhy viz http://ec.europa.eu/environment/cites/legislation_en.htm.

¹⁵¹ Viz KRÄMER, L. (2000), *op. cit.*, str. 143-147.

¹⁵² Viz preambule nařízení o tuleňích a STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 16-17.

na některé druhy tuleňů, ale na všechny ploutvonožce, dále není omezeno pouze na jejich mláďata a nakonec reguluje uvádění na trh všech produktů pocházejících z tuleňů a ne jen jejich kožešiny.¹⁵³ Základním pravidlem je, že uvádění na trh a dovoz produktů z tuleňů je zakázán, ledaže spadá do jedné ze dvou výjimek stanovených nařízením.¹⁵⁴ Zadruhé jde o **nařízení Rady (EHS) č. 3254/91, o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů** (dále jen „nařízení o pastích“).¹⁵⁵ Jeho cílem je především zabránit odchytu živočichů pomocí nášlapných pastí, které jsou považovány za nevyběrovou, krutou a nehumánní metodu lovu.¹⁵⁶ Motivem přijetí bylo ale též to, že zrušení pastí mělo mít kladný vliv na stav zachování ohrožených druhů volně žijících živočichů včetně druhů chráněných tehdy platným nařízením č. 3626/82.¹⁵⁷ K dosažení svého cíle používá nařízení dvou nástrojů: zákaz používání nášlapných pastí na území EU a zákaz dovozu kožešin a dalšího zboží z kožešin třinácti živočišných druhů uvedených v příloze I. Zatřetí, ochranu *welfare* v EU zajišťuje i **nařízení Rady (ES) č. 1/2005, o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností**. Toto nařízení upravuje podmínky přepravy zvířat, tj. živých obratlovců,¹⁵⁸ v souvislosti s hospodářskou činností.¹⁵⁹ Jejich dodržení je jedním z požadavků nařízení CITES pro přepravu živých exemplářů, pokud jsou zároveň zvířaty.¹⁶⁰

Protože předmětem mezinárodního obchodu jsou často exempláře druhů, které jsou nepůvodní na území EU, a mohou se stát invazními a ohrožovat biologickou rozmanitost evropských zemí, je jako související právní předpis EU vhodné uvést i **nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014, o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů**. Jeho cílem je prevence, minimalizace a zmírnění nepříznivých dopadů na biodiverzitu spojených se záměrným i nezáměrným zavlékáním invazních nepůvodních druhů do EU a s jejich

¹⁵³ Viz ustanovení čl. 2 nařízení o tuleních.

¹⁵⁴ Viz čl. 3 nařízení o tuleních, výjimkami jsou uvedení na trh produktů získaných při lovu tuleňů pořádaných inuitskými nebo jinými původními společenstvími (obdobnou výjimku obsahuje i směrnice o tuleních) a příležitostný dovoz pro osobní použití cestujících.

¹⁵⁵ Celým názvem nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchyťováni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchyty, které nespĺňují mezinárodní normy humánního odchyty do pastí.

¹⁵⁶ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 307.

¹⁵⁷ Viz preambule nařízení o pastích.

¹⁵⁸ Viz ustanovení čl. 2 písm. a) nařízení č. 1/2005.

¹⁵⁹ Viz ustanovení čl. 1 odst. 1 a 5 nařízení č. 1/2005.

¹⁶⁰ Viz ustanovení čl. 9 odst. 5 nařízení CITES.

šířením.¹⁶¹ Některé invazní druhy jsou dokonce regulovány přímo nařízením CITES.¹⁶²

Výše již byla v souvislosti se zásadou rovnoměrného a spravedlivého rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů a přístupu k nim řeč o Nagojském protokolu k CBD. Protože EU je jeho stranou, bylo k jeho provedení přijato **nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 511/2014, o opatřeních pro dodržování pravidel, která vyplývají z Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání, ze strany uživatelů v Unii.**

Mezi souvisejícími prameny nelze opomenout oba základní předpisy EU na ochranu přírody *in situ*. Ustanovení čl. 6 odst. 1 **směrnice o ptácích** zakotvuje relativní zákaz vyjmenovaných komerčních činností s jedinci druhů ptáků a čl. 12 a 13 **směrnice o stanovištích** obsahují obdobné omezení pro přísně chráněné druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin z přílohy IV této směrnice.

Pro úplnost nakonec zmiňuji i **nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 995/2010, kterým se stanoví povinnosti hospodářských subjektů uvádějících na trh dřevo a dřevařské výrobky.** Jeho účelem je bojovat proti nezákonné těžbě dřeva a s ní souvisejícím obchodem a v té souvislosti stanoví zákaz uvádění nezákonně vytěženého dřeva na trh. Dřevo z druhů chráněných nařízením CITES dovezené v souladu s ním je přitom automaticky považováno za zákonně vytěžené.¹⁶³

3.3.5 Judikatura Soudního dvora Evropské unie

Přestože nejde o pramen práva, při výkladu práva EU je pochopitelně nezbytné přihlížet k judikatuře Soudního dvora EU. V kontextu nařízení CITES lze zejména uvést rozhodnutí ve věcech C-154/02 *Nilsson*,¹⁶⁴ C-344/08 *Criminal proceedings against Tomasz Rubach*¹⁶⁵ a C-510/99 *Tridon*.¹⁶⁶ Tato rozhodnutí jsou podrobněji rozebrána na relevantních místech práce.

¹⁶¹ Viz ustanovení čl. 1 nařízení č. 1143/2014.

¹⁶² Viz ustanovení čl. 3 odst. 2 písm. d) a čl. 4 odst. 6 písm. d) nařízení CITES a viz dále kapitolu 4.

¹⁶³ Viz ustanovení čl. 3 a čl. 4 a zejm. body 4, 5, 6 a 8 preambule nařízení č. 995/2010.

¹⁶⁴ Interpretující zejména zpracovaného exempláře získaného před více než 50 lety.

¹⁶⁵ Interpretující zejména způsob prokázání získání exemplářů druhů z přílohy B pro účely zákazu obchodních činností s nimi.

¹⁶⁶ Interpretující zejména ustanovení čl. 1 nařízení CITES.

3.4 Prameny české právní úpravy

3.4.1 ČR a CITES

ČSFR se stala smluvní stranou CITES až v roce 1992. Listina o jejím přístupu k Úmluvě byla uložena u depozitáře Úmluvy 28. února 1992 a podle ustanovení čl. XXII odst. 1 CITES **Úmluva vstoupila v platnost dne 28. května 1992.**¹⁶⁷ Úmluva byla publikována ve Sbírce zákonů ve sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 572/1992 Sb. ČR převzala závazky z CITES nepřerušeně ode dne 1. 1. 1993¹⁶⁸ a v roce 2002 byla Úmluva¹⁶⁹ inkorporována do českého právního řádu.¹⁷⁰

3.4.2 Vývoj české právní úpravy

Úmluva byla v českém právním řádu zpočátku zajišťována pouze několika ustanoveními **zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny** (dále jen „ZOPK“). Tento právní stav, způsobený zejména tím, že zákon vznikl ještě před přistoupením ČR k CITES, byl považován za nedostačující, což je vzhledem k tomu, že právní úpravu tvořila v zásadě jen ustanovení § 5 odst. 6 (obecné ustanovení) a § 53 (relativní zákaz vývozu zvláště chráněných živočichů, rostlin a nerostů), zcela pochopitelné.¹⁷¹

Byl proto s účinností ke dni 1. 4. 1997 přijat **zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin**. Jednalo se o adaptační právní předpis, který obsahově přenášel ustanovení CITES do českého právního řádu.¹⁷² Účelem zákona byla podle ustanovení § 1 *„ochrana volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou mezinárodním obchodem ohroženy na přežití“*. Hlavním předmětem bylo stanovení podmínek vývozu a dovozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin v něm vymezených, a to v obchodním i neobchodním styku.¹⁷³ Druhy, na které se zákon vztahoval, upřesňovalo ustanovení § 2, přičemž jejich seznamy vydávalo Ministerstvo životního prostředí (dále jen „MŽP“) vyhláškou podle seznamů CITES.¹⁷⁴ Zákon obsahoval i vlastní definice potřebných pojmů, jako je exemplář,

¹⁶⁷ Viz sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 572/1992 Sb.

¹⁶⁸ Viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 22.

¹⁶⁹ Na základě ustanovení čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹⁷⁰ Viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 145.

¹⁷¹ Ustanovení § 5 odst. 6 pouze stanovilo, že *„vývoz a dovoz ohrožených rostlin a živočichů chráněných mezinárodními úmluvami ... , povoluje orgán ochrany přírody“*; dále se CITES věnovala některá ustanovení tohoto zákona o odpovědnosti (§ 87 odst. 3 písm. i, § 88 odst. 2 písm. k) a § 89)) a o výkonu státní správy (§ 79 odst. 3 písm. k)). Blíže viz důvodová zpráva k zákonu č. 16/1997 Sb.

¹⁷² Viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 146.

¹⁷³ Viz ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 16/1997 Sb.

¹⁷⁴ Konkrétně šlo o vyhlášku č. 82/1997 Sb.

dovoz (zde zahrnující i přivezení z moře), vývoz a tranzit. Nad rámec požadavků Úmluvy bylo v ustanovení § 8 regulováno používání exemplářů nejpřísněji chráněných pro obchodní účely na území ČR, což bylo zdůvodněno snahou o kompatibilitu s evropským právem.¹⁷⁵ K usnadnění prokazování původu exemplářů pak zákon v části páté zavedl povinnou registraci živých i některých neživých exemplářů. Zákon konečně taktéž obsahoval potřebná ustanovení o výkonu státní správy a právně odpovědnostní koncovku.¹⁷⁶

Vedle něj problematiku obchodování s ohroženými druhy do dne 1. 5. 2004 stále částečně upravovalo **ustanovení § 53 ZOPK**, na něž odkazovalo ustanovení § 12 zákona č. 16/1997 Sb. Ustanovení § 53 ZOPK totiž obsahovalo relativní zákaz vývozu zvláště chráněných živočichů, rostlin a nerostů podle ZOPK. Výjimku z něj tvořila možnost udělení povolení MŽP, které mělo být vydáváno jen výjimečně v případech hodných zvláštního zřetele a jeho vydání tak záleželo na správním uvážení MŽP. Pokud bylo vydáno, postupovalo se dále podle zákona č. 16/1997 Sb., přičemž zmíněné povolení nahrazovalo povolení podle zákona č. 16/1997 Sb. Tento právní stav byl předmětem kritiky, protože nebylo (na rozdíl od povolení podle zákona č. 16/1997 Sb.)¹⁷⁷ vydáváno ve správním řízení,¹⁷⁸ což celé řízení činilo v praxi neprůhledným.¹⁷⁹

S účinností ode dne 1. 5. 2004 byla právní úprava provádějící CITES obsažená v zákoně č. 16/1997 Sb. a ZOPK zrušena¹⁸⁰ a nahrazena novou právní úpravou **zákona č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy**.¹⁸¹ Jeho přijetí si vyžádal vstup ČR do EU a z něho vyplývající nutnost souladu českého práva s právem EU.¹⁸² Implementace požadavků evropského práva byla provedena adaptací, protože CITES je (a vždy byla) na evropské úrovni zajišťována nařízením, tedy právními předpisy přímo

¹⁷⁵ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 16/1997 Sb. Podle ní bylo toto ustanovení potřeba i kvůli požadavku ustanovení čl. II bodu 1 CITES, že obchod s druhy v příloze I musí být předmětem zvlášť přísných opatření. Toto zdůvodnění nicméně zjevně nebralo ohled na to, že Úmluva považuje za obchod jen mezinárodní obchod (čl. I. písm. c)) a ne vnitrostátní komerční využívání.

¹⁷⁶ Podrobněji k zákonu č. 16/1997 Sb. viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 23-26.

¹⁷⁷ Viz ustanovení § 30 zákona č. 16/1997 Sb.

¹⁷⁸ Viz ustanovení § 90 zákona č. 114/1992 Sb. v původním znění.

¹⁷⁹ Povolení k vývozu bylo často vydáváno např. pro vývoz dravých ptáků na různé sokolnické a myslivecké exhibice, což lze stěží považovat za případ hodný zvláštního zřetele. Viz STEJSKAL, V. Omezení mezinárodního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin. *České právo životního prostředí*. 2001, č. 2, str. 37.

¹⁸⁰ Zákon č. 16/1997 Sb. nebyl zrušen, nicméně účinná je jen část VIII (změny ZOPK) a IX (účinnost).

¹⁸¹ Celým názvem zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů.

¹⁸² Viz důvodová zpráva k zákonu CITES, str. 38-39.

použitelnými v členských státech.¹⁸³ Od svého přijetí byl zákon CITES již několikrát novelizován, a to především za účelem přizpůsobení se měnícímu se unijnímu právu v této oblasti,¹⁸⁴ popř. změnám jiných českých právních předpisů¹⁸⁵ a také k odstranění některých problémů vzniklých při praktickém provádění zákona CITES. Za bližší zmínku stojí snad jen dvě novely. Zaprvé, zákon č. 346/2009 Sb. reagoval na přijetí nového prováděcího nařízení CITES, vložil do zákona CITES nová ustanovení o záchranných centrech pro živé zadržené a zabavené exempláře a též novelizoval postup pro zadržení a zabavení exempláře.¹⁸⁶ Zadruhé, změna zákonem č. 467/2011 Sb. byla nutná z důvodu přijetí nařízení o tuleních, protože dosavadní úprava transponovala pouze požadavky směrnice o tuleních.¹⁸⁷

3.4.3 Současné prameny české právní úpravy

Základním pramenem české národní právní úpravy obchodování s ohroženými druhy je tedy **zákon CITES**. Je potřeba zdůraznit, že vzhledem k adaptaci evropského práva, je samotný zákon bez nařízení CITES a ostatních unijních nařízení v podstatě nepoužitelný (což ale samozřejmě platí i naopak), protože hmotněprávní jádro celé právní úpravy, včetně definic všech zásadních pojmů, je obsaženo právě v právu EU. Účelem přijetí zákona CITES tak bylo především zabezpečit praktickou použitelnost ustanovení unijního práva, a to zejména určením kompetentních orgánů, stanovením procesních pravidel a sankcí za porušování evropských a českých právních předpisů.¹⁸⁸ Zákon rovněž adaptuje některá související nařízení EU, a to konkrétně nařízení o velrybách, nařízení o pastích a nařízení o tuleních. Výjimkou z adaptační povahy zákona je několik ustanovení, jimiž se transponují požadavky směrnice o tuleních.

Obsah zákona v zásadě odpovídá jeho účelu. Tvoří jej čtyři části a dvě přílohy, přičemž nejdůležitější část první je rozdělena do dvanácti hlav. Hlava I. stanoví předmět úpravy a vymezuje ty pojmy, které unijní nařízení neznají. Hlava II. a V. jsou zřejmě nejzřetelnějším dokladem adaptačního charakteru zákona, když upravují zejména procesní otázky týkající se náležitostí žádostí o povolení a potvrzení k mezinárodnímu obchodu, přemísťování exemplářů a udělení výjimky ze zákazu obchodních činností a náležitosti rozhodnutí o těchto dokladech. Hlava III. zajišťuje implementaci některých

¹⁸³ Viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 152-154.

¹⁸⁴ Příkladem jsou obě velké novely zákony č. 346/2009 Sb. a č. 467/2011 Sb.

¹⁸⁵ Např. změny zákony č. 444/2005 Sb., 227/2009 Sb., 420/2001 Sb. aj.

¹⁸⁶ V reakci na výše uvedené doporučení Komise (ES) č. 425/2007, kterým se označuje soubor opatření pro prosazování nařízení CITES, blíže viz důvodová zpráva k zákonu č. 346/2009, str. 33-35.

¹⁸⁷ Blíže viz důvodová zpráva k zákonu č. 467/2011, str. 7-8.

¹⁸⁸ Viz důvodová zpráva k zákonu CITES, str. 41-42.

odchylek od obecných pravidel obchodování.¹⁸⁹ Hlava VI. v upravené podobě přebírá ze staré právní úpravy institut povinné registrace některých exemplářů a dále stanoví povinnost značení některých exemplářů a prokázání původu exemplářů. Konečně hlavy VII. a VIII. řeší potřebné institucionální zajištění a hlavy IX. a X. obsahují ustanovení o právní odpovědnosti.¹⁹⁰

Ustanovení § 42 zákona CITES zmocňuje MŽP k vydání vyhlášek k provedení některých ustanovení zákona. Dosud byly vydány dvě vyhlášky: **vyhláška č. 210/2010 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o obchodování s ohroženými druhy** (dále jen „vyhláška CITES“), která je hlavním prováděcím právním předpisem k zákonu CITES a **vyhláška č. 198/2013 Sb., o výši náhrady nákladů péče o skupiny druhů exemplářů v záchranných centrech**, která provádí pouze ustanovení §29c odst. 2 zákona. Ustanovení § 1 odst. 2 písm. c), které umožňuje prováděcím předpisem rozšířit předmět zákona na další druhy nezahrnuté nařízením CITES, zatím zůstává nenaplněno.

Mezi hlavními prameny práva nesmí být opomenut **zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník** (dále jen „TZ“). Trestněprávní odpovědnost na úseku obchodování s ohroženými druhy zajišťují trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami zakotvený v ustanovení § 299 TZ a jeho nedbalostní forma v ustanovení § 300. Vedle TZ je zásadním pramenem rovněž **zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob** (dále jen „ZoTOPO“), který umožňuje za oba trestné činy postihnout právnické osoby.¹⁹¹ Ustanovení obou zákonů transponují požadavky směrnice TPOŽP.

3.4.4 Související české právní předpisy

Při aplikaci zákona CITES a právních aktů EU je v určitých případech potřeba použít i ustanovení jiných pramenů práva životního prostředí.

Zprvée, **zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny**, zakládá v ustanovení § 54 odst. 1 povinnost prokázání původu zvláště chráněného živočicha nebo rostliny, vztahující se i na exempláře CITES. Původní obsah ustanovení § 24 zákona CITES odkazující na toto ustanovení ZOPK byl ovšem zákonem č. 346/2009 Sb. nahrazen vlastní právní úpravou prokázání původu, která je zřejmě k ZOPK speciální.¹⁹²

¹⁸⁹ Např. používání rostlinolékařských osvědčení namísto povolení k vývozu.

¹⁹⁰ Podrobněji k popisu obsahu zákona viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 29-30.

¹⁹¹ Tento stav se nezmění ani s účinností zákona č. 183/2016 Sb. novelizujícího ZoTOPO.

¹⁹² Viz PRŮCHOVÁ, I., BĚLOHRADOVÁ, J. a kol.: *Správní procesy v právu životního prostředí*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2010, str. 279. Bylo by zřejmě vhodné, aby po této novele exempláře CITES („rostliny a živočichové chránění podle zvláštního právního předpisu o dovozu a

Zadruhé, nařízení CITES vyžaduje, aby živé exempláře byly přepravovány tak, aby se minimalizovalo nebezpečí zranění, poškození zdraví nebo krutého zacházení a v souladu s předpisy na ochranu zvířat.¹⁹³ Přesvědčení o tom, že tomu tak bude, je též (v souladu s Úmluvou)¹⁹⁴ podmínkou vydání některých povolení.¹⁹⁵ Ochranu zvířat při přepravě v českém právním řádu zabezpečuje především **zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání** v části třetí a přeprava živých exemplářů zvířat tak musí být v souladu s podmínkami zde stanovenými. Zatřetí, **zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči**, v hlavě IV. stanoví veterinární podmínky dovozu a vývozu zvířat a živočišných produktů z a do třetích zemí a obchodování s nimi v rámci EU a dále v ustanoveních §§6-9b veterinární podmínky přemísťování zvířat. Obdobně **zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči**, v ustanovení §§21-28 upravuje podmínky vývozu a dovozu rostlin a rostlinných produktů a v ustanovení § 14 podmínky jejich přemísťování. Navíc umožňuje i vydávání rostlinolékařských osvědčení, která podle zákona CITES mohou nahrazovat povolení k vývozu uměle vypěstovaných rostlin.¹⁹⁶

3.5 Shrnutí

Počátky mezinárodněprávní úpravy ochrany přírody lze v regionálním měřítku vysledovat přibližně na přelomu 19. a 20. století, přičemž již v té době některé úmluvy obsahovaly nástroje umožňující kontrolovat obchod s přírodou. Na celosvětové úrovni však byla hrozba mezinárodního obchodu pro některé druhy diskutována až v 60. letech 20. století a to nejprve na půdě IUCN a následně i na Stockholmské konferenci. Z jejího popudu byla **v roce 1973 svolána ve Washingtonu mezinárodní konference**, která 3. března téhož roku přijala Úmluvu o mezinárodním obchodě s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, platnou ode dne 1. července 1975. CITES je **mnohostranná, globální, mezivládní úmluva, mající charakter *hard law***. Je tvořena preambulí, 25 články a čtyřmi přílohami, přičemž obsahuje ustanovení, která umožňují její změny (včetně příloh), přistoupení dalších států i organizací regionální ekonomické integrace a učinění výhrad k zařazení druhů na přílohy. Úmluva umožňuje konferenci stran CITES přijímat právně nezávazná doporučení, která jsou vydávána ve dvou formách – rozhodnutí a rezoluce.

Na **mezinárodní úrovni** lze nalézt řadu úmluv, které se dotýkají problematiky

vývozu ohrožených druhů“) byly vypuštěny z rozsahu ustanovení § 54 odst. 1 ZOPK, čímž by se vztah mezi ZOPK a zákonem CITES zcela vyjasnil.

¹⁹³ Viz ustanovení čl. 9 odst. 5 nařízení CITES a též čl. VIII odst. 3 CITES.

¹⁹⁴ Viz např. ustanovení čl. III odst. 2 písm. c) CITES.

¹⁹⁵ Např. pro vydání vývozního povolení ustanovení čl. 5 odst. 2 písm. c) bod i) nařízení CITES.

¹⁹⁶ Viz ustanovení § 28 zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči.

mezinárodního obchodu s přírodou. Zvláštní postavení mezi nimi mají úmluvy starší než CITES, které chrání mořské druhy chráněné zároveň CITES, protože jejich režim má před CITES přednost – jedná se především o Mezinárodní úmluvu o regulaci velrybářství. Úmluva taktéž řeší svůj vztah k UNCLOS, tak, že na rozvoj a nároky z mořského práva nemá žádný vliv. V oblasti Antarktidy se CITES uplatní jen omezeně; hlavními prameny jsou zde úmluvy antarktického smluvního režimu a z nich zejména Madridský protokol o ochraně životního prostředí Antarktidy. Pokud jde o ochranu lesa, orgány CITES aktivně spolupracují s Mezinárodní organizací tropických dřev, založené Mezinárodní dohodou o tropickém dřevě. Relevantním pramenem je i CBD a Nagojský protokol, o nichž bylo pojednáno v předchozí kapitole.

Evropská unie podporovala CITES již od jejího přijetí v 70. letech, nicméně protože čl. XXI Úmluvy dlouhou dobu neumožňoval její přistoupení, mohla se stát stranou až poté, co změna tohoto článku vešla v roce 2013 v platnost. K přistoupení došlo teprve rozhodnutím Rady EU č. 2015/451, čímž se EU jako celek právně zavázala k provádění a prosazování CITES. Jednotná unijní úprava obchodování s ohroženými druhy zajišťovaná nařízením EHS č. 3626/82 byla nicméně z pohledu EU potřebná k zabránění narušení společného trhu a účinné ochraně druhů již od 80. let, což bylo vhodné i vzhledem k široké účasti členských států EU v rámci CITES. Toto nařízení bylo později nahrazeno nařízením CITES, které je v současnosti jádrem unijní právní úpravy. K němu byla Komisí vydána další tři nařízení, která mají prováděcí charakter. Spolu s nařízením o velrybách implementují požadavky CITES v EU a to dokonce nad jejich rámec, když upravují i např. vnitrounijní pravidla komerčního nakládání s exempláři a pravidla jejich přemísťování. Legislativa EU rovněž požaduje prostřednictvím směrnice TPOŽP trestněprávní sankce za nezákonné obchodování s exempláři a to i pro právnické osoby. Komerční nakládání s přírodou upravují též další právní předpisy EU, které jsou však zejména primárně zaměřeny na zajištění *welfare* zvířat. Jedná se konkrétně o směrnici o tuleních, nařízení o tuleních, nařízení o pastích a nařízení č. 1/2005, o ochraně zvířat během přepravy. Mezi další související právní předpisy EU patří také oba základní předpisy EU na ochranu přírody *in situ* – směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích a dále např. nařízení č. 1143/2014, o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů a nařízení č. 511/2014 provádějící Nagojský protokol k CBD. Ustanovení nařízení CITES blíže vykládají i některá rozhodnutí SDEU, zejména ve věcech C-154/02 *Nilsson*, C-344/08 *Criminal proceedings against Tomasz Rubach* a C-510/99 *Tridon*.

Česká republika, která je smluvní stranou CITES od svého vzniku, zprvu

zajišťovala její provádění v ZOPK. Tato varianta právní úpravy byla nicméně zcela nedostatečná a proto byl k adaptaci Úmluvy přijat zákon č. 16/1997 Sb. Ten obsahově přenášel ustanovení CITES do českého právního řádu a to včetně jejich příloh; navíc ale zavedl institut povinné registrace některých exemplářů, který převzala i pozdější právní úprava. Paralelně s ním se pro některé exempláře stále uplatňoval režim ZOPK. V souvislosti se vstupem ČR do EU však bylo nutno přijmout novou právní úpravu, která by zohlednila existenci evropského práva. Tou se stal zákon CITES, který je nyní hlavním českým pramenem práva v oblasti obchodování s ohroženými druhy. Zákon CITES adaptoval přímo použitelná evropská nařízení a vzhledem k tomu, že neobsahuje a ani nesmí obsahovat vše to, co je předmětem jejich úpravy, se soustředí zejména na procesní, kompetenční a právně odpovědnostní otázky k zajištění funkčnosti evropské právní úpravy. Českou a unijní právní úpravu je proto nutno používat současně a jedna bez druhé postrádá význam. Zákon CITES v současnosti provádějí dvě vyhlášky MŽP. Trestněprávní odpovědnost za porušení právních předpisů v oblasti obchodování s ohroženými druhy upravuje jednak TZ, zejména v ustanoveních §§ 290 a 300, a dále pro právnické osoby ZOTOPO.

4. Základní právní pojmy

4.1 Úvod

Tato kapitola uvádí základní právní pojmy, na kterých je celá právní úprava obchodování s ohroženými druhy vystavěna. Tyto pojmy jsou zde rozebrány jak z hlediska Úmluvy, tak z hlediska evropského a českého práva, včetně jejich vzájemného porovnání.

4.2 Exemplář

Exemplář (*specimen*) je centrálním pojmem celé právní úpravy. Jeho obsah určuje věcnou působnost právních norem regulujících obchodování s ohroženými druhy, protože právě na exemplář, jakožto svůj bezprostřední předmět, se tyto normy vztahují. Definice exempláře na mezinárodní úrovni je zakotvena v ustanovení čl. I písm. b) CITES. Podle něj je exemplářem alternativně:

- i. jakýkoliv **živočich nebo rostlina, at' živé nebo neživé**,
- ii. v případě **živočichů** také: u druhů zařazených v **přílohách I a II** každá jejich **snadno rozpoznatelná část nebo odvozenina z nich**; a u druhů zařazených v příloze III snadno rozpoznatelná část nebo odvozenina z nich, pokud jsou **výslovně uvedeny v příloze III** ve spojitosti s těmito druhy, a
- iii. v případě **rostlin** také: u druhů zařazených v **příloze I** každá jejich **snadno rozpoznatelná část nebo odvozenina z nich**; a u druhů zařazených v přílohách II a III snadno rozpoznatelná část nebo odvozenina z nich, pokud jsou **výslovně uvedeny v přílohách II a III** ve spojitosti s těmito druhy.

Z výše uvedené definice vyplývá, že v případě kategorií ii. a iii. je pro interpretaci pojmu exemplář zásadní formulace „*snadno rozpoznatelná část nebo odvozenina*“ („*readily recognizable part or derivative*“). Rezoluce č. 9.6 vykládá tato slova extenzivně – pojem exempláře má zahrnovat i části a odvozeniny, které se z průvodních dokumentů, obalu, značení nebo jiných okolností jeví jako části a odvozeniny druhů uvedených v přílohách, ledaže jsou výslovně vyloučeny z působnosti ustanovení CITES. Proto postačí např. jen označení na obalu, že součástí zboží je prášek z rohu nosorožce (užívaný v tradiční čínské medicíně) k tomu, aby bylo považováno za exemplář i přesto, že ve skutečnosti obsahuje např. jedlou sodu.¹⁹⁷

¹⁹⁷ Viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 53-54.

Problémy při interpretaci vyvstávají rovněž u tzv. **hybridních jedinců**, tedy živočichů a rostlin, jejichž předkové jsou rozdílných druhů. U těchto jedinců může dojít k situaci, kdy jsou někteří předkové zařazeni na přílohy CITES a jiní ne, popř. jsou zařazeni na různé přílohy. Pravidla doporučená konferencí stran CITES pro určování toho, kdy je hybridní jedinec exemplářem, jsou ve stručnosti následující. V případě hybridních **živočichů** platí zásada, že pokud je v rodokmenu hybrida až do čtyř generací alespoň jeden předek, jehož druh je zařazen na přílohu I, je s hybridem zacházeno jako s exemplářem z této přílohy; jinak je-li v nedávném rodokmenu hybrida alespoň jeden předek, jehož druh je zařazen na přílohu II, je s ním zacházeno jako s exemplářem z přílohy II.¹⁹⁸ Hybridní **rostliny** jsou předmětem ustanovení CITES, pokud druh alespoň jednoho z jejich rodičů je zařazen na některou z příloh. Příklad rodičovských druhů z různých příloh není v rezolucích řešen, lze se tak pouze domnívat, že obdobně jako u živočichů platí pro tyto hybridní exempláře rostlin režim přísněji chráněného rodiče.¹⁹⁹

V evropském právu je exemplář definován ustanovením čl. 2 písm. t) nařízení CITES, exemplářem je (definici opět rozdělují na tři alternativní body):

- i. jakýkoli **živočišný nebo rostlinný jedinec, ať živý nebo neživý**, patřící k některému z **druhů zařazených do příloh A až D**,
- ii. jakákoli jeho **část nebo odvozenina**, ať tvoří součást jiného zboží či nikoli,
- iii. jakož i jakékoli **jiné zboží**, u něhož je podle průvodních dokumentů, obalu nebo označení či etikety nebo jakýchkoli jiných příznaků patrné, že představuje nebo obsahuje části či odvozeniny živočichů nebo rostlin uvedených druhů, pokud takové části či odvozeniny nejsou vyňaty z působnosti ustanovení nařízení CITES nebo ustanovení týkajících se přílohy, do které je dotčený druh zařazen, a to vyznačením této skutečnosti v dotčených přílohách.

Ze znění bodu ii. je patrné, že rozsah pojmu je v evropském právu mírně širší, protože části a odvozeniny jsou zásadně exempláři bez ohledu na to, v jaké příloze jsou zařazeny. Je zde tedy zvolen opačný přístup, než používá CITES: Úmluva vyžaduje jejich výslovné *uvedení* k tomu, aby byli exempláři, zatímco nařízení jejich výslovné *vyloučení* z jeho působnosti. Nařízení CITES dále **zohledňuje výše uvedené výkladové rezoluce**. Definice se proto vyhýbá výrazu „*snadno rozpoznatelná část*“

¹⁹⁸ Viz rezoluce č. 10.17.

¹⁹⁹ Viz rezoluce č. 11.11; rezoluce též stanoví, že uměle vypěstované hybridní rostliny jsou předmětem nejpřísnější ochrany přílohy I, jen pokud je tak výslovně uvedeno.

nebo odvozenina“ a (do bodu iii.) zahrnuje zboží, u něhož je patrné, že obsahuje části chráněných jedinců. Ustanovení čl. 2 písm. t) nařízení CITES v druhém odstavci také přímo řeší otázku hybridních jedinců, kteří jsou považováni za exemplář, pokud alespoň jeden z jejich rodičů patří ke druhu zařazenému na přílohy nařízení. V případech, kdy rodiče hybridního jedince patří ke druhům zařazeným do různých příloh, platí pro něj ustanovení přísnější přílohy. Nařízení tak nerozlišuje mezi hybridními živočichy a rostlinami a chrání všechny podle stejných pravidel;²⁰⁰ nebere ale v potaz vzdálenější předky než rodiče.

V souvislosti s výjimkami z obecných pravidel obchodování rozeznává právní úprava **několik zvláštních podskupin exemplářů**. Jedná se zejména o exemplář osobního nebo rodinného charakteru, exemplář (narozený a) odchovaný v zajetí a exemplář uměle vypěstovaný, zpracovaný exemplář získaný před více než 50 lety a exemplář získaný před tím, než se na něj začala vztahovat CITES.

4.2.1 Exemplář osobního nebo rodinného charakteru

Exemplář, který má osobní nebo rodinný charakter (*personal or household effect*), musí podle rezoluce č. 13.7 splňovat tři podmínky:

- 1) je v „**osobním** vlastnictví“ („*personally owned*“ – pravděpodobně myšleno ve vlastnictví **fyzické osoby**) pro **nekomerční účely**,
- 2) byl **získán v souladu s právními předpisy** a
- 3) v okamžiku dovozu, vývozu nebo zpětného vývozu je zahrnut buď v rámci **osobního zavazadla**, nebo jako **součást domácnosti** při jejím stěhování.

V evropském právu mírně odlišnou definici tohoto pojmu obsahuje ustanovení čl. 2 písm. j) nařízení CITES, protože exemplářem osobního nebo rodinného charakteru rozumí **neživé exempláře, jejich části nebo odvozeniny, které patří fyzické osobě a tvoří nebo mají tvořit součást jejího normálního osobního movitého majetku**. Tato definice je znatelně užší, protože se vztahuje jen na neživé exempláře. Na první pohled přebírá ze své mezinárodní verze pouze požadavek osobního vlastnictví, režim těchto exemplářů ale dále podrobně upravují ustanovení čl. 57-58 prováděcího nařízení CITES. Podle nich **nesmí být exemplář užíván k obchodnímu zisku**, prodáván, vystavován pro komerční účely, držen k prodeji, nabízen k prodeji nebo přepravován

²⁰⁰ S výjimkou rostlin, jejichž (jeden) rodič je zařazen do přílohy A, kde je pro režim této přílohy požadováno výslovné uvedení. Obdobnou výjimku obsahuje i rezoluce č. 11.11 (viz výše), avšak užšího rozsahu (jen pro uměle vypěstované rostliny).

k prodeji. Dále musí být **uložen v osobním zavazadle** nebo **v osobním majetku fyzické osoby přesouvající své bydliště z nebo do EU.**

4.2.2 Exemplář (narozený a) odchovaný v zajetí a exemplář uměle vypěstovaný

Odchylky pro obchod s exempláři živočichů odchovaných, resp. v unijní právní úpravě narozených a odchovaných, v zajetí (*born and bred in captivity*) a rostlin uměle vypěstovaných (*artificially propagated*) upravuje CITES i nařízení CITES. Podmínky, za kterých exempláře spadají do těchto kategorií, jsou velmi detailně stanoveny rezolucemi č. 10.16 (pro živočichy) a č. 11.11 (pro rostliny) a v unijním právu ustanoveními čl. 54-56 prováděcího nařízení CITES. Základními požadavky obou²⁰¹ je zejména, aby exemplář byl **narozen** či **vypěstován v tzv. kontrolovaném prostředí resp. kontrolovaných podmínkách**; aby chovné stádo resp. pěstovaná rodičovská kultura, byla **založena v souladu s právními předpisy** způsobem, který **nebyl na újmu přežití příslušného druhu** v přírodě a také, aby byla **udržována bez doplňování exemplářů z volné přírody.**

4.2.3 Exemplář získaný před tím, než se na něj začala vztahovat CITES

Pro definici exempláře získaného před tím, než se na něj začala vztahovat Úmluva (dále jen „*pre-Convention specimen*“) jsou zásadní dva časové momenty: **okamžik, kdy se CITES začne vztahovat na určitý druh a okamžik získání exempláře.** Jejich výklad činil smluvním státům dlouhodobě problémy²⁰² a byl nakonec vyjasněn rezolucí č. 13.6. Úmluva se vztahuje na určitý druh v momentu, kdy dojde k jeho **prvnímu uvedení v některé z příloh.** Okamžikem získání exempláře je buď okamžik jeho odebrání z přírody, nebo narození v zajetí (umělé vypěstování). Pokud ty nejsou známy nebo je nelze prokázat pak okamžik, kdy byl exemplář poprvé prokazatelně držen jakoukoliv osobou.

4.2.4 Zpracovaný exemplář získaný před více než 50 lety

Pojem **zpracovaného exempláře získaného před více než 50 lety** definovaný v ustanovení čl. 2 písm. w) nařízení CITES je **specifickým pojmem užívaným unijní právní úpravou,** která jinak výjimku pro *pre-Convention specimens* provádí jen

²⁰¹ Tedy i rezolucí a to přestože, jak bylo uvedeno, Úmluva nepožaduje aby, exempláře živočichů musely být zároveň i *narozeny* v zajetí. Důvodem těchto striktnějších podmínek byla snaha smluvních stran CITES zamezit odebrání jedinců druhů z přílohy I z volné přírody a jejich následné chování na farmách (tzv. *ranching*). Takto odchované exempláře pak byly zahrnuty pod výjimky v ustanovení čl. VII odst. 4 a 5 CITES a obchodovány pro komerční účely. Viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 535 a 536.

²⁰² Blíže viz SANDS, P., *op. cit.*, str. 511.

částečně.²⁰³ Jedná se o **exempláře**, které byly oproti jejich původnímu přirozenému stavu **podstatně změněny** do podoby klenotů, dekorativních, uměleckých či užitných předmětů nebo hudebních nástrojů, přičemž k takovému zpracování došlo **před více než 50 lety, nežli nařízení CITES vstoupilo v platnost.**²⁰⁴ Ve zpracovaném stavu přitom již musely být získány a proto jak ke zpracování, tak následně k získání muselo dojít před 3. březnem 1947.²⁰⁵ Zejména určením momentu získání zpracovaného exempláře se při interpretaci tohoto pojmu zabýval SDEU v rozhodnutí ve věci *Nilsson*.²⁰⁶ Vzhledem k požadavku ustanovení čl. 1 nařízení CITES²⁰⁷ je podle SDEU potřeba moment získání vykládat v souladu s rezolucemi CITES.²⁰⁸ Protože ale okamžik odběru z přírody ani okamžik narození v zajetí (resp. umělého vypěstování) nelze v případě již zpracovaných exemplářů použít, je momentem získání okamžik, kdy byl zpracovaný exemplář **poprvé prokazatelně držen.**²⁰⁹ SDEU zde též judikoval, že podstatnou změnou oproti přirozenému stavu nelze rozumět jen změnu vnějšího vzhledu exempláře, ale **změnu jeho celkového stavu a i vycpaná zvířata** tudíž (při splnění ostatních podmínek definice) lze považovat za zpracované exempláře.²¹⁰

4.3 Druh

Pojem druh (*species*) definuje CITES jako **druh, poddruh, nebo geograficky oddělenou populaci**. Toto široké pojetí umožňuje zařadit různé populace stejného druhu do různých příloh CITES, popř. zařadit do příloh CITES jen některé populace (tzv. *split-listing*).²¹¹ **Nařízení CITES** vymezuje druh obdobně jako **druh, poddruh nebo jejich populaci**; zajímavé je, že populace je dále vymezena nejen jako zeměpisně, ale i *biologicky* odlišený soubor jedinců.²¹²

²⁰³ Pro úplnost uvádím, že prováděcí nařízení CITES obsahuje definici pojmu exemplář získaný před použitelností úmluvy: exemplář získaný dříve, než byl příslušný druh poprvé zahrnut do příloh k Úmluvě.

²⁰⁴ Nařízení CITES vešlo v platnost publikací v Úředním věstníku EU dne 3. března 1997.

²⁰⁵ Ustanovení čl. 2 písm. w) ještě dodává, že za zpracované exempláře budou považovány jen takové, které jednoznačně patří do jedné z výše uvedených kategorií (tj. klenoty, dekorativní předměty atd.) a nevyžadují žádné další vyřezávání, řemeslné nebo průmyslové zpracování, aby mohly plnit svůj účel.

²⁰⁶ Viz rozhodnutí ve věci C-154/02 *Nilsson* [2003] ECR I-12733.

²⁰⁷ Tj. že nařízení musí být používáno v souladu s cíli, zásadami a ustanoveními CITES.

²⁰⁸ Viz odst. 38 – 40 rozhodnutí *Nilsson*.

²⁰⁹ V návaznosti na to byla rozšířena definice „data získání“ v ustanovení čl. 1 odst. 1 prováděcího nařízení CITES nyní stanoví, že pokud datum odebrání z přírody nebo narození v zajetí (resp. umělého vypěstování) není známo, je datem získání nejstarší prokazatelné datum, k němuž nějaká osoba daný exemplář získala do vlastnictví.

²¹⁰ Viz odst. 31 rozhodnutí *Nilsson*.

²¹¹ Podle rezoluce č. 9. 24 by ale druhá uvedená možnost měla nastávat jen výjimečně.

²¹² Viz ustanovení čl. I písm. a) CITES a ustanovení čl. 2 písm. s) a písm. l) nařízení CITES.

4.4 Obchod, reexport, opětovný dovoz a přivezení z moře

Vedle skupiny pojmů založených na exempláři tvoří další skupinu pojem obchod a definice jej obklopující. I jejich obsah (jenž se pochopitelně liší v mezinárodním a unijním kontextu) dále upřesňuje předmět právní úpravy – určují totiž, které činnosti s exempláři jsou právní úpravou regulovány a zejména tím poskytují odpověď na otázku, co všechno je vlastně zahrnuto pod „obchodování“.

Obchod (*trade*) podle ustanovení čl. I písm. c) CITES je taxativně: **vývoz, reexport, dovoz a přivezení (introdukce) z moře**. Jakkoliv je tedy výraz „obchod“ v běžné řeči spojován s komerčními aktivitami, jedná se v tomto kontextu jen o pojem označující vyjmenované transakce, tj. jakýkoliv vývoz, dovoz atd., a to nezávisle tom, je-li jejich účelem např. ekonomický prospěch.²¹³ Je také zřejmé, že (jak ostatně samotný název Úmluvy naznačuje) je zde zahrnut **pouze mezinárodní obchod** a nikoliv vnitrostátní (resp. vnitrounijní) komerční nakládání s exempláři.²¹⁴ **Reexport** (*re-export*) je ustanovením čl. I písm. d) CITES definován jako **vývoz takového exempláře, který byl předtím dovezen**. Je tedy poněkud zavádějící hovořit v češtině o zpětném vývozu,²¹⁵ poněvadž exemplář nemusí být *zpět* vyvezen do stejného státu, z něž byl vyvezen – přesnější by bylo překládat „*re-export*“ jako např. opětovný vývoz. Proto budu dále v kontextu CITES²¹⁶ uvádět jako překlad „reexport“. **Přivezení z moře** (*introduction from the sea*) je vymezeno jako **dopravení²¹⁷ exemplářů kteréhokoli druhu, které byly získány v mořském prostředí, jež nespadá do jurisdikce žádného státu.**²¹⁸

Podle ustanovení čl. 2 písm. u) nařízení CITES je obchodem **dovoz do Společenství, včetně přivezení z moře, a vývoz či zpětný vývoz ze Společenství, a také využívání, přemísťování a převod vlastnictví exemplářů** podle nařízení CITES v rámci Společenství, **včetně případů uvnitř jednoho členského státu.**

²¹³ Viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC. Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations [online]. Brussels: 2015 [cit. 30. 7. 2016], str. 15; ačkoliv je tento průvodce vydán k unijní legislativě, poznatek platí i pro pojem obchodu v CITES.

²¹⁴ Viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 40 a WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 58-59.

²¹⁵ Jako tomu je např. v českém překladu CITES v Úředním věstníku EU a unijní právní úpravě vůbec.

²¹⁶ V evropském právu jsou všechna jazyková znění stejně autentická a není proto vhodné upřednostnit vlastní překlad - viz rozhodnutí ve věci C-283/81 *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v Ministry of Health* [1982] ECR 3415.

²¹⁷ Ve Sbírce zákonů (i Úředním věstníku EU) je používán výraz „dovoz“ jako překlad anglického *transportation*, což je podle mě nevhodné, vezme-li se v úvahu, že dovoz obecně je v definici obchodu již jednou zahrnut a přivezení z moře je k němu souřadným a nikoliv podřadným pojmem. Viz ustanovení čl. I písm. e) CITES.

²¹⁸ Přivezení z moře je též předmětem rezoluce č. 14.6, jež mj. potvrzuje, že mořské prostředí, jež nespadá do jurisdikce žádného státu, je vykládáno v souladu s UNCLOS.

V evropském právu je tak obsah pojmu obchod rozdílný ve dvou směrech. Z první části definice je jasné, že obchodem není míněn veškerý mezinárodní obchod (jako v CITES), ale **pouze vnější obchod přes hranice EU** mezi členskými a nečlenskými státy.²¹⁹ Část druhá zahrnuje pod pojem obchod i **některé další činnosti** (využívání, přemísťování a převod vlastnictví), které nařízení dále reguluje – a to tentokrát i pokud jde o jejich uskutečňování uvnitř EU (resp. členského státu). Těmto rozdílům odpovídá, že pojem **zpětného vývozu ze Společenství** (*re-export from the Community*),²²⁰ jenž je unijním ekvivalentem reexportu, logicky pouze zmiňuje zpětný vývoz z a do EU. Totéž platí i pro pojem **opětovného dovozu do Společenství** (*reintroduction into the Community*),²²¹ který není na mezinárodní úrovni používán.²²² Rovněž pojem **přivezení z moře**²²³ je omezen jen na dovoz exempláře do EU a je rozveden podrobněji než v CITES, když výslovně zahrnuje vzdušný prostor nad mořem, mořské dno a podloží a omezuje režim přivezení z moře jen na exempláře *přímo* dovezené z mořského prostředí. Významným rozdílem je také to, že přivezení z moře je v definici obchodu uvedeno jako **podřadný a nikoliv souřadný pojem k dovozu** („dovoz...včetně přivezení z moře“), což má své implikace (viz dále).

4.5 Nabízení k prodeji a prodej exempláře

Oba tyto pojmy se vyskytují jen v evropském právu, protože jsou používány jen při regulaci vnitrounijních obchodních činností s exempláři. **Nabízení k prodeji** je definováno jako nabízení k prodeji a **jakákoliv činnost, která může být oprávněně za takové nabízení považována**, včetně přímého nebo zprostředkovaného inzerování a včetně výzvy k zakoupení. **Prodej** je vymezen jako **jakákoli forma prodeje**, přičemž je za něj považováno i **pronajmutí** (a též směna a výměna). Zejména druhý uvedený je

²¹⁹ Viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 40.

²²⁰ Definovaný jako vývoz jakéhokoli exempláře ze Společenství, který byl do něho předtím dovezen, viz ustanovení čl. 2 písm. n) nařízení CITES; viz též výše k nepřesnosti výrazu zpětný vývoz.

²²¹ Definovaný jako dovoz jakéhokoli exempláře do Společenství, který byl z něho předtím vyvezen nebo zpětně vyvezen, viz ustanovení čl. 2 písm. n) nařízení CITES. Je zajímavé, že tento pojem je již přesněji (než zpětný vývoz) přeložen jako opětovný dovoz, ačkoliv v angličtině je pro oba pojmy použit stejný prefix *re-* (*re-export, reintroduction*).

²²² Samotné nařízení CITES jej používá jen jednou v ustanovení čl. 4 odst. 5 písm. a) a to (v české verzi) poněkud nepřesně, když používá slova „*zpětně do Společenství dovážena*“ (*being reintroduced to the Community*), což může podle mého mínění vyvolat mylný dojem, že se nejedná o opětovný dovoz do Společenství ve smyslu ustanovení čl. 2 písm. n). Stejně nepřesně je tento pojem přeložen i v prováděcím nařízení CITES v ustanovení čl. 57 odst. 4 (*reintroduction into the Community* jako zpětný dovoz).

²²³ Vymezený jako dovoz jakéhokoli exempláře do Společenství, který byl získán v mořském prostředí, jež nespadá do jurisdikce žádného státu, včetně vzdušného prostoru nad mořem a mořského dna a podloží pod mořem, a je dovážen přímo z tohoto prostředí, viz čl. 2 písm. e) nařízení CITES.

tedy potřeba vykládat značně extenzivně.²²⁴

4.6 Převážně komerční účely

Výklad výrazu „**převážně komerční účely**“ („*primarily commercial purposes*“) má zásadní důsledky, protože dovoz (přivezení z moře) exempláře druhu z přílohy I lze uskutečnit pouze, pokud není určen k použití pro převážně komerční účely.²²⁵ Základním východiskem při interpretaci je, že obchod s exempláři z přílohy I musí být zvláště přísně regulován a povolován jen za výjimečných okolností. Slovní spojení „**použití pro převážně komerční účely**“ pak má být vykládáno tak, že každé použití, jehož **nekomerční hlediska zjevně nepřevládají**, je svou povahou *převážně* komerční. Jinými slovy je potřeba, aby exemplář byl určen k použití, jehož **nekomerční hlediska zjevně převládají**. Je přitom důležité mít na vědomí, že **nezáleží na účelu samotného mezinárodního obchodu** (tj. např. prodej exempláře osobě nacházející do jiného státu), ale na **účelu použití exempláře jeho příjemcem** ve státě dovozu. V souvislosti s tím co je myšleno „komerčním“ použitím, bylo doporučeno, aby za **komerční činnost** byla považována každá, která má za účel získání hospodářského prospěchu, a je směřována k prodeji, směně, poskytnutí služby nebo jiné formě hospodářského využití nebo prospěchu. **Nařízení CITES** obdobně definuje převážně komerční účely jako veškeré účely, jejichž **neobchodní hlediska jasně nepřevládají**.²²⁶

4.7 Shrnutí

Asi nejzásadnějším pojmem celé právní úpravy obchodování s ohroženými druhy je pojem **exemplář**, protože právě na exemplář, jakožto svůj bezprostřední předmět, se příslušné právní normy vztahují – jeho obsah určuje věcnou působnost těchto norem. Exemplářem podle CITES je jak živý, tak neživý živočich nebo rostlina, včetně, v případě některých druhů, i jejich snadno rozpoznatelných částí nebo odvozenin. Rozumí se jím i části a odvozeniny, které se z průvodních dokumentů, obalu, značení nebo jiných okolností jeví jako části a odvozeniny druhů uvedených v přílohách CITES. Nařízení CITES definuje exemplář mírně širěji, když za něj považuje odvozeniny a části živočichů a rostlin všech druhů z jeho příloh. Na pojmu exemplář se též zakládají i jiné výše uvedené pojmy. Dalším podstatným pojmem je pojem **obchod**, protože jeho význam určuje, které činnosti s exempláři jsou právní úpravou regulovány. V rámci CITES se jedná pouze o mezinárodní obchod, kterým je

²²⁴ Viz ustanovení čl. 2 písm. i) a písm. p) nařízení CITES a STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 302.

²²⁵ Viz ustanovení čl. III odst. 3 písm. c) a odst. 5 písm. c) CITES.

²²⁶ Viz rezoluce č. 5.10 a ustanovení čl. 2 písm. m) nařízení CITES.

taxativně vývoz, reexport, dovoz, a přivezení z moře. V rámci EU jde naproti tomu jednak o vnější obchod s třetími (nečlenskými) státy: dovoz do Společenství, včetně přivezení z moře, vývoz a zpětný vývoz ze Společenství, a dále navíc o některé další vnitrounijní činnosti: využívání, přemísťování a převod vlastnictví exemplářů v rámci Společenství i jen jednoho členského státu regulované nařízením CITES. Rozdílem je rovněž to, že přivezení z moře je v evropském právu podřadným pojmem k dovozu a nikoli souřadným, což se dále projevuje v jeho úpravě.

5. Nástroje právní úpravy obchodování s ohroženými druhy

5.1 Úvod

Předmětem zájmu této kapitoly jsou právní prostředky, které právní úprava obchodování s ohroženými druhy používá k dosažení svých cílů. Obecně platí, že všechny zde rozebírané jsou administrativně-právními nástroji, ze kterých je nejčastější kombinace ukládání povinností a vydávání povolení a potvrzení, která umožňují výjimky z nich. Ochrana poskytovaná těmito dvěma druhy nástrojů je pak co do množství povinností a podmínek k udělení výjimky obvykle odstupňována kategorizací objektů ochrany pomocí seznamů chráněných druhů. Jsou zde tak popsány tyto kategorizace, a dále regulace mezinárodního obchodu, vnitroujinných komerčních činností, přepravy a přemísťování, značení exemplářů, registrace exemplářů a prokazování jejich původu.

5.2 Kategorizace objektů ochrany a seznamy ohrožených druhů

Kategorizace objektů ochrany jsou nástrojem sloužícím k **odstupňování ochrany** se zřetelem na význam a stupeň ohrožení objektu.²²⁷ V právní úpravě obchodování s ohroženými druhy je kategorizace provedena pomocí právního prostředku typického pro právo ochrany přírody a biodiverzity – **právně závazných seznamů**, obsahujících výčty objektů ochrany: chráněných druhů.²²⁸ Každé kategorii tak odpovídá příslušný seznam druhů, které požívají stejný stupeň ochrany a jejichž exempláře podléhají stejnému právnímu režimu. Základní kategorizace CITES je **třístupňová**; evropská (a tedy i národní) kategorizace rozlišuje stupně **čtyři**. Nejvyšší stupeň ochrany je poskytován druhům v příloze I CITES (resp. přílohy A nařízení CITES) a nejnižší těm v příloze III CITES (resp. příloze D nařízení CITES).

5.2.1 Seznamy CITES

Jednotlivé seznamy CITES se nacházejí v jejích přílohách I, II a III. Základní zásady **zařazování** (*listing*) a **vyřazování** (*deletion*), resp. **přeřazování** (*downlisting, uplisting*) druhů jsou zakotveny v ustanovení čl. II Úmluvy, zatímco podrobnější kritéria změn příloh I a II obsahuje rezoluce č. 9.24 a přílohy III rezoluce č. 9.25. Od roku 1976, kdy byla ohledně změn příloh přijata první tzv. Bernská kritéria,²²⁹ jsou tato

²²⁷ Viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 39.

²²⁸ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 50.

²²⁹ Přijata na konferenci smluvních stran v Bernu jako vůbec první rezoluce č. 1.1.

konstruována asymetricky:²³⁰ aby byl druh vyřazen ze seznamu, nestačí, že pouze dále nesplňuje kritéria pro zařazení, ale musí být navíc splněny další podmínky. To je důsledkem aplikace principu předběžné opatrnosti, k němuž se rezoluce č. 9.24 hlásí.²³¹

5.2.1.1 Zařazování

Součástí **přílohy I** jsou všechny druhy, které jsou **ohroženy vyhynutím** a zároveň jsou nebo mohou být **obchodem nepříznivě ovlivňovány**. Za ohrožený vyhynutím se druh považuje, pokud splňuje alespoň jedno z biologických kritérií uvedených v příloze č. 1 rezoluce č. 9.24.²³²

Příloha II je co do počtu druhů zdaleka nejobsáhlejší – jejímu režimu podléhá přes 96 % druhů regulovaných CITES.²³³ Spojuje v sobě dvě skupiny druhů:

1. všechny druhy, které, i když **nejsou bezprostředně ohroženy vyhynutím, by vyhynout mohly**, kdyby obchod s exempláři těchto druhů nebyl podřízen přísným opatřením zabráňujícím takovému jejich využívání, které je neslučitelné s jejich přežitím a
2. další druhy, které musí být předmětem určitých opatření, aby obchod s exempláři druhů uvedených v bodu 1 mohl **být účinně kontrolován**.

V rámci bodu 1 jsou do přílohy II zařazovány druhy, které spadají do dvou kategorií uvedených v příloze č. 2a rezoluce č. 9.24, tj. druhy, o nichž se ví nebo lze předpokládat, že regulace obchodu s nimi je nutná buď pro to, aby nebyly v blízké budoucnosti²³⁴ „zařaditelné“ do přílohy I anebo pro to, aby odběr exemplářů z přírody nesnižoval velikost jejich populací na úroveň, při níž by přežití druhu bylo ohroženo. Naproti tomu v rámci bodu 2 jsou obsaženy druhy splňující kritéria přílohy č. 2b rezoluce č. 9.24, tj. zejména ty, jejichž exempláře se natolik podobají exemplářům druhů z přílohy I a II, že je nepravděpodobné, že je od sebe kontrolující osoby budou

²³⁰ Viz DICKSON, B., *op. cit.*, str. 217-219.

²³¹ Původně, tedy před tím než byl princip předběžné opatrnosti uznán Deklarací z Rio de Janeira (v roce 1992) a než se k němu *expressis verbis* přihlásila rezoluce č. 9.24 (v roce 1994), byl podle rezoluce č. 1.2 důvodem pro asymetrii fakt, že chybným zařazením druhu vzniknou jen zbytečné nároky na administrativu, zatímco následkem chybného vyřazení může být až úplná ztráta druhu, viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 68 a 103-104. Za výraz principu předběžné opatrnosti byla však asymetrická konstrukce považována již před přijetím rezoluce č. 9.24, viz FAVRE, D., *op. cit.*, str. 895.

²³² Jde např. o případy, kdy se druh v přírodě vyskytuje jen v malých populacích, které jsou zároveň silně ohroženy vnějšími nebo vnitřními faktory.

²³³ Viz MURPHY, J. B. Alternative approaches to the CITES "non-detriment" finding for Appendix II species. *Environmental Law*. 2006, Vol. 36, str. 533.

²³⁴ Podle výkladu rezoluce č. 9.24 závisí délka období blízké budoucnosti na konkrétním druhu, ale měla by být v rozmezí 5 až 10 let.

schopny rozeznat (tzv. „*look-alike species*“²³⁵).²³⁶

Příloha III Úmluvy zahrnuje druhy, o nichž kterákoliv smluvní strana CITES prohlásí, že v mezích její právní svrchovanosti jsou předmětem opatření majících preventivně zabránit jejich využívání nebo ho omezit, a které vyžadují **spolupráci ostatních stran při kontrole** obchodu. Její podstatou je tedy umožnit státům CITES spolupráci při prosazování jejich národních právních předpisů na ochranu přírody²³⁷ – pro zařazení na přílohu III se proto nevyžaduje souhlas ostatních smluvních stran.

5.2.1.2 Vyřazování

Jak již bylo řečeno, kritéria vyřazení nejsou jen opakem kritérií zařazení, ale jsou přísnější a proto nesymetrická. Obecně se tak k vyřazení druhu z příloh I nebo II vyžaduje **navíc dodržení preventivních opatření** uvedených v příloze č. 4 rezoluce č. 9.24. K vyřazení druhu **z přílohy I** nikdy nedochází přímo, ale je vždy nejdříve přeřazen do přílohy II. K tomu může dojít v případě, že již nesplňuje ani jedno z výše zmíněných biologických kritérií a zároveň jsou dodržena preventivní opatření pro přílohu I. **Z přílohy II** je druh pak vyřazen, pokud přestane splňovat požadavky příloh č. 2a nebo 2b rezoluce č. 9.24 a zároveň jsou dodržena preventivní opatření pro přílohu II.

5.2.1.3 Proces změn příloh

Proces změn příloh relativně podrobně upravují články XV a XVI Úmluvy. Změna seznamů v **přílohách I a II** je možná buď **na zasedání konference stran**, nebo za přísnějších podmínek mimo něj **korespondenčním postupem**. V prvním případě je vyžadována dvoutřetinová většina přítomných a *hlasujících*²³⁸ stran; plenární schůze konference stran je přitom usnášeníschopná za účasti jedné poloviny stran, jejichž delegáti jsou přítomni na zasedání konference, což je teoreticky méně než poloviny všech stran Úmluvy.²³⁹ Ve druhém případě je také požadována dvoutřetinová většina, ale hlasovat musí alespoň polovina všech stran CITES.²⁴⁰ Změny vstoupí v platnost 90

²³⁵ Viz BIRNIE, P. a BOYLE, A., *op. cit.*, str. 688.

²³⁶ Viz také SANDS, P., *op. cit.*, str. 509-510.

²³⁷ Viz *ibid.*, str. 509.

²³⁸ Strany, které se hlasování zdržely, se do dvou třetin požadovaných k přijetí pozměňovacího návrhu nepočítají a mají tudíž v podstatě stejné postavení, jako by nebyly přítomny. Započítávají se ale do potřebného kvóra k hlasování a teoreticky tak může být změna přílohy přijata, i pokud např. pouze dva státy hlasují pro, jeden proti a ostatní se zdrží. Viz ustanovení čl. XV odst. 1 písm. b) věta třetí CITES a WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 464-465.

²³⁹ Viz pravidlo č. 7 jednacího řádu konference smluvních stran CITES.

²⁴⁰ Ve vztahu k mořským druhům má ale korespondenční postup jistá specifika – především je Sekretariát CITES povinen konzultovat změny s mezinárodními subjekty k získání dalších vědeckých informací, blíže

dnů po zasedání, resp. po oznámení o jejich přijetí Sekretariátem Úmluvy. Z povahy **přílohy III** vyplývá, že o jejích změnách není hlasováno, ale pouze jsou **jednostranně oznamovány** Sekretariátu, který je postoupí ostatním smluvním stranám, načež po uplynutí 90 dnů vstoupí v platnost.

Shora zmiňovaná ustanovení též upravují možnost **výhrad ke změnám příloh a jejich obsahu**. Ty je možné učinit při přistoupení k Úmluvě nebo během období, než změna přílohy nabyde platnosti (resp. v případě přílohy III kdykoliv). Účinkem výhrady je, že ve věcech obchodu s druhem, ohledně něž stát učinil výhradu, se na něj hledí, jako by nebyl stranou Úmluvy.²⁴¹ V důsledku proto stát může s exempláři takového druhu volně obchodovat bez omezení CITES a to se státy se stejnou výhradou a s těmi, jež nejsou stranami CITES. Při doslovné interpretaci těchto ustanovení dokonce nastává situace, kdy stát, jenž učiní výhradu vůči pouhému přeřazení druhu z přílohy II do I, přestává být ohledně tohoto druhu vázán ustanoveními CITES úplně. Bylo proto doporučeno, aby státy v tomto případě nadále zacházely s druhy ve výhradě, jako by byly zařazeny v příloze II.²⁴²

5.2.2 Seznamy nařízení CITES

Nařízení CITES, na rozdíl od Úmluvy, rozeznává **čtyři kategorie objektů ochrany**, kterým odpovídají seznamy v jeho přílohách A, B, C a D. Obecně přitom platí, že každou unijní přílohu tvoří **v první řadě obsah příslušné přílohy CITES**²⁴³ a dále **navíc ty druhy, které splňují kritéria ustanovení čl. 3** nařízení CITES (viz dále). Druhy, k nimž EU vznesla výhradu, jsou zařazovány vždy o přílohu níže, než v CITES. Obsah příloh je **též vymezen negativně**: příloha B nezahrnuje druhy, již zařazené do přílohy A, příloha C druhy zařazené do příloh A a B a příloha D druhy zařazené do příloh A, B a C. Proto, pokud je některý druh součástí přílohy CITES a zároveň splňuje kritéria přísnější přílohy nařízení, je vždy zařazen do této přísnější přílohy.²⁴⁴ Unijní právní úprava zde tedy poskytuje **silnější ochranu**, než Úmluva požaduje.²⁴⁵

Kritéria v ustanovení čl. 3 jsou následující. Do **přílohy A** jsou navíc zařazovány druhy, jež jsou nebo mohou být **poptávány** v EU nebo mezinárodním obchodem a hrozí

viz ustanovení čl. XV odst. 2 písm. b) CITES a též ŽÁKOVSKÁ, K., *op. cit.*, str. 73-74.

²⁴¹ Viz čl. XXIII odst. 3 CITES, pro stát s výhradou pak platí režim čl. X (obchod se státy, které nejsou stranami Úmluvy).

²⁴² Viz rezoluce č. 4.25 a SANDS, P., *op. cit.*, str. 512.

²⁴³ Tzn. obsah přílohy I CITES spadá do přílohy A nařízení atp.; výjimkou je samozřejmě obsah přílohy D, která nemá v CITES svou obdobu.

²⁴⁴ Což se v praxi také často děje, viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 301.

²⁴⁵ Viz KRÄMER, L. (2000), *op. cit.*, str. 141-142.

jim **vyhynutí** nebo by **jakýkoliv objem** obchodu ohrozil jejich přežití; dále též některé **druhy příbuzné** druhům (poddruhům) již zařazeným do přílohy A, pokud to vyžaduje ochrana těchto již zařazených druhů.²⁴⁶ Obsahem **přílohy B** jsou i druhy, které jsou předmětem mezinárodního obchodu v objemech **neslučitelných s přežitím jeho populace** v určitých zemích nebo s udržením populace na úrovni odpovídající jeho úloze v ekosystémech; dále **druhy svým vzhledem podobné** jiným druhům zařazeným do příloh A a B.²⁴⁷ Určitou zvláštností je třetí z kategorií přílohy B, podle které jsou její součástí i některé **nepůvodní invazní druhy**: druhy jejichž zavedení do EU by představovalo ekologické ohrožení původních druhů.²⁴⁸ Do **přílohy C** nejsou zařazovány žádné další druhy nad rámec přílohy III CITES. **Příloha D** obsahuje druhy, dovážené v počtech, jež jsou dostatečným opodstatněním pro jejich **sledování**.²⁴⁹

Změny příloh může novelou nařízení CITES činit Komise, což umožňuje rychle reagovat na rozhodnutí smluvních stran CITES. Děje se tak obvykle jednou ročně.²⁵⁰

5.3 Regulace mezinárodního obchodu

Základními nástroji při regulaci mezinárodního obchodu s ohroženými druhy jsou **vydávání povolení** (*permits*) a **potvrzení** (*certificates*) k mezinárodnímu obchodu a popř. i povinnost učinit **oznámení** (*notifications*).²⁵¹ Jedná se o administrativně-právní nástroje, jejichž hlavní funkce spočívá v zajišťování prevence při ochraně biologické rozmanitosti.²⁵² Základním východiskem totiž je, že mezinárodní obchod je **zakázán, pokud není uskutečňován v souladu s ustanoveními právních předpisů**,²⁵³ přičemž ta obvykle při mezinárodním obchodu vyžadují právě **předložení povolení, potvrzení nebo oznámení** příslušnému celnímu úřadu.²⁵⁴ Jejich vydání má pak v podstatě povahu udělení výjimky z obecného zákazu. Tento nástroj je přímo provázán s výše popsány

²⁴⁶ Viz ustanovení čl. 3 odst. 1 písm. b) bod i) a ii) nařízení CITES. Jde v zásadě o druhy vzhledem podobné druhům z přílohy A, ustanovení je účelem (tj. zjednodušení kontroly a vynucování) analogické k ustanovení čl. 3 odst. 2 písm. c) bod ii); viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 16.

²⁴⁷ Viz ustanovení čl. 3 odst. 2 písm. c) bod i) a ii) nařízení CITES.

²⁴⁸ Viz ustanovení čl. 3 odst. 2 písm. d) nařízení CITES; tyto druhy jsou zařazeny na přílohu B nikoliv proto, aby byly podrobeny režimu exemplářů z přílohy B, ale protože díky tomu se dostávají do působnosti nařízení a lze aplikovat ustanovení čl. 4 odst. 6 písm. d), které umožňuje Evropské komisi jejich dovoz úplně zakázat. Jde momentálně o 7 druhů, z nichž všechny jsou podrobeny zákazu dovozu, viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 17 a 38.

²⁴⁹ Viz čl. 3 odst. 4 písm. a) nařízení CITES.

²⁵⁰ Viz ustanovení čl. 19 odst. 5 nařízení CITES a KRÄMER, L. (2000), *op. cit.*, str. 142. K historii změn nařízení CITES viz <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LKD/?uri=CELEX:31997R0338>.

²⁵¹ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 135.

²⁵² Viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 38-39.

²⁵³ Viz čl. II odst. 4 CITES, čl. 4 odst. 1 a čl. 5 odst. 1 nařízení CITES.

²⁵⁴ Viz např. ustanovení čl. 4 odst. 1 nebo čl. 5 odst. 1 nařízení CITES (pro dovoz, vývoz a zpětný vývoz exemplářů druhů z přílohy A).

kategorizací objektů ochrany: kategorie druhu určuje, zda je pro obchod s jeho exemplářem vyžadováno povolení (potvrzení) a rovněž jaké podmínky musí být splněny pro jeho vydání.

5.3.1 Dovoz

K dovozu **exempláře druhu z přílohy I** je potřeba předložit dva doklady: **povolení k dovozu** a **povolení k vývozu** (potvrzení o reexportu). Udělení povolení k dovozu je podmíněno třemi požadavky:²⁵⁵

- 1) dovoz **není za účelem, který by ohrozil přežití druhu,**
- 2) exemplář **není určen k použití pro převážně komerční účely** a
- 3) v případě **živého** exempláře je jeho příjemce náležitě vybaven pro jeho **umístění a péči o něj.**

Naproti tomu k dovozu **exempláře druhu z přílohy II** je potřeba **pouze povolení k vývozu** (resp. potvrzení o reexportu).²⁵⁶ Zásadním rozdílem proto je, že dovoz takového exempláře se může uskutečnit i pro výlučně komerční účely (povolení k vývozu tuto podmínku neobsahuje – viz dále). Totéž platí pro **exempláře druhů z přílohy III**, kde je požadováno jen předložení **potvrzení o původu exempláře** a popř. i **povolení k vývozu** (v případě dovozu ze státu, z jehož popudu byl druh zařazen do přílohy III a jehož vnitrostátní předpisy tedy obchod s ním regulují).²⁵⁷ Tyto doklady ale není třeba předložit v případě dovozu reexportovaného exempláře druhu z přílohy III, kde místo nich musí stát dovozu od orgánů státu reexportu obdržet potvrzení o reexportu nebo potvrzení o zpracování exempláře.²⁵⁸

Dovoz **exempláře druhu z přílohy A** lze provést jen po předložení **dovozního povolení**. V případě exemplářů druhů, které jsou zároveň zařazeny do přílohy I CITES je ale (v souladu s požadavky CITES) nutno navíc předložit **vývozní povolení** (potvrzení o zpětném vývozu), jinak je originál vydaného dovozního povolení zadržen.²⁵⁹ Podmínkami udělení dovozního povolení je, že:²⁶⁰

²⁵⁵ Viz ustanovení čl. III odst. 3 CITES.

²⁵⁶ Viz ustanovení čl. IV odst. 4 CITES.

²⁵⁷ Viz ustanovení čl. V odst. 3 CITES.

²⁵⁸ Viz ustanovení čl. V odst. 4 CITES, obě potvrzení mají zajišťovat, že k dovozu do státu, z něž je reexportováno, došlo v souladu s ustanoveními Úmluvy. Viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 154-155.

²⁵⁹ Viz ustanovení čl. 4 odst. 1 písm. b) bod i) a ii) nařízení CITES. Samotné vydání dovozního povolení nelze podmínit předložením povolení k vývozu (potvrzení o zpětném vývozu) – vydání dovozního povolení pro exempláře z přílohy I je totiž podmínkou vydání povolení k vývozu (potvrzení o zpětném vývozu) a dovozní povolení tak vždy musí být vydáno první. Proto je pouze možné jej zadržet ale nikoliv nevydat.

- 1) **dovoz** exempláře **nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu**²⁶¹ (dále také jen „*non-detriment finding*“, tato zkratka bude používána i pro obdobnou podmínku v kontextu CITES),²⁶²
- 2) dovoz se uskutečňuje za některým z vyjmenovaných účelů nebo za jiným **účelem, který neohrožuje přežití druhů**,²⁶³
- 3) žadatel prokáže, že exemplář byl **získán v souladu s právními předpisy** na ochranu dotyčného druhu – pokud jde o druhy zároveň zařazené do příloh CITES, učiní tak předložením **vývozního povolení** nebo **potvrzení o zpětném vývozu**,²⁶⁴
- 4) v případě živého exempláře je **zamýšlené ubytování** odpovídajícím způsobem vybaveno pro řádnou ochranu a péči o něj,
- 5) exemplář **není** určen pro k použití pro **převážně komerční účely** a
- 6) neexistují žádné další okolnosti ohledně zachování druhu, které mluví proti vydání dovozního povolení.²⁶⁵

Právo EU tedy jednak kopíruje požadavky CITES [body 2), 4) a 5)] a dále přidává některé vlastní, včetně poměrně všeobsláhlého bodu 6). Dovoz **exempláře druhu z přílohy B** je – přísněji než v CITES – podmíněn předložením **dovozního povolení**. K jeho vydání musí být splněny výše uvedené podmínky 1), 3), 4) a 6), z čehož implicitně [v rámci bodu 3)] vyplývá, že **vývozní povolení** (potvrzení o zpětném vývozu) musí být také předloženo. Právní úprava dovozu **exemplářů druhů z přílohy C** obdobně jako CITES rozlišuje mezi případem, kdy je vyváženo ze státu, který druh zařadil do této přílohy a případem, kdy je vyváženo z jiných států

²⁶⁰ Viz ustanovení čl. 4 odst. 1 nařízení CITES.

²⁶¹ Ustanovení čl. 4 odst. 1 písm. a) bod i) nařízení CITES dále pokračuje „...*nebo na rozsah území, na němž se vyskytuje příslušná populace daného druhu*“, což však podle mě má jen za účel ujasnit, že i rozsah území výskytu je nežádoucí změnou stavu zachování druhu.

²⁶² Jde o zkratku původem z ustanovení čl. III odst. 2 písm. a): „*a Scientific Authority of the State of export has advised that such export will not be detrimental to the survival of that species*“, viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 123. Tato zkratka se používá i v kontextu unijní právní úpravy, ačkoliv slova nařízení CITES jsou jiná než v CITES, jedná se o stejnou podmínku, viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 38.

²⁶³ Jde např. o výzkumné nebo vzdělávací účely zaměřené na ochranu nebo zachování druhů, viz ustanovení čl. 8 odst. 3 písm. e), f) a g) nařízení CITES.

²⁶⁴ V případě druhů zároveň zařazených na přílohu I CITES tato podmínka neplatí ale – jak bylo výše popsáno – originál dovozního povolení je zadržen, dokud nedojde k předložení vývozního povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu. To je pak zárukou zákonného původu exempláře.

²⁶⁵ Okolností spadající pod tento bod by mohlo být např. doporučení Výboru pro živočichy nebo Výboru pro rostliny CITES, viz Guidelines on Duties and Tasks of the Scientific Authorities and Scientific Review Group under Regulation (EC) No 338/97 and Regulation (EC) No 865/2006 [online], str. 12.

nebo zpětně vyváženo z jakéhokoliv státu. Pro oba je vyžadováno **oznámení o dovozu**, v prvním je navíc potřeba předložit **povolení k vývozu**; v druhém buď **povolení k vývozu**, **potvrzení o původu** nebo **potvrzení o reexportu**. Konečně, pro dovoz **exempláře druhu z přílohy D** je vyžadováno jen **oznámení o dovozu**.²⁶⁶

5.3.2 Opětovný dovoz

Ustanovení nařízení CITES na rozdíl od Úmluvy zvláště upravují opětovný dovoz exemplářů zákonným způsobem dříve dovezených nebo získaných v EU, který lze uskutečnit za mírnějších podmínek. Pro vydání dovozního povolení k opětovnému dovozu **exempláře druhu z přílohy A** nejsou vyžadovány požadavky v bodech 1), 2) a 5) – je tedy možno jej opětovně dovézt i pro komerční účely. V případě **exemplářů druhů z přílohy B** dokonce nejsou pro vydání dovozního povolení stanoveny žádné podmínky.²⁶⁷

5.3.3 Vývoz

Vývoz **exempláře druhu z přílohy I** je podmíněn předložením **povolení k vývozu**. Jeho vydání závisí na čtyřech požadavcích:²⁶⁸

- 1) vývoz **neohrozí přežití dotčeného druhu** (tj. *non-detriment finding*),
- 2) exemplář **nebyl získán v rozporu s právními předpisy** státu vývozu na ochranu fauny a flóry,
- 3) **živý exemplář je připraven a dopravován** tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení a
- 4) bylo již **uděleno povolení k dovozu exempláře**.

Poslední z podmínek nepřímou zajišťuje, že exemplář není vyvážen pro převážně komerční účely (dovozní povolení nelze udělit pro takový vývoz) a je považována za nejefektivnější záruku dodržování ustanovení Úmluvy.²⁶⁹ Celý časový sled obchodu s exemplářem druhu z přílohy I tedy vypadá přibližně takto: nejdříve je vydáno povolení k dovozu, následně může být vydáno povolení k vývozu, poté se uskuteční samotný vývoz, při němž je nutno předložit povolení k vývozu a nakonec dovoz, při němž je potřeba předložit jak povolení k dovozu, tak povolení k vývozu. Pro vývoz **exempláře druhu z přílohy II** je rovněž vyžadováno předložení **povolení k vývozu**.

²⁶⁶ Viz ustanovení čl. 4 odst. 2, odst. 3 a odst. 4 nařízení CITES.

²⁶⁷ Viz ustanovení čl. 4 odst. 5 písm. a) nařízení CITES.

²⁶⁸ Viz ustanovení čl. III odst. 2 CITES.

²⁶⁹ Viz BIRNIE, P. a BOYLE, A., *op. cit.*, str. 687.

Jeho vydání je podmíněno stejnými požadavky samozřejmě s výjimkou předchozího vydání povolení k dovozu [bod 4)]. K vývozu **exempláře druhu z přílohy III** je předložení **povolení k vývozu** vyžadováno pouze, pokud jde o vývoz ze státu, jenž tento druh zařadil na přílohu III. Lze jej vydat při splnění podmínek v bodech 2) a 3).²⁷⁰

Vývoz **exempláře druhu zařazeného do přílohy A** je možný pouze po předložení **vývozního povolení**. Jeho vydání je vázáno na splnění toho, že:²⁷¹

- 1) odchyt nebo sběr exempláře ve volné přírodě nebo jeho vývoz **nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu** (*non-detriment finding*),
- 2) žadatel prokáže, že exemplář byl získán **v souladu s právními předpisy** na ochranu dotyčného druhu,
- 3) **živý** exemplář bude **připraven a přepravován** tak, aby se minimalizovalo nebezpečí zranění, poškození zdraví nebo krutého zacházení,
- 4) v případě, že je druh zároveň zařazen do **přílohy I CITES** a exemplář je vyvážen do státu přistoupivšího k CITES, bylo **vydáno dovozní povolení**; v případě, že jde o druh **mimo přílohu I**, exemplář **nebude využíván k převážně komerčním účelům** a
- 5) neexistují žádné další okolnosti ohledně zachování druhu, které mluví proti vydání vývozního povolení.

Unijní právní úprava je zde [mimo bod 5)] z velké části identická k právní úpravě CITES. Dvojí možnost v bodu 4) vyplývá z toho, že dovozní povolení v sobě obsahuje ujištění státu dovozu, že exemplář nebude použit k převážně komerčním účelům. Vývoz **exemplářů druhů z příloh B a C** je podroben stejnému režimu – pro oba případy je vyžadováno předložení **vývozního povolení**, jehož udělení je závislé na podmínkách uvedených v bodech 1), 2), 3) a 5).²⁷² Vývoz **exemplářů druhů z přílohy D** není regulován.

5.3.4 Reexport (zpětný vývoz)

Pokud jde o reexport, jsou požadavky ustanovení Úmluvy znatelně mírnější. V případě **exempláře druhu z přílohy I** je vyžadováno předložení **potvrzení o reexportu**, které lze vydat za těchto podmínek:²⁷³

²⁷⁰ Viz ustanovení čl. V odst. 2 a čl. IV odst. 2 CITES.

²⁷¹ Viz ustanovení čl. 5 odst. 1 a čl. 5 odst. 2 nařízení CITES.

²⁷² Viz ustanovení čl. 5 odst. 4 nařízení CITES.

²⁷³ Viz ustanovení čl. III odst. 4 CITES.

- 1) exemplář byl do reexportujícího státu **dovezen v souladu s Úmluvou**,
- 2) **živý** exemplář je **připraven a dopravován** tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení a
- 3) pro **živý** exemplář již bylo **uděleno povolení k dovozu**.

Z podmínek pro povolení k vývozu je tak zachována pouze ta v bodu 2); namísto získání exempláře v souladu s právními předpisy je požadován jen jeho prvotní dovoz v souladu s ustanoveními Úmluvy a předchozí udělení povolení k dovozu je potřeba jen pro *živé* exempláře.²⁷⁴ K reexportu **exempláře druhu z přílohy II** je rovněž vyžadováno **potvrzení o reexportu**, podmínky jeho vydání jsou stejné jako pro přílohu I, jen je samozřejmě vynechána podmínka v bodu 3).²⁷⁵ V případě reexportu **exempláře z přílohy III** je předložení dokladů požadováno až při dovozu (viz výše).

Pro zpětný vývoz **exemplářů druhů z přílohy A** je podle ustanovení nařízení CITES nutno předložit **potvrzení o zpětném vývozu**. To lze vydat pokud:²⁷⁶

- 1) **živý** exemplář bude **připraven a přepravován** tak, aby se minimalizovalo nebezpečí zranění, poškození zdraví nebo krutého zacházení,
- 2) v případě, že je druh zároveň zařazen **do přílohy I CITES** a exemplář je zpětně vyvážen do státu přistoupivšího k CITES, bylo **vydáno dovozní povolení**; v případě, že jde o druh **mimo přílohu I**, exemplář **nebude využíván k převážně komerčním účelům**,
- 3) původní dovoz do EU byl proveden **v souladu s právními předpisy** a
- 4) neexistují žádné další okolnosti ohledně zachování druhu, které mluví proti vydání potvrzení o zpětném vývozu.

Z formulace ustanovení čl. 5 odst. 2 písm. c) bod ii) [zde bod 2)] lze vidět, že nařízení CITES na rozdíl od Úmluvy nerozlišuje mezi živými a neživými exempláři a vždy požaduje vydání dovozního povolení; jinak jsou jeho požadavky stejné jako Úmluvy [opět s výjimkou bodu 4)]. I pro zpětný vývoz **exempláře z příloh B a C** je třeba předložit **potvrzení o zpětném vývozu**. K jeho udělení musí být splněny

²⁷⁴ Udělení povolení k dovozu je podle ustanovení o dovozu samozřejmě vyžadováno vždy, ale před vydáním potvrzení o reexportu tak v případě neživých exemplářů neexistuje záruka ze strany státu dovozu, že nebudou použity k převážně komerčním účelům. Blíže ke kritice tohoto ustanovení viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 125.

²⁷⁵ Viz ustanovení čl. IV odst. 5 CITES.

²⁷⁶ Viz ustanovení čl. 5 odst. 3 nařízení CITES.

podmínky v bodech 1), 3) a 4).²⁷⁷ Zpětný vývoz **exemplářů z přílohy D** není regulován.

5.3.5 Přivezení z moře

CITES podmiňuje přivezení z moře **exempláře z přílohy I** předložením **potvrzení o přivezení z moře**. Podmínky jeho vydání jsou **shodné s podmínkami vydání dovozního povolení**.²⁷⁸ Obdobně i pro **exempláře druhů z přílohy II** je vyžadováno předložení **potvrzení o přivezení z moře**, požadavky na jeho udělení jsou však spíše podobné požadavkům k vydání vývozního povolení, jsou totiž, že:²⁷⁹

- 1) přivezení **neohroží přežití druhu** (*non-detriment finding*) a
- 2) **živý exemplář je připraven a dopravován** tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení.

Zajímavostí je, že požadavek v bodu 2) byl autory Úmluvy opomenut pro vydání potvrzení o přivezení z moře pro exempláře druhů z přílohy I.²⁸⁰ Pro **exempláře druhů z přílohy III** není režim přivezení z moře upraven.²⁸¹

Vzhledem k tomu, že v **unijní právní úpravě** je přivezení z moře podřadným pojmem k dovozu (je tedy jen jeho speciálním případem) je v první řadě **nutno se řídit ustanoveními nařízení CITES pro dovoz**. Specifikem přivezení z moře je pak to, že pro vydání dovozního povolení pro **exempláře z příloh A a B** je vyžadována podmínka **připravení a přepravování živého** exempláře tak, aby se minimalizovalo nebezpečí zranění, poškození zdraví nebo krutého zacházení.²⁸² Nařízení tak zde nepřebírá nedostatek Úmluvy.

5.3.6 Výjimky z ustanovení o mezinárodním obchodu

Ustanovení čl. VII CITES obsahuje řadu výjimek z pravidel mezinárodního obchodu popsaných výše. Ty jsou také zakotveny v evropském právu a to především v ustanovení čl. 7 nařízení CITES a ustanoveních prováděcího nařízení CITES.

²⁷⁷ Viz ustanovení čl. 5 odst. 4.

²⁷⁸ Viz ustanovení čl. III odst. 5 CITES.

²⁷⁹ Zřejmě protože dovozní povolení se pro exempláře druhů z přílohy II nevydává. Viz ustanovení čl. IV odst. 6 CITES.

²⁸⁰ Požadavky na jeho vydání totiž, jak bylo uvedeno, kopírují požadavky pro dovozní povolení pro exempláře druhů z přílohy I, nicméně zřejmě bylo opomenuto, že v případě dovozu exemplářů z přílohy I je kromě předložení dovozního povolení navíc vyžadováno i povolení k vývozu, které nelze vydat bez splnění podmínky *welfare* živých exemplářů při přepravě. Viz také WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 486.

²⁸¹ Což je logické, protože příloha III může obsahovat jen druhy (připomeňme, že druhem je i geograficky oddělená populace), které jsou *chráněny stranou úmluvy v mezích její právní svrchovanosti*. Přivezení z moře je ale vymezeno jako dopravení exemplářů ulovených v mořských vodách *mimo jurisdikci států*. Viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 155.

²⁸² Viz ustanovení čl. 4 odst. 1 písm. f) a odst. 2 písm. c) nařízení CITES.

5.3.6.1 Exempláře získané před tím, než se na ně začala vztahovat Úmluva a zpracované exempláře získané před více než 50 lety

První z výjimek se vztahuje na **exempláře získané před tím, než se na ně začala vztahovat Úmluva.**²⁸³ Za předpokladu, že stát vývozu (reexportu) je přesvědčen, že se jedná o tento exemplář a vydá potvrzení o této skutečnosti (tzv. *pre-Convention specimen certificate*), nejsou pro obchod s ním **žádná další potvrzení ani povolení** vyžadována. Určitým problémem ale zůstává, že 90 denní období mezi přijetím změny přílohy o zařazení nového druhu na přílohu a jejím vstupem v platnost lze zneužít k hromadění exemplářů, které jsou následně kryty touto výjimkou a mohou být volně obchodovány.²⁸⁴

Tato výjimka (zde analogicky i pro tzv. *pre-Regulation specimens*) je v právní úpravě EU provedena jen částečně. Platí totiž, že pokud byl **neživý exemplář, jeho část nebo odvozenina zákonně získán dříve, než se pro něj stala použitelnými ustanovení nařízení CITES, nařízení č. 3626/82 nebo Úmluvy**, není pro vydání **vývozního** povolení (potvrzení o zpětném vývozu) vyžadováno splnění některých podmínek. Exemplář tak lze vyvézt i **pro komerční účely a není třeba provádět non-detriment finding**. Tato výjimka je proto užšího rozsahu než v CITES a to hned ve dvou směrech: vztahuje se pouze na neživé exempláře a navíc jen na jejich vývoz (zpětný vývoz).²⁸⁵

Na druhou stranu nařízení CITES zakotvuje výjimku založenou na ustanovení Úmluvy o *pre-Convention specimens*, kterou CITES výslovně nezná. Pro **zpracované exempláře získané před více než 50 lety** (tzv. starožitnosti, „*antiques*“) platí, že **dovozní** povolení pro exempláře druhů z přílohy A může být vydáno bez splnění výše uvedených podmínek v bodech 1), 2) a 5), tj. především exemplář může být určen **k převážně komerčním účelům** a pro exempláře druhů z přílohy B lze povolení k dovozu vydat dokonce bez splnění jakýchkoliv podmínek.²⁸⁶ Vydání vývozního povolení (potvrzení o zpětném vývozu) je možné za stejných podmínek jako u *pre-Convention* a *pre-Regulation specimens*.

²⁸³ Viz ustanovení čl. VII odst. 2 CITES.

²⁸⁴ Viz SANDS, P., *op. cit.*, str. 511, WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 215-217 a rezoluce č. 13. 6.

²⁸⁵ Pro dovoz je potřeba dovozního povolení za stejných podmínek jako u jiných exemplářů, viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 70 a ustanovení čl. 5 odst. 6 nařízení CITES.

²⁸⁶ Viz ustanovení čl. 4 odst. 5 a čl. 5 odst. 6 nařízení CITES.

5.3.6.2 *Exempláře osobního nebo rodinného charakteru*

Poměrně složitou²⁸⁷ výjimku tvoří **exempláře, které mají osobní nebo rodinný charakter**. Tato výjimka je značně omezena a nepokrývá v první řadě exempláře druhů z **přílohy I**, které jejich vlastník **dováží do státu svého trvalého bydliště z jiného státu, ve kterém je získal** (typicky tedy turistické suvenýry). Nevztahuje se ani na **za stejných okolností získané a dovážené** exempláře druhů z **přílohy II**, pokud byly ve státě získány **zároveň odebrány z volné přírody** a tento stát **vyžaduje pro vývoz předchozí vydání povolení**: smluvní státy tedy zde mají možnost použití výjimky vyloučit a požadovat vydání vývozního povolení (potvrzení o reexportu).²⁸⁸ Rezoluce č. 13.7 ale stranám Úmluvy doporučila, aby jej nevyžadovaly pro **neživé** exempláře osobního nebo rodinného charakteru druhů **z přílohy II** vyjma některých vyjmenovaných exemplářů (nad určité jejich množství). Na základě této výjimky byly vytvořeny dva zvláštní²⁸⁹ režimy: pro **exempláře živých živočichů v osobním vlastnictví** a pro **hudební nástroje**. V prvním případě může smluvní strana vydat **potvrzení o osobním vlastnictví** umožňující **opakovaný** přesun živého exempláře v osobním vlastnictví (zřejmě myšleno ve vlastnictví fyzické osoby) pro nekomerční účely za předpokladu, že byl zákonným způsobem získán, registrován, označen a dotčené státy s tímto souhlasí.²⁹⁰ V druhém případě lze vydat **potvrzení o hudebním nástroji** umožňující totéž,²⁹¹ pokud je hudební nástroj v osobním vlastnictví, jde o *pre-Convention specimen* nebo o exemplář druhu z příloh II a III a pokud byl materiál pro jeho výrobu získán v souladu s ustanoveními Úmluvy.²⁹²

I nařízení CITES upravuje výjimku pro **exempláře osobního nebo rodinného charakteru**. Zásadním rozdílem oproti CITES je, že se týká jen **neživých** exemplářů.²⁹³ Ačkoliv se z ustanovení čl. 7 odst. 3 zdá, že je i tak relativně rozsáhlá, je ve skutečnosti dále výrazně omezena v ustanoveních čl. 57 a 58 prováděcího nařízení CITES. Ta obdobně jako ustanovení CITES jednak nevztahují výjimku na **první dovoz exemplářů druhů z přílohy A osobou s obvyklým bydlištěm v EU** a stejný případ dovozu

²⁸⁷ Viz podrobný rozbor ustanovení Úmluvy ve WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 217-229.

²⁸⁸ Viz ustanovení čl. VII odst. 3 CITES a WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 218.

²⁸⁹ Zvláštní v tom smyslu, že se nepoužije obecná definice exempláře osobního nebo rodinného charakteru a jejich režim podle rezoluce č. 13.7, ale postupuje se podle zvláštních rezolucí upravujících tyto případy; viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 221.

²⁹⁰ Další požadavky a podrobnosti stanoví rezoluce č. 10.20.

²⁹¹ Nekomerčními účely se zde rozumí, že nástroj nesmí být prodán a ani nesmí být jinak převedeno vlastnické právo k němu mimo stát, ze kterého je vyvážen. Naopak může být použit např. k vystupování nebo vystavování a jiným účelům, viz ustanovení písm. j) a a) rezoluce č. 16.8.

²⁹² Další požadavky a podrobnosti stanoví rezoluce č. 16.8.

²⁹³ Viz výše definice exempláře osobního nebo rodinného charakteru.

exempláře druhu z přílohy B je podmíněn předložením **vývozního dokladu** (*sic*) nebo **povolení k dovozu**. Unijní právní úprava částečně nenásleduje doporučení rezoluce č. 13.7 a výjimka se tak **nevztahuje ani na vývoz exemplářů druhů z příloh A a B**.²⁹⁴ V souladu s touto rezolucí jsou ale stanoveny některé speciální případy, kdy nejsou k obchodu s určitým množstvím některých exemplářů druhů z přílohy B vyžadována žádná povolení a potvrzení.²⁹⁵ Ustanovení prováděcího nařízení CITES rovněž umožňují (v plném souladu se zmíněnými rezolucemi) vydání obou zvláštních potvrzení pro **opakované** přesuny některých exemplářů – **potvrzení o osobním vlastnictví** a **potvrzení o hudebním nástroji**. První uvedené **nahrazuje** dovozní povolení a povolení k vývozu resp. potvrzení o zpětném vývozu (ve státech určení, které s nahrazením souhlasí) a je možno jej vydat vlastníku živého exempláře živočicha získaného zákonným způsobem. Exemplář nesmí být použit pro komerční účely, musí být jedinečně a trvale označen a evidován ve státě obvyklého bydliště vlastníka, do nějž se musí vrátit před vypršením platnosti potvrzení.²⁹⁶ I druhé uvedené **nahrazuje** povolení a potvrzení k mezinárodnímu obchodu a lze jej vydat pro exempláře druhů z příloh B a C a pro *pre-Convention specimens*²⁹⁷ druhů z přílohy A získané zákonným způsobem. Exemplář hudebního nástroje nesmí být prodán a ani jinak převedeno vlastnické právo k němu, musí být identifikován, evidován a vrácen do státu evidence před vypršením platnosti potvrzení.²⁹⁸

5.3.6.3 Exempláře živočichů (narozených a) odchovaných v zajetí a rostlin uměle vypěstovaných

Další výjimku představují **exempláře živočichů odchovaných v zajetí a rostlin uměle vypěstovaných**, jejichž režim podle CITES je odlišný ve dvou směrech. Jednak podle ustanovení čl. VII odst. 5 **obecně** platí, že pokud se stát vývozu přesvědčí o tom, že se jedná o takový exemplář nebo jeho část či odvozeninu, může **potvrzení o této skutečnosti nahradit jinak požadovaná potvrzení a povolení k obchodu**; takovým potvrzením přitom může být i rostlinolékařské potvrzení podle doporučení rezoluce č. 12.3. **Pouze** pro exempláře druhů z **přílohy I**, které byly odchovány v zajetí nebo uměle vypěstovány **pro komerční účely** ustanovení čl. VII odst. 4 stanoví, že jsou

²⁹⁴ Viz ustanovení čl. 57 odst. 2 a 3 a čl. 58 odst. 2 prováděcího nařízení CITES. Pro opětovný dovoz a zpětný vývoz však v souvislosti s touto výjimkou existují určité zvláštnosti, viz ustanovení čl. 57 odst. 4 a čl. 58 odst. 3 prováděcího nařízení CITES.

²⁹⁵ Viz rezoluce č. 13.7 a ustanovení čl. 57 odst. 5 a čl. 58 odst. 4 prováděcího nařízení CITES, jde např. o dešťové hole druhů kaktusů do počtu tří kusů na osobu aj.

²⁹⁶ Viz ustanovení čl. 37 – 44 prováděcího nařízení CITES.

²⁹⁷ Jde opravdu jen o exempláře druhů získaných před tím, než byly zařazeny na některou z příloh CITES (nikoliv o *pre-Regulation specimens*).

²⁹⁸ Viz ustanovení čl. 44h – 44p prováděcího nařízení CITES.

považovány za exempláře druhů z přílohy II, čímž je umožněn obchod s nimi pro komerční účely.²⁹⁹ Vztah těchto dvou ustanovení je problematický a rezoluce č. 12.10 jej vykládá tak, že odstavec 4 je speciální k odstavci 5, který se proto neuplatní v případě exemplářů druhů z přílohy I odchovaných nebo vypěstovaných ke komerčním účelům. Na druhou stranu ale Úmluva v odstavci 5 jasně hovoří o „ *kterémkoliv exempláři*“ a měl by tudíž být aplikovatelný i na exempláře podléhající odstavci 4.³⁰⁰

Unijní právní režim exemplářů živočichů narozených³⁰¹ a odchovaných v zajetí a rostlin uměle vypěstovaných je **rozdílný ve dvou ohledech**. Jednak je z právní úpravy CITES téměř úplně přejato, že na takové exempláře druhů zařazených na přílohu A se **vztahují ustanovení pro exempláře z přílohy B**. Na rozdíl od Úmluvy ale **není** podmínkou, aby byly chovány³⁰² nebo pěstovány **pro komerční účely**. Dále je unijní právní úprava striktnější než CITES a **neobsahuje** výjimku umožňující **nahradit veškerá povolení a potvrzení k mezinárodnímu obchodu** potvrzením o odchování v zajetí nebo umělém vypěstování exempláře. Platí jen, že pro uměle vypěstované exempláře rostlin druhů z příloh B a C a pro hybridní exempláře získané z druhů zařazených v příloze A lze vývozní povolení **nahradit rostlinolékařským osvědčením**. Členské státy se přitom mohou rozhodnout, jestli využijí této možnosti:³⁰³ ČR to umožňuje v ustanovení § 17 zákona CITES.

5.3.6.4 *Nekomerční zápůjčky, dary a výměny mezi registrovanými vědci a vědeckými institucemi*

Ustanovení CITES vyjímají z obecných požadavků pro obchod s exempláři rovněž **nekomerční zápůjčky (sic), dary a výměny mezi registrovanými vědci a vědeckými institucemi**, jejichž předmětem jsou **herbářové exempláře, jiné zakonzervované, vysušené nebo zalité muzejní exempláře nebo živý rostlinný materiál**, které byly odpovídajícím způsobem označeny.³⁰⁴

²⁹⁹ Rezoluce č. 12.10 navíc požaduje, aby každá chovatelská činnost pro komerční účely (pokud jde o exempláře druhů z přílohy I) byla registrována u Sekretariátu CITES.

³⁰⁰ Viz též WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 494 a GILLESPIE, A., *op. cit.*, str. 220. Při tomto výkladu by ale odstavec 4 byl podle mého mínění ve většině případů nadbytečným ustanovením, protože podmínkou samotné jeho aplikace je zjištění, že se jedná o exemplář odchovaný v zajetí (uměle vypěstovaný) a v takovém případě může být přímo vydáno potvrzení o odchovu v zajetí (umělém vypěstování) podle odstavce 5, a to nezávisle na tom, jestli druh exempláře je zařazen na přílohu I nebo II.

³⁰¹ Podmínka narození živočicha v zajetí je obsažena i v rámci CITES, resp. v rezoluci č. 13.6, která vykládá pojem „exemplář živočicha odchovaného v zajetí“, unijní právní úprava zde tedy není rozdílná, ale jen přesněji formuluje tento pojem. Viz též výše podkapitulu o základních právních pojmech.

³⁰² Unijní právní úprava neprovádí požadavky rezoluce č. 12.10 a chovatelská činnost pro komerční účely nemusí být registrována u Sekretariátu, viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 65.

³⁰³ Viz ustanovení čl. 7 odst. 1 písm. b) nařízení CITES a čl. 17 prováděcího nařízení CITES.

³⁰⁴ Český překlad je zde nepřesný a implikuje, že se jedná o dvě rozdílné kategorie – z anglického textu

Výjimka je do nařízení CITES přejata v téměř **nezměněné podobě**. Ustanovení čl. 52 prováděcího nařízení CITES pouze dále upřesňuje, že přesun exempláře v rámci této výjimky musí být **pro vědecká studia**; stejné ustanovení obsahuje podrobnosti ohledně značení exemplářů štítky (které zde v podstatě nahrazují povolení a potvrzení k mezinárodnímu obchodu).³⁰⁵

5.3.6.5 *Tranzit a soubory vzorků*

Z ustanovení CITES o obchodu je také vyňat **tranzit** (přesněji **přeprava nebo překládka exemplářů**, *transit or transshipment of specimens*) přes území států **pod celní kontrolou**.³⁰⁶ Rezoluce č. 9.7 interpretuje příslušné ustanovení čl. VII odst. 1 tak, že se vztahuje na tranzit, při kterém jsou exempláře zasílány **jmenovitě uvedenému příjemci**, přičemž jakékoliv **přerušeni pohybu** exempláře nastane jen z důvodu opatření, která jsou **nutná** pro ten který způsob dopravy. Režim tranzitu se uplatňuje i u tzv. **souborů vzorků**³⁰⁷ doprovázených tzv. ATA karnetem.³⁰⁸ Zmíněná rezoluce rovněž doporučuje, aby smluvní státy u exemplářů v tranzitu alespoň **ověřovaly přítomnost platného povolení** nebo potvrzení obsahujícího místo určení zásilky. V případě, že jím exemplář nebude opatřen, má být zabaven.

Definice **tranzitu**³⁰⁹ v nařízení CITES je formulována v zásadě podle doporučení rezoluce č. 9.7; z unijní definice obchodu ale vyplývá, že tranzit musí být vymezen jako **přeprava mezi dvěma třetími státy** tj. jinými než členskými státy EU přes území Společenství.³¹⁰ Právní úprava přejímá i další požadavky této rezoluce

Úmluvy je ale jasné, že jde o dvě podmínky – musí se jednat o nekomerční zápůjčku, dar nebo výměnu mezi registrovanými vědci a zároveň jejím předmětem musí být jeden z vyjmenovaných exemplářů, viz ustanovení čl. VII odst. 6 CITES.

³⁰⁵ Viz též EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 80.

³⁰⁶ Viz ustanovení čl. VII odst. 1 CITES.

³⁰⁷ Vymezené v ustanovení čl. XV písm. a) rezoluce č. 12.3 jako soubor zákonným způsobem získaných neživých exemplářů, jejich částí a odvozenin, druhů zařazených v příloze I, pokud jsou zároveň exempláři odchovanými v zajetí či exempláři uměle vypěstovanými, nebo v přílohách II, III. Tyto exempláře nesmí být prodány, ani vlastnické právo k nim nesmí být jinak převedeno a po překročení hranic za účelem jejich vystavení musí být vráceny do státu, z něž byly vyvezeny.

³⁰⁸ Jde o celní dokument, který umožňuje *dočasný* vývoz zboží osvobozený od cla a daní, viz <http://www.atacarnet.com/what-carnet> a GILLESPIE, A., *op. cit.*, 2011, str. 206.

³⁰⁹ Tranzitem je přeprava exemplářů mezi dvěma body ležícími mimo Společenství přes území Společenství zasílaných jmenovitě uvedenému příjemci, přičemž případná přerušeni jsou způsobena pouze opatřeními, jež si tento způsob přepravy vyžaduje, viz ustanovení čl. 2 písm. v) nařízení CITES.

³¹⁰ Je však zajímavé, že nařízení CITES (ani prováděcí nařízení CITES) odlišně od ustanovení čl. VII odst. 1 CITES na žádném místě nestanoví, že exempláře musí zůstat pod celní kontrolou, ačkoliv EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, na str. 66 tuto podmínku zmiňuje. Režim tranzitu je tak zřejmě potřeba interpretovat podle ustanovení čl. 1 odst. 2 nařízení CITES v souladu s ustanoveními CITES. K této nesrovnalosti viz též Ó CRÍODÁIN, C. Study on the Effectiveness of the EC Wildlife Trade Regulations. A TRAFFIC Europe report for the European Commission [online]. Brussels: 2007 [cit. 30. 7. 2016], str. 220-221.

a navíc dále tuto výjimku omezuje. Vztahuje se tak jen na **dovoz exempláře v tranzitu do EU**, při němž se nevyžadují **žádná z povolení, potvrzení ani oznámení**. Pokud se ale jedná o exemplář druhu zařazený zároveň do přílohy I nebo II CITES, musí být i přesto **doprovázen platným dokumentem (sic) pro vývoz (zpětný vývoz)** s uvedením jeho **místa určení**, jinak je exemplář zadržen a popř. zabaven.³¹¹ **Soubory vzorků**³¹² nejsou v unijní právní úpravě regulovány v rámci tranzitu, ale jsou pro ně vydávána zvláštní **potvrzení o souboru vzorků** nahrazující jinak potřebná povolení a potvrzení. To lze vydat, pokud soubor obsahuje exempláře druhů z přílohy A, pokud jde o exempláře narozené a odchované v zajetí nebo uměle vypěstované, nebo z příloh B a C. Exempláře v souboru vzorků nesmí být prodány ani jinak převedeny a musí být dovezeny zpět do EU před koncem platnosti potvrzení.³¹³

5.3.6.6 Putovní výstavy

Poslední výjimkou upravenou v CITES je přesun **registrovaných exemplářů**, které jsou součástí putovní zoologické zahrady, cirkusu, zvěřince, výstavy rostlin nebo jiné **putovní výstavy**. Ten lze uskutečnit i bez povolení a potvrzení podle ustanovení CITES; exempláře v putovní výstavě však musí být buď *pre-Convention specimens*, nebo musí jít o **exempláře živočichů odchovaných v zajetí nebo rostlin uměle vypěstovaných**. V případě živých exemplářů musí být zajištěno, že budou dopravovány a bude s nimi zacházeno tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení.³¹⁴ Rezoluce č. 12.3 doporučuje, aby pro putovní výstavy spadající do této výjimky byla vydávána **potvrzení o putovní výstavě**, které umožňují **opakovaný dovoz, vývoz a reexport exemplářů** po dobu jejich platnosti. Exemplář pokrytý tímto potvrzením musí být určen **jen k vystavování**, získán **v souladu s právními předpisy, vrácen** do státu původu a **označen**.

Putovní výstavy³¹⁵ upravuje prováděcí nařízení CITES, které umožňuje použít **potvrzení o putovní výstavě** namísto dokladů k mezinárodnímu obchodu. Vydání tohoto potvrzení je v souladu s požadavky Úmluvy omezeno pouze pro **exempláře živočichů narozených a odchovaných v zajetí nebo rostlin uměle vypěstovaných** a exempláře získané v EU nebo do ní dovezené **před tím, než se na ně začala**

³¹¹ Viz ustanovení čl. 7 odst. 2 nařízení CITES.

³¹² Vymezené ustanovením čl. 1 odst. 9 prováděcího nařízení CITES jako soubor zákonně získaných neživých exemplářů, jejich částí či odvozenin, které se převážejí přes hranici pro účely prezentace.

³¹³ Viz ustanovení čl. 44a – 44g prováděcího nařízení CITES.

³¹⁴ Viz ustanovení čl. VII odst. 7 CITES.

³¹⁵ Putovní výstava je definována ustanovením čl. 1 odst. 6 prováděcího nařízení CITES jako soubor vzorků, cirkus, zvěřinec, výstava rostlin, vystoupení orchestru nebo muzejní výstava využitá k veřejnému vystavování pro komerční účely.

vztahovat ustanovení nařízení CITES (nebo nařízení č. 3626/82), které byly **evidovány**.³¹⁶ Provedena jsou také doporučení rezoluce č. 12.3 a je vyžadováno, aby exempláře byly získány **zákonným způsobem** a aby před uplynutím platnosti potvrzení byly **vráceny** do členského státu, v němž jsou evidovány. Exemplář též musí být jedinečně a trvale **označen**.³¹⁷

5.3.6.7 Biologické vzorky

Za určitou výjimku lze také považovat **zjednodušený postup** vydávání povolení a potvrzení pro **některé**³¹⁸ **biologické vzorky** potřebné ke **stanoveným účelům**³¹⁹ podle doporučení rezoluce č. 12.3. Zakládá na tom, že obchod s těmito exempláři má pouze nepatrný dopad na ochranu druhů a státům CITES je zde umožněno učinit souhrnný *non-detriment finding* pro **opakované** zásilky biologických vzorků.

Prováděcí nařízení CITES také umožňuje zjednodušený postup pro obchod s některými biologickými vzorky.³²⁰ Nařízení **nepožaduje**, aby vzorky byly **potřebné pro účely**, které vyjmenovává ustanovení čl. XII písm. a) bod i) rezoluce č. 12.3. Postup mohou využít **jen evidované subjekty**, kterým jsou poskytována předvyplněná povolení a potvrzení. Subjekt může být evidován pouze za podmínky, že vícenásobné transakce biologických vzorků nebudou mít škodlivý účinek na zachování druhů (i zde je tedy učiněn souhrnný *non-detriment finding*). Registraci ke zjednodušenému postupu upravuje ustanovení §13a zákona CITES. Další zjednodušený postup spočívající v předem vydaných povoleních a potvrzeních je nařízením umožněn pro **vývoz a zpětný vývoz neživých exemplářů druhů zařazených do příloh B a C** evidovanými subjekty. Členské státy se mohou rozhodnout, zda je budou využívat: ČR tak zatím nečiní.

5.3.7 Zjištění o tom, že mezinárodní obchod neohrozí přežití dotčeného druhu

Již několikrát zmiňovaný *non-detriment finding* neboli zjištění o tom, že mezinárodní obchod neohrozí přežití dotčeného druhu (v unijním pojetí zjištění o tom,

³¹⁶ Na rozdíl od Úmluvy není podmínkou vydání potvrzení, aby živé exempláře byly dopravovány tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení; nařízení CITES ale v ustanovení čl. 9 odst. 5 obsahuje stejnou obecnou povinnost pro jakékoliv přemisťování živých exemplářů.

³¹⁷ Viz ustanovení čl. 30 – 36 prováděcího nařízení CITES.

³¹⁸ Např. krev, tkáň, DNA aj.; jsou vyjmenovány v příloze č. 4 rezoluce č. 12.3.

³¹⁹ Např. jsou vyžadovány v zájmu živočicha nebo v zájmu ochrany druhů aj.; viz ustanovení čl. XII písm. a) bod i) rezoluce č. 12.3.

³²⁰ Viz ustanovení čl. 18 prováděcího nařízení CITES. O které vzorky jde, určuje příloha XI prováděcího nařízení CITES a to podle rezoluce č. 12.3.

že obchod nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu),³²¹ je zásadní podmínkou CITES i nařízení CITES vycházející z principu předběžné opatrnosti,³²² **bez níž nelze udělit některá povolení k obchodu.**³²³ Toto zjištění lze vzhledem k množství a různorodosti druhů učinit různými způsoby a konference stran CITES proto doporučila alespoň základní principy a kritéria. Jeho provedení je v působnosti tzv. vědeckých orgánů CITES, které se ovšem často potýkají s problémy, jako je nedostatek přesných informací o stavu populací druhu a objemech obchodu, odborného personálu či financování. I proto se v rámci CITES vyvinuly nástroje, které mají *inter alia* za cíl zajistit a usnadnit jeho řádné provádění: **vývozní kvóty** (*export quotas*) a **přezkum závažného obchodu** (*Review of Significant Trade*).³²⁴ V unijní právní úpravě navíc existují další, jako je např. **povinnost sdílení informací** skrze Komisi, **stanoviska** Vědecké prověřovací skupiny a platnost zjištění pro dovoz **více exemplářů**.

5.3.7.1 Mezinárodní principy provádění zjištění, vývozní kvóty a přezkum závažného obchodu

Mezinárodní doporučující principy provádění zjištění o tom, že obchod neohrozí přežití druhu, jsou demonstrativně stanoveny rezolucí č. 16.7. Zjištění například **obecně** má: být prováděno na základě **vědeckého** zhodnocení dopadu obchodu na přežití druhu; posoudit, zdali druh bude zachován na úrovni, která bude v souladu s jeho úlohou v ekosystémech; brát v úvahu objem zákonného i nezákonného obchodu a to poměrně vzhledem ke stupni ohrožení druhu; být založeno na množství údajů, které je přiměřené míře ohrožení druhu a používat metodologii umožňující zohlednit individuální znaky taxonů. Mezi **konkrétní hodnocené faktory** pak patří např. biologická charakteristika druhu a průběh životního cyklu jedinců, rozsah výskytu druhu (nynější i historický), struktura, stav a vývoj populací, potenciální hrozby, objem a vzorce využívání a úmrtnosti druhu, monitoring populací aj.³²⁵

Vývozní kvóty jsou poměrně účinným nástrojem regulace obchodu s vybranými druhy zařazenými na přílohy I a II CITES.³²⁶ Kvóty obvykle stanoví nejvyšší počet exemplářů, který lze ze státu vyvézt za kalendářní rok, aniž by tento vývoz ohrožoval daný druh na přežití. V důsledku tak odpadá potřeba provést *non-detriment finding*

³²¹ Viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 39.

³²² Viz výše kapitola 2 (principy právní úpravy).

³²³ Nelze bez něj vydat povolení k dovozu pro exempláře druhů z příloh A a B, povolení k vývozu pro exempláře druhů z příloh I a II (resp. z příloh A, B a C), ani potvrzení o přivezení z moře pro exempláře druhů z příloh I a II.

³²⁴ Viz MURPHY, J. B., *op. cit.*, str. 532-534 a str. 538-540.

³²⁵ Podrobně viz rezoluce č. 16.7.

³²⁶ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 134.

u jednotlivých exemplářů.³²⁷ Kvóty nejsou upraveny přímo v textu CITES, ale vznikají na základě rezolucí konference stran a rozhodnutí jednotlivých států. Lze je proto dělit na dva druhy: **mezinárodní a národní**. **Mezinárodní** kvóty jsou určovány ad hoc přímo konferencí stran pro určitý druh; jejich příkladem je nejstarší systém kvót na vývoz leopardích kůží³²⁸ (již od roku 1984) nebo kvóty na vývoz loveckých trofejí kozy šrouborohé.³²⁹ **Národní** kvóty si dobrovolně určují strany CITES a konference stran pro tento případ pouze stanovila obecná doporučení (zejm. v rezolucích č. 14.7 a 9.21). Podle nich mají být národní kvóty ustaveny jen pro druhy, které nejsou regulovány mezinárodními kvótami; mají se vztahovat vždy na jeden kalendářní rok; mají být založeny na zjištění vědeckého orgánu o tom, že vývoz neohrozí přežití daného druhu (tedy v podstatě na souhrnném *non-detriment finding*) aj. Důležitým principem je také to, že kvóty v žádném případě nemusí být plně využity (nejedná se o cíl, kterého má být dosaženo), ale případné nevyužité vývozy zásadně nelze přesouvat do dalších let.

Přezkum závažného obchodu (*Review of Significant Trade*) je nástroj, který především slouží k zajištění dodržování plnění závazků stran CITES z ustanovení čl. IV odst. 2 písm. a), odst. 3 a odst. 6 písm. a) – tedy zejména **k prosazení toho, aby strany řádně zajistily provádění *non-detriment finding* ohledně vývozu nebo přivezení z moře exemplářů druhů z přílohy II.**³³⁰ Ani tento proces není založen na přímo na textu Úmluvy, ale je podrobně upraven v rezoluci č. 12.8. Výbor pro živočichy a Výbor pro rostliny při něm na základě informací o objemu obchodu vybírají druhy z přílohy II, které jsou jimi následně podrobeny přezkumu. Pro druhy, ohledně nichž existují obavy, že shora uvedená ustanovení Úmluvy nejsou řádně prováděna, učiní (po konzultacích se státy výskytu zprostředkovaných Sekretariátem) oba výbory doporučení adresovaná těmto státům. Ta obsahují konkrétní kroky ke zlepšení implementace CITES, včetně např. povinnosti zhodnotit stav druhů a hrozby pro jejich populace (tvořící základ pro pozdější provádění *non-detriment finding*), stanovit vývozní kvóty nebo dočasně zakázat vývoz. Sekretariát poté sleduje, zda tato doporučení jsou dodržována a pokud zjistí opak, může Stálému výboru navrhnout vydání opatření k jejich vynucení – **včetně zákazu obchodu s dotčenými druhy** mezi státy CITES a neplnícím státem.³³¹

³²⁷ Viz rezoluce č. 14.7 odst. 3 a č. 9. 21 písm. b) a také MURPHY, J. B., *op. cit.*, str. 540.

³²⁸ Nyní upraveny v rezoluci konference stran č. 10. 14.

³²⁹ Upraveny v rezoluci č. 10.15. Ke kvótám viz také SANDS, P., *op. cit.*, str. 513-514.

³³⁰ Viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 138.

³³¹ Viz rezoluce č. 12.18 a MURPHY, J. B., *op. cit.*, str. 541-542 a DAVIES, P. G. G. Non-Compliance — a Pivotal or Secondary Function of CoP Governance?. *International Community Law Review*. 2013, Vol.

5.3.7.2 Provádění zjištění, o tom, že obchod nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu vědeckými orgány členských států EU

Vědecké orgány členských států EU v zásadě zkoumají při provádění zjištění obdobná hlediska, jako jsou uvedena v rezoluci č. 16.7: **druhou charakteristiku** (životní cyklus jedinců, rozmístění, přizpůsobivost stanovišti...), **stav zachování** (struktura, stav a vývoj populací, historické a nynější rozmístění...), **charakteristiku využívání** (objem, typy, využívané části populací...), **hrozby** (vnější a vnitřní), momentální a očekávaný **objem obchodu**, **monitoring** aj.³³² Před tím, než ale dospějí k posuzování samotného dopadu obchodu na stav zachování druhu, řídí se navíc několika dalšími kritérii. Jednak by měly vzít v úvahu **informace sdílené prostřednictvím Komise** ke sjednocení aplikace nařízení CITES o důvodech pro zamítnutí žádostí o povolení nebo potvrzení povinně poskytované jí jinými členskými státy.³³³ Dále pro **dovoz exemplářů z příloh A a B** by měl vědecký orgán následovat **stanovisko Vědecké prověřovací skupiny**, ledaže od jeho přijetí došlo k významné změně okolností.³³⁴ Toto stanovisko může být buď:

- **kladné:** dovoz nebude mít škodlivý účinek na zachování dotčeného druhu;
- **záporné:** neexistuje dostatek informací k vytvoření kladného stanoviska nebo dovoz může mít škodlivý účinek; nebo
- **žádné:** druh momentálně není předmětem obchodu nebo neexistuje dostatek informací k vytvoření ani kladného, ani záporného stanoviska.³³⁵

Záporné stanovisko má tedy v podstatě za následek **dočasný zákaz dovozu** exemplářů určitého druhu, který může po zvážení stanoviska Komise (a v závislosti na výsledku konzultací Komise se státy původu dotčeného druhu) přerůst v **právně závazný zákaz dovozu vydaný Komisí** ve formě nařízení na základě ustanovení čl. 4 odst. 6 nařízení CITES.³³⁶

Práce vědeckého orgánu je při **dovozu exemplářů z přílohy B** zjednodušena tím, že *non-detriment finding* je **platný pro všechny následující dovozy** exemplářů daného

15, str. 86.

³³² Podrobně viz Guidelines on Duties and Tasks of the Scientific Authorities and Scientific Review Group under Regulation (EC) No 338/97 and Regulation (EC) No 865/2006 [online], str. 4-5.

³³³ Podle ustanovení čl. 6 odst. 1 a 2 nařízení CITES.

³³⁴ Viz Guidelines on Duties and Tasks of the Scientific Authorities and Scientific Review Group under Regulation (EC) No 338/97 and Regulation (EC) No 865/2006 [online], str. 6-7.

³³⁵ Viz Definitions of the Scientific Review Group opinions [online].

³³⁶ Aktuálně je tímto nařízením prováděcí nařízení Komise č. 736/2015; blíže k postupu při vytváření stanovisek Vědecké prověřovací skupiny a zákazů dovozu viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 39-43.

druhu, dokud nedojde k významné změně okolností.³³⁷

5.4 Regulace obchodních činností s exempláři v EU

Právo EU upravuje nejen regulaci mezinárodního obchodu, ale obsahuje i nástroj spočívající v **zákazu určitých komerčních činností s exempláři** některých druhů – hovoří se zde proto o **regulaci** (v kontrastu k mezinárodnímu) **vnitrouijního obchodu**.³³⁸ Ten zahrnuje jak obchod mezi členskými státy EU, tak obchod vnitrostátní – uvnitř členských států.³³⁹

Zakázanými obchodními činnostmi jsou nákup exempláře, nabízení ke koupi, nabývání pro obchodní účely, veřejné vystavování pro obchodní účely, využívání pro obchodní zisk a prodej, držení za účelem prodeje, nabízení k prodeji a převážení za účelem prodeje. Držení exempláře samo o sobě zakázáno není nařízením CITES jež ale *expressis verbis* umožňuje členským státům zakázat. **Zákaz se vztahuje** v první řadě na exempláře druhů zařazených na **přílohu A**; mimo to se uplatní i pro exempláře druhů z přílohy B, avšak jen za předpokladu, že nelze přesvědčivě prokázat, že takové exempláře byly získány (resp. dovezeny na území EU) v souladu s právními předpisy na ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.³⁴⁰ Nařízení blíže neuvádí, jaké důkazní prostředky pro to mají být použity, SDEU však judikoval, že pokud jde o trestní řízení, lze použít jakýkoliv důkazní prostředek, který právo členského státu v takovém řízení připouští.³⁴¹

Ze zákazu jsou připuštěny celkem **tři druhy výjimek**.³⁴² První typ – tzv. **všeobecné výjimky** – je upraven v prováděcím nařízení CITES.³⁴³ Zákaz obchodních činností se **automaticky** neuplatní pro exempláře druhů uvedených v příloze X prováděcího nařízení CITES (tzv. druhy běžně chované v zajetí v EU) narozené a odchované v zajetí; uměle vypěstované exempláře rostlinných druhů a zpracované exempláře získané před více než 50 lety.³⁴⁴ Druhým typem jsou **výjimky specifické**, které mohou být případ od případu **uděleny ve formě potvrzení** příslušného

³³⁷ Viz ustanovení čl. 4 odst. 2 písm. a) nařízení CITES.

³³⁸ Viz STEJSKAL, V. (2006), *op. cit.*, str. 303.

³³⁹ Samotný pojem obchodu je v nařízení definován tak, aby pokryl i tyto případy. Viz výše a EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 101.

³⁴⁰ Viz ustanovení čl. 8 odst. 1 a 2 nařízení CITES.

³⁴¹ Viz rozhodnutí ve věci C-344/08 *Criminal proceedings against Tomasz Rubach* [2009] ECR I-07033, odst. 29.

³⁴² Následující terminologii rozlišuje prováděcí nařízení CITES v ustanovení čl. 61.

³⁴³ Na základě čl. 8 odst. 4 nařízení CITES.

³⁴⁴ A také pro neživé exempláře druhů krokodýlů a kaviár jesetera a jeho hybridů (obojí pocházející z jedinců odchovaných v zajetí pro komerční účely); viz ustanovení čl. 62 prováděcího nařízení CITES.

orgánu na základě ustanovení čl. 8 odst. 3 nařízení CITES. Toto ustanovení obsahuje řadu důvodů pro udělení:

- exempláře byly získány nebo dovezeny **před tím, než se na ně začal vztahovat režim nejpřísnější přílohy CITES**, nařízení CITES nebo nařízení č. 3626/82;
- jedná se o **zpracované exempláře získané před více než 50 lety**;³⁴⁵
- exempláře byly zákonně dovezeny a budou používány k **účelům neohrožujícím přežití** daného druhu;
- jedná se o exempláře živočišných druhů **narozené a odchované v zajetí nebo uměle vypěstované** exempláře rostlinných druhů;³⁴⁶
- exempláře jsou za výjimečných okolností potřebné pro pokrok **vědeckého** poznání nebo k nezbytným biomedicínským účelům;³⁴⁷
- exempláře jsou určeny k **chovatelským** nebo **pěstitelským** účelům, které přinesou **užitek pro zachování** dotčených druhů;
- exempláře jsou určeny k **výzkumným** nebo **vzdělávacím** účelům zaměřeným na ochranu nebo zachování daných druhů; a
- exempláře **pocházejí z některého členského státu** a byly získány z volné přírody **v souladu s platnými právními předpisy** tohoto členského státu.

Třetím typem je **výjimka ve prospěch vědeckých institucí**. V tomto případě je vědecké instituci uděleno jediné potvrzení pro všechny exempláře druhů z přílohy A v její sbírce. Ty pak mohou být prodány, ale pouze jiným vědeckým institucím s takovým potvrzením. Podmínkou je, že exempláře jsou určeny pro chov v zajetí nebo k umělému pěstování, z něhož vyplynou výhody pro zachování dotčených druhů nebo k výzkumu nebo vzdělávání pro ochranu nebo zachování dotčených druhů.³⁴⁸ **Výjimka uvedená v čl. 7 odst. 1 písm. a) nařízení CITES** pro exempláře narozené a odchované v zajetí nebo uměle vypěstované se na zákaz obchodních činností **nevztahuje**, jak lze ale vidět z předchozího výčtu, vztahují se na tyto exempláře jak některé všeobecné

³⁴⁵ Česká verze nařízení CITES zde chybně vynechává slovo „zpracované“. Správně jde o exempláře ve smyslu definice v ustanovení čl. 2 písm. w) nařízení CITES. Tento důvod pro udělení výjimky je momentálně nadbytečný, protože tyto exempláře jsou zahrnuty jednou z všeobecných výjimek.

³⁴⁶ I tato výjimka se částečně kryje se všeobecnými výjimkami v prováděcím nařízení CITES.

³⁴⁷ Ale to jen za podmínky, že daný druh je jediným vhodným druhem pro takové účely a nejsou k dispozici žádné exempláře tohoto druhu, které se narodily a byly odchovány v zajetí.

³⁴⁸ Viz ustanovení čl. 60 prováděcího nařízení CITES a EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 102-106.

výjimky, tak jedna z výjimek specifických.

5.5 Regulace přepravy a přemísťování živých exemplářů

Povinnosti ukládané pro přepravu a přemísťování exemplářů jsou nástrojem sloužícím k dosažení jak prvního z cílů právní úpravy – vysoká úmrtnost jedinců při přepravě ohrožuje biologickou rozmanitost, tak i druhého, tedy zajištění *welfare* zvířat, protože exempláře jsou chráněny i před krutým zacházením. Z tohoto pohledu je logické, že se tento nástroj uplatňuje jen pro živé exempláře.

5.5.1 CITES

Požadavky na přepravu živých exemplářů obsahuje CITES ve **dvou směrech**. V prvé řadě je **podmínkou vydání některých povolení a potvrzení k obchodu**, aby každý živý exemplář byl připraven a dopravován tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení³⁴⁹ a předpokládaný příjemce živého exempláře byl náležitě vybaven pro jeho umístění a pro péči o něj.³⁵⁰ Mimo to je **obecnou povinností stran Úmluvy** zajistit, aby o všechny živé exempláře bylo během tranzitu, přechovávání nebo dopravy náležitě pečováno tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení.³⁵¹ Doporučené standardy pro přepravu živých exemplářů vyhovující požadavkům Úmluvy jsou upřesněny v rezoluci konference stran č. 10.21. Jsou rozdílné pro leteckou a jiné druhy přepravy: v prvním případě mají strany dodržovat **předpisy Mezinárodního sdružení leteckých dopravců (IATA)** pro přepravu živých zvířat (pro živočichy, tzv. *Live Animals Regulations*) a pro přepravu nákladu podléhajícího rychlé zkáze (pro rostliny, tzv. *Perishable Cargo Regulations*). Pro druhý případ byly v roce 2013 přijaty konferencí smluvních stran **CITES pokyny pro jinou než leteckou přepravu živých volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin**. Ty se soustředí (ačkoliv tomu název nenapovídá) zejména na přepravu živočichů a pro přepravu rostlin pouze opět doporučují používat výše zmíněné předpisy IATA.³⁵²

5.5.2 Unijní a národní právní úprava

Unijní právní úprava obdobně jako Úmluva reguluje přepravu exemplářů dvěma způsoby. Jednak **podmiňuje vydání některých povolení a potvrzení k mezinárodnímu obchodu** tím, že živé exempláře budou tak připraveny

³⁴⁹ Viz např. ustanovení čl. III odst. 2 písm. c) nebo čl. IV odst. 2 písm. c) CITES.

³⁵⁰ Viz např. ustanovení čl. III odst. 3 písm. b) CITES.

³⁵¹ Viz ustanovení čl. VIII odst. 3 CITES.

³⁵² Viz CITES Guidelines for the non-air transport of live wild animals and plants [online].

a přepravovány, tak aby se minimalizovalo nebezpečí zranění, poškození zdraví nebo krutého zacházení³⁵³ a tím, že zamýšlené ubytování pro živý exemplář na místě určení je odpovídajícím způsobem vybavené, tak aby umožňovalo řádnou ochranu a péči.³⁵⁴ V návaznosti na to je součástí formulářů pro dovozní povolení, vývozní povolení i potvrzení o zpětném vývozu podmínka, že potvrzení (povolení) je platné, jen pokud exempláře budou přepravovány v souladu s výše uvedenými standardy IATA a pokyny CITES.³⁵⁵ Dále i nařízení obsahuje v ustanovení čl. 9 odst. 5 **obecnou povinnost vztahující se na přepravu, tranzit a překládání živých exemplářů jak z a do EU, tak i uvnitř EU**, že exempláře je nutno připravit, přepravovat a pečovat o ně tak, aby se minimalizovalo nebezpečí zranění, poškození zdraví nebo krutého zacházení a v případě zvířat navíc v souladu s právními předpisy Společenství o ochraně zvířat během přepravy (tj. nařízením Rady (ES) č. 1/2005, o ochraně zvířat během přepravy).

Oproti CITES ale nařízení navíc reguluje i **přemísťování živých exemplářů uvnitř EU**. Nejpřísněji jsou chráněny exempláře **druhů z přílohy A** u nichž je pro každé přemístění vyžadováno **předběžné udělení povolení**, které lze vydat jenom, pokud je zamýšlené ubytování pro živý exemplář na místě určení odpovídajícím způsobem vybavené, aby umožňovalo řádnou ochranu a péči.³⁵⁶ Z této povinnosti existují dvě výjimky: povolení není potřeba pro přemístění k neodkladnému veterinárnímu zákroku³⁵⁷ a exempláře narozené a odchované v zajetí a uměle vypěstované.³⁵⁸ U exemplářů **jiných druhů** než z přílohy A musí být osoba odpovědná za jejich přemístění pouze schopna předložit **doklad o jejich zákonném původu**. U exemplářů **druhů z přílohy B** je však navíc držitel exempláře povinen zajistit, aby **příjemce byl informován** o ubytování, vybavení a postupem potřebných k zajištění řádné péče o exemplář; až poté jej může opustit.³⁵⁹

Je také potřeba mít na vědomí, že při přepravě exemplářů se použijí i některé **české právní předpisy**, jako je zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání,

³⁵³ Viz např. ustanovení čl. 5 odst. 2 písm. c) bod i) nebo čl. 5 odst. 4 nařízení CITES.

³⁵⁴ Viz např. ustanovení čl. 4 odst. 1 písm. c) a odst. 2 písm. b) nařízení CITES.

³⁵⁵ Viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 29 a 55.

³⁵⁶ Viz ustanovení čl. 9 odst. 1 a 2 nařízení CITES. Odstavec 1 obsahuje další chybu českého znění nařízení CITES, když je vynecháno slovo „živé“ (exempláře). Povinnost získat předběžné povolení k přemístění se ale skutečně vztahuje jen na živé exempláře: „Any movement within the Community of a *live specimen of a species listed in Annex A...*“.

³⁵⁷ Viz ustanovení čl. 9 odst. 3 nařízení CITES.

³⁵⁸ Uplatní se zde totiž obecná odchylka obsažená v ustanovení čl. 7 odst. 1 písm. a) nařízení CITES, kdy jsou tyto exempláře považovány za exempláře druhů z přílohy B, viz také EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 117.

³⁵⁹ Viz ustanovení čl. 9 odst. 4 nařízení CITES.

zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči.

5.6 Regulace značení exemplářů

Povinnost značení exemplářů je nástrojem, který umožňuje jejich **identifikaci** a usnadňuje kontrolu toho, že exempláře uvedené v dokladech CITES jsou skutečně těmi, které při obchodu překračují hranice.³⁶⁰

Úmluva ve svém textu obsahuje pouze jediné ustanovení vztahující se na značení: čl. VI odst. 7 umožňuje označení **exemplářů**, u kterých je to **vhodné a proveditelné**.³⁶¹ **Exempláře, které podle rezolucí mají být označeny** před obchodem s nimi, jsou obvykle ty, které jsou předmětem výjimek z obecného režimu a ty, pro které konference stran stanovila určitá zvláštní (často přísnější) pravidla obchodu.³⁶² Jednotlivé rezoluce také pravidelně stanoví preferovanou **metodu značení**. Pro značení živých živočichů navíc platí doporučení rezoluce č. 7.12: jejich označení má být prováděno s náležitým ohledem na **humánní péči**, dobré životní podmínky a přirozené chování dotyčného exempláře; a rezoluce č. 8.13: kde je to možné a vhodné, mají být použity **mikročipy**.³⁶³

Unijní právní úprava navazuje na rezoluce vymezující typy označovaných exemplářů a podmiňuje vydání **dovozního povolení** (tedy dovoz exemplářů druhů z přílohy A a B) tím, že exempláře, u kterých to tyto rezoluce požadují, jsou v souladu s nimi označeny. Naopak k vydání **vývozního povolení** je označení povinné pouze pro exempláře živých obratlovců druhů zařazených do přílohy A (s výjimkou druhů vyjmenovaných v příloze X prováděcího nařízení) a nádoby s exempláři kaviáru.³⁶⁴ Označeny musí dále být i exempláře, které jsou součástí putovní výstavy kryté **potvrzením o putovní výstavě**, exempláře pro které bylo vydáno **potvrzení o osobním vlastnictví** nebo **hudebním nástroji**.³⁶⁵ Vedle těchto požadavků vycházejících

³⁶⁰ Viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 195.

³⁶¹ Označení je zde vymezeno jako každé nesmazatelné označení, plomba nebo jiný přiměřený prostředek, který co nejvíce znemožňuje padělání neoprávněnou osobou.

³⁶² Jedná se např. o exempláře odchované v zajetí, exempláře z farem (tzv. *ranch ed specimens*), exempláře, které jsou součástí putovní výstavy, exempláře pro které bylo vydáno potvrzení o osobním vlastnictví a hudebním nástroji, exempláře pro které byly stanoveny kvóty (loveckých trofejí kozy šrouborohé, leopardích kůží), exempláře slonoviny, krokodýlích kůží, a kaviáru. Viz rezoluce č. 10.16 a 12.10; č. 11.16; č. 12.3; č. 10.20 a č. 16.8; č. 10.15; č. 10.14; č. 10.10; č. 11.12 a č. 12.7.

³⁶³ A to včetně ptáků, kde dříve byly preferovány kroužky – srov. dále s metodami značení v EU a viz GILLESPIE, A., *op. cit.*, str. 210.

³⁶⁴ Viz ustanovení čl. 64 a čl. 65 odst. 3 a 4 prováděcího nařízení CITES.

³⁶⁵ Viz ustanovení čl. 33 odst. 1 písm. c), čl. 40 odst. 1 písm. d) a čl. 44k písm. d) prováděcího nařízení CITES.

z mezinárodních doporučení je označení exemplářů živých obratlovců podmínkou udělení **potvrzení o výjimce ze zákazu vnitrouijních obchodních činností**.³⁶⁶ **Výjimkou** z uvedených označovacích povinností je situace, kdy fyzické vlastnosti dotyčných exemplářů nedovolují bezpečné použití jakékoli značkovací metody.³⁶⁷ Pokud jde o **metody značení**, prováděcí nařízení CITES opakuje požadavky rezoluce č. 7.12 na používání humánních značkovacích metod. Konkrétní způsoby označování jsou pak stanoveny tak, že **ptáci** odchovaní a narození v zajetí se značí bezešvým uzavřeným **kroužkem** na noze (pokud to nelze vzhledem k fyzickým vlastnostem živočicha nebo přirozenému chování, které je pro takového živočicha typické, tak mikročipem); **jiní živí obratlovci** nepozměnitelnými **mikročipovými** transpondéry (opět, pokud to nelze vzhledem ke stejným důvodům, tak jiným vhodným způsobem). Exempláře značené pro vydání dovozního a vývozního povolení se však označují **podle doporučení rezolucí CITES**.³⁶⁸

Česká právní úprava navíc stanoví, že označeny musí být i **exempláře podléhající registrační povinnosti**.³⁶⁹ Používají se v zásadě stejné metody jako pro ostatní exempláře podle prováděcího nařízení CITES.³⁷⁰

5.7 Povinnost registrace některých exemplářů

Institut povinné registrace některých exemplářů je nástroj, který není upraven unijním právem ani vyžadován Úmluvou (byl ale doporučen Sekretariátem CITES) a jedná se tak o **přísnější národní opatření**.³⁷¹ Původně byl zakotven již zákonem č. 16/1997 Sb. a to z důvodu „*usnadňování prokazování původu exemplářů a... větší ochrany před neoprávněným pašováním a zaměňováním jednoho exempláře za druhý*“.³⁷² I vzhledem k posunu v předmětu registrace spočívá dnes její smysl spíše v kontrole pohybu exemplářů, jejichž vnitrouijní komerční využívání je zakázáno, při nekomerčních aktivitách (např. převodech vlastnictví spojených s darováním).³⁷³

³⁶⁶ Viz ustanovení čl. 59 odst. 5 prováděcího nařízení CITES.

³⁶⁷ Pro takové živé exempláře ale nelze udělit specifickou výjimku ze zákazu obchodních činností ani vydat potvrzení o osobním vlastnictví a nemohou být součástí putovní výstavy; viz ustanovení čl. 66 odst. 4 prováděcího nařízení CITES.

³⁶⁸ Viz ustanovení čl. 66 - 68 prováděcího nařízení CITES.

³⁶⁹ Viz ustanovení § 23c odst. 1 zákona CITES.

³⁷⁰ Jiné metody může stanovit vyhláška k zákonu, samozřejmě ale jen tam, kde nejsou přímo dány evropským právem (např. pro případy, kdy nelze použít metody stanovené prováděcím nařízením CITES – viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 121). Vyhláška CITES momentálně v ustanovení § 12 upravuje značení ptáků, které má být činěno nesnímatelnými kroužky.

³⁷¹ Viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 84-85.

³⁷² Viz důvodová zpráva k zákonu č. 16/1997 Sb., str. 13.

³⁷³ Změny týkající se registrovaného exempláře, včetně změny vlastnictví totiž musí být hlášeny

Registrační list, který je dokladem registrace, totiž *expressis verbis* není úředním potvrzením o zákonném původu exempláře.³⁷⁴

Registraci podléhají jednak **exempláře druhů z přílohy A** (zákon je označuje jako druhy přímo ohrožené vyhynutím nebo vyhubením),³⁷⁵ na které se vztahuje zákaz obchodních činností, a dále **exempláře druhů vyjmenovaných v příloze č. 2 zákona CITES**. Naopak **vyňaty** jsou exempláře druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které se vyskytují přirozeně v přírodě ČR, a exempláře a druhy, o kterých tak stanoví prováděcí předpis, tj. příloha č. 6 vyhlášky CITES.³⁷⁶ Zmíněná příloha je zásadní, protože jich vylučuje značné množství³⁷⁷ a registrace je tak zaměřena především na **živé exempláře savců, ptáků a plazů**. K registraci exempláře je povinen jeho **vlastník nebo dlouhodobý držitel**,³⁷⁸ ledaže má sídlo nebo trvalý pobyt mimo území ČR a pouze dočasně dováží exemplář do ČR, nebo jde o exemplář zabavený do majetku státu. O vydání registračního listu musí požádat do 30 dnů po nabytí exempláře. Ve stejné lhůtě (objektivní i subjektivní) pak musí hlásit registračnímu úřadu změny týkající se registrovaného exempláře (jeho úhyn, ztráta, výpůjčka, nájem, převod vlastnictví k exempláři, dodatečné označení exempláře nebo trvalý vývoz z ČR). V případě úhynu, ztráty, trvalého vývozu a trvalé přepravy do jiného členského státu je povinen registrační list úřadu odevzdat. Pokud dojde ke změně vlastníka nebo dlouhodobého držitele, je registrační list předán novému a i on má povinnost oznámit nabytí exempláře registračnímu úřadu.³⁷⁹

Osoba **prodávající nebo nabízející k prodeji** exemplář podléhající registraci nebo zákazu obchodních činností může tyto činnosti uskutečnit **jen s registračním listem a potvrzením o výjimce ze zákazu** a musí **informovat**³⁸⁰ kupujícího nebo zájemce o koupi o povinnosti registrovat exemplář a o zákazu. **Provozovatelé veřejně přístupných míst** (tj. např. různých burz s živočichy a rostlinami) a **prostředků komunikace na dálku** (tj. typicky internetových stránek), na kterých se nabízejí k prodeji nebo prodávají exempláře, jsou povinni zajistit, aby povinné informace

registračnímu úřadu, viz dále.

³⁷⁴ Viz ustanovení § 23 odst. 3 věta pátá zákona CITES.

³⁷⁵ Viz § 2 písm. c) zákona CITES.

³⁷⁶ Viz § 23 odst. 1 zákona CITES.

³⁷⁷ Zejména všechny neživé exempláře; všechny exempláře, na něž se vztahují všeobecné výjimky ze zákazu obchodních činností; všechny druhy rostlin a všechny druhy obojživelníků, ryb a bezobratlých.

³⁷⁸ Tj. osoba, která exemplář oprávněně drží v případě, že exemplář nemá vlastníka nebo vlastník není znám, viz ustanovení § 15a odst. 1 zákona CITES.

³⁷⁹ Úřad též některé změny (zejm. ve vlastnictví) do listu vyznačí; viz ustanovení § 23a zákona CITES.

³⁸⁰ Povinné informace spojené s převodem vymezuje vyhláška CITES v ustanovení § 11 a příloze č. 7.

spojené s převodem exempláře byly **zveřejněny** na viditelném místě.³⁸¹

5.8 Povinnost prokázání původu exempláře

S nutností prokázání původu exempláře se lze setkat na několika místech mezinárodní a unijní právní úpravy a to **v souvislosti s jinými instituty: zákonný** původ (získání nebo dovoz) exempláře je nejen podmínkou vydání většiny povolení a potvrzení k mezinárodnímu obchodu,³⁸² ale i např. podmínkou udělení potvrzení o výjimce ze zákazu obchodních činností³⁸³ a povolení k přemístění exempláře uvnitř EU.³⁸⁴ Také o povinnosti přesvědčivě prokázat zákonné získání nebo dovoz exempláře a jejím výkladu SDEU již byla řeč v souvislosti se zákazem obchodních činností s exempláři druhů z přílohy B. Vedle těchto povinností ale navíc zákon CITES (a subsidiárně³⁸⁵ i ZOPK) zakotvuje **samostatnou povinnost prokázat původ exempláře.**

Podle ustanovení § 24 zákona CITES je každý, kdo drží, chová, pěstuje, přepravuje, veřejně vystavuje, prodává, vyměňuje, nabízí za účelem prodeje nebo výměny nebo zpracovává exemplář na výzvu ČÍŽP nebo celního úřadu **povinen prokázat jejich původ**; bez prokázání je zakázáno tyto činnosti provádět.³⁸⁶ **Způsob prokázání původu** je upraven tak, že se prokazuje údaji a dokumenty osvědčujícími nabytí exempláře podle požadavků práva EU a zákona CITES. Pouze demonstrativně je stanoveno, že tak lze učinit uvedením, kdy a kde byl exemplář odebrán z přírody, nebo zda, kdy a kde se narodil v zajetí nebo byl uměle vypěstován, nebo kdy, z kterého státu a na základě jakých dokladů CITES³⁸⁷ byl exemplář dovezen.³⁸⁸

Z ustanovení § 24 rovněž vyplývá **povinnost** vlastníka nebo dlouhodobého držitele při převodu vlastnického práva k exempláři, jeho výpůjčce či nájmu **předat novému držiteli originál příslušného dokladu CITES** nebo obdobného dokladu o dovozu. Výjimky z této povinnosti stanoví vyhláška CITES v ustanovení § 17 odst. 3.

³⁸¹ A to i při inzerci a internetovém prodeji, viz ustanovení § 23b zákona CITES.

³⁸² Viz např. ustanovení čl. III odst. 2 písm. b), čl. IV odst. 2 písm. b) nebo čl. V odst. 2 písm. b) CITES a např. ustanovení čl. 4 odst. 1 písm. b) bod i), odst. 2 písm. c) a odst. 3 písm. a) a b) nařízení CITES.

³⁸³ Viz ustanovení čl. 59 odst. 1a prováděcího nařízení CITES.

³⁸⁴ Viz ustanovení čl. 9 odst. 1 věta druhá nařízení CITES.

³⁸⁵ Právní úprava prokazování v zákoně CITES je zřejmě speciální vůči ZOPK a má tedy přednost, viz PRŮCHOVÁ, I., BĚLOHRADOVÁ, J. a kol., *op. cit.*, str. 279.

³⁸⁶ Není tedy přímo vyžadováno prokázat *zákonný* původ exempláře (srov. výše), ale jen původ jako takový – zjištění nezákonného původu ale povede k zadržení a zabavení exempláře a další správněprávní (viz ustanovení § 34c odst. 3 písm. f) a § 34d odst. 3 písm. g)), popř. i trestněprávní odpovědnosti.

³⁸⁷ „Doklad CITES“ je legislativní zkratkou pro vyplněný a potvrzený formulář příslušného povolení nebo potvrzení podle nařízení CITES, viz ustanovení § 21 odst. 1 zákona CITES.

³⁸⁸ Poněkud nesystematicky zařazeno v ustanovení § 24 odst. 3 věta druhá zákona CITES.

Při převedení vlastnického práva k exempláři, jeho zapůjčení (*sic*)³⁸⁹ nebo pronájmu je navíc zakotvena **povinnost** (stejných osob a navíc i držitele) **poskytnout písemný doklad v listinné podobě**,³⁹⁰ na němž je uvedena identifikace původního držitele, datum, podpis, značení a podrobnosti o původu exemplářů. Podrobné náležitosti tohoto dokladu upravuje ustanovení § 16 vyhlášky CITES. Výše uvedené doklady je vlastník, dlouhodobý držitel nebo držitel exempláře **povinen uschovat** po celou dobu držby; nadto je i **původní držitel povinen uschovat jejich kopie** alespoň po dobu dvou let od převodu nebo po celou dobu zapůjčení (pronajmutí).

Poslední povinností související s prokazováním původu je **povinnost vést písemné záznamy** vztahující se jednak na každého, kdo exemplář nabývá pro obchodní účely, veřejně vystavuje pro obchodní účely, využívá pro obchodní zisk a prodej, drží za účelem prodeje, nabízí k prodeji, prodává nebo přepravuje či přemísťuje za účelem prodeje (tzv. **záznamy o obchodu**) a dále na každého (s výjimkou licencovaných zoologických zahrad), kdo chová exempláře uvedené v příloze A nebo B (tzv. **záznamy o chovu**). Přílohy č. 9 a 10 vyhlášky CITES vyjímají některé kategorie exemplářů a druhů z této povinnosti.³⁹¹

5.9 Shrnutí

Prvním z administrativně-právních nástrojů popsaných v předchozím textu jsou **kategorizace objektů ochrany** provedené pomocí právně závazných seznamů chráněných druhů. Slouží k odstupňování ochrany se zřetelem na význam a stupeň ohrožení objektu: CITES rozeznává tři stupně, zatímco nařízení CITES čtyři. Seznamy CITES obsahují přílohy I, II a III. Do první jsou zařazovány druhy nepříznivě ovlivňované obchodem, které jsou zároveň ohroženy vyhynutím; do druhé jednak v souladu s principem předběžné opatrnosti ty, které nejsou bezprostředně ohroženy, ale mohly by být, pokud by obchod s nimi nebyl regulován a dále zejména ty, jejichž exempláře se podobají exemplářům druhů z přílohy I a II, z důvodu účinnější kontroly obchodu. Do přílohy III může kterákoliv smluvní strana CITES jednostranně zařadit druh, k jehož ochraně a kontrole obchodu s ním požaduje spolupráci ostatních stran. Změny příloh jsou v působnosti konference smluvních stran, která tak může učinit na zasedání nebo korespondenčním postupem. Seznamy nařízení CITES jsou rovněž

³⁸⁹ Zákon i česká znění unijních nařízení používají pojmy zapůjčení a vypůjčení nejednotně, správně jde samozřejmě o výpůjčku popř. jinou smlouvu ale nikdy ne o zápůjčku – exemplář není zastupitelnou věcí.

³⁹⁰ Zákon uvádí jako příklad stvrzenku nebo fakturu prodejce, nájemní smlouvu, smlouvu o půjčce, směnnou smlouvu nebo darovací smlouvu.

³⁹¹ Viz ustanovení § 24 odst. 2 a 7 zákona CITES a ustanovení § 17 odst. 1 a 2 vyhlášky CITES.

v jeho přílohách, které jsou označeny písmeny A až D. Základem obsahu příloh A až C jsou přílohy I až III CITES, nicméně řada druhů je v rámci EU zařazována do přísnějších příloh podle kritérií ustanovení čl. 3 nařízení CITES. Příloha D obsahuje druhy, s nimiž je obchod pouze sledován a nikoliv omezován.

Základními a nejdůležitějšími nástroji při **regulaci mezinárodního obchodu** s ohroženými druhy jsou **vydávání povolení a potvrzení k mezinárodnímu obchodu** a popř. povinnost učinit oznámení. Základním pravidlem totiž je, že mezinárodní obchod s exempláři je zakázán, ledaže je prováděn v souladu s ustanoveními Úmluvy, resp. právních předpisů, které ale požadují předložení těchto dokladů příslušnému celnímu úřadu – jejich vydání má proto v podstatě charakter udělení výjimky z tohoto zákazu. Jednotlivé případy obchodu jsou detailně upraveny a je stanoveno, jaké doklady jsou vyžadovány a za jakých podmínek je lze vydat. Na tomto místě jen shrnuji, že dovoz exemplářů druhů z přílohy I resp. A je vždy zakázán pro převážně komerční účely a jejich vývoz a přivezení z moře nesmí ohrozit přežití dotčeného druhu (musí být splněn tzv. *non detriment finding*).³⁹² Dalšími často se vyskytujícími podmínkami vydání dokladů jsou získání, resp. dovezení obchodovaného exempláře v souladu s právními předpisy a požadavky na *welfare* živých exemplářů při jejich přepravě a přípravě a umístění u zamýšleného příjemce. Obecně platí, že požadavky jsou přísnější v rámci unijní právní úpravy, která např. umožňuje zohlednit „další okolnosti ohledně zachování druhu“ a vyžaduje předložení dovozního povolení i pro exempláře z přílohy B. Ustanovení Úmluvy i evropských právních předpisů rovněž umožňují celou řadu výjimek z obecné právní úpravy, jako např. pro *pre-Convention specimens*, zpracované exempláře získané před více než 50 lety (starožitnosti), exempláře osobního nebo rodinného charakteru, exempláře živočichů (narozených a odchovaných v zajetí a rostlin uměle vypěstovaných, nekomerční zápůjčky, dary a výměny mezi registrovanými vědci a vědeckými institucemi, tranzit a putovní výstavy.

Právo EU dále obsahuje nástroj spočívající v **zákazu určitých komerčních činností s exempláři** některých druhů – hovoří se zde proto o regulaci (v kontrastu k mezinárodnímu) **vnitrouijního obchodu**, resp. (slovy nařízení CITES) obchodních³⁹³ činností s exempláři. Tento zákaz se vztahuje na činnosti jako je nákup, nabízení ke koupi, prodej aj. exemplářů druhů z přílohy A nařízení a za určitých podmínek i B. Existují z něj tři druhy výjimek: výjimky všeobecné, které se uplatňují automaticky v případech stanovených prováděcím nařízením CITES; výjimky

³⁹² Kritéria jeho provádění a související nástroje jsou výše podrobně popsány ve zvláštní podkapitole.

³⁹³ Ke kritice překladu slova „commercial“ viz závěr této práce.

specifické, které jsou udělovány z vyjmenovaných důvodů ve formě potvrzení a výjimka ve prospěch vědeckých institucí.

Právní úprava rovněž ukládá **povinnosti při přepravě a přemísťování živých exemplářů**. Ty jsou nástrojem sloužícím jak k dosažení prvního z jejích cílů – vysoká úmrtnost jedinců při přepravě ohrožuje biologickou rozmanitost, tak i druhého, tedy zajištění *welfare* zvířat, protože exempláře jsou chráněny i před krutým zacházením. CITES i evropské právo obsahují požadavky na přepravu ve dvou podobách: jednak je zajištění *welfare* exemplářů podmínkou vydání některých dokladů k mezinárodnímu obchodu a vedle toho existuje obecná povinnost zajistit, aby o živé exempláře bylo během tranzitu, přechovávání nebo dopravy náležitě pečováno tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení. Doporučené standardy přepravy živých exemplářů vycházejí z předpisů IATA a CITES pokynů pro jinou než leteckou přepravu živých volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Nařízení CITES navíc reguluje přemísťování živých exemplářů uvnitř EU, když pro přemístění exempláře druhu z přílohy A musí být předběžně uděleno povolení.

Povinnost značení exemplářů je nástrojem, který umožňuje jejich identifikaci a usnadňuje kontrolu toho, že exempláře uvedené v dokladech CITES jsou skutečně těmi, které při obchodu překračují hranice. Úmluva značení exemplářů nepožaduje, jen jej umožňuje, pokud je to vhodné a proveditelné; doporučují jej však rezoluce konference stran. Značeny mají být obvykle ty exempláře, které jsou předmětem výjimek z obecného režimu a ty, pro které jsou stanovena určitá zvláštní (často přísnější) pravidla obchodu, jako např. exempláře odchované v zajetí, exempláře, pro které byly stanoveny kvóty, exempláře, které jsou součástí putovní výstavy aj. Konkrétní metody značení se liší a jsou stanoveny v jednotlivých rezolucích, má být ale vždy prováděno s ohledem na humánní péči a pokud možno mikročipy. Nařízení CITES obsahuje povinnost značení jako podmínku vydání dovozních a vývozních povolení pro některé exempláře a potvrzení o některých výjimkách, včetně potvrzení o výjimce ze zákazu vnitrouijních obchodních činností. O metodách značení platí totéž co v rámci CITES s tím, že unijní právo u exemplářů ptáku odchovaných v zajetí preferuje značení kroužky. Zákon CITES navíc přidává povinnost značit exempláře podléhající povinné registraci.

Institut **povinné registrace některých exemplářů** je nástrojem pouze české právní úpravy a proto přísnějším národním opatřením. Jeho smysl spočívá zejména

v kontrole pohybu exemplářů, jejichž vnitrouijní komerční využívání je zakázáno, při nekomerčních aktivitách (např. převodech vlastnictví spojených s darováním). Registraci podléhají exempláře druhů z přílohy A nařízení CITES a exempláře druhů vyjmenované v příloze č. 2 zákona CITES; vyňaty jsou naopak exempláře druhů, které se vyskytují přirozeně v přírodě ČR, a exempláře uvedené v příloze č. 6 vyhlášky CITES. Registrace je proto v důsledku zaměřena především na živé exempláře savců, ptáků a plazů. Povinnost registrace je uložena vlastníku nebo dlouhodobému držiteli exempláře a jejím dokladem je tzv. registrační list vydávaný registračním úřadem. Stejná osoba musí hlásit změny ohledně exempláře (zejm. změnu vlastnictví).

Konečně posledním nástrojem, kterému se věnuje tato kapitola, je **povinnost prokázání původu exempláře**. S nutností prokázat zákonný původ exempláře (jeho získání popř. dovoz) se lze v první řadě setkat v rámci výše uvedených nástrojů – je např. podmínkou vydání některých dokladů k mezinárodnímu obchodu, udělení výjimky ze zákazu vnitrouijních obchodních činností a povolení k přemístění exempláře uvnitř EU. Vedle těchto povinností ale navíc zákon CITES zakotvuje samostatnou povinnost prokázat původ exempláře na výzvu ČIŽP. Je uložena každému, kdo drží, chová, pěstuje, přepravuje, veřejně vystavuje, prodává, vyměňuje, nabízí za účelem prodeje nebo výměny nebo zpracovává exemplář. Způsob prokazování je údaji a dokumenty osvědčujícími nabytí exempláře podle požadavků práva EU a zákona CITES; zákon dále demonstrativně uvádí několik možností. S povinným prokazováním souvisí i další povinnosti. Jedná se jednak o povinnost vlastníka nebo dlouhodobého držitele při převodu vlastnického práva k exempláři, jeho výpůjčce či nájmu předat novému držiteli originál příslušného dokladu CITES a povinnost těchto osob a držitele poskytnout při stejných činnostech písemný doklad v listinné podobě. Dále jde o povinnost každého, kdo využívá exemplář pro komerční účely, vést písemné záznamy o obchodu a povinnost chovatelů exemplářů z příloh A a B vést záznamy o chovu – široké výjimky z těchto dvou povinností však stanoví vyhláška CITES v přílohách č. 9 a 10.

6. Zajištění dodržování CITES a prosazování právní úpravy obchodování s ohroženými druhy

6.1 Úvod

Text této kapitoly se zabývá dalšími instituty právní úpravy obchodování s ohroženými druhy. Je rozdělen do dvou částí, které spolu úzce souvisí: první popisuje právní prostředky, které slouží k zajištění dodržování CITES (ve smyslu *compliance*) vůči jejím smluvním stranám, zatímco druhá nástroje prosazování právní úpravy smluvními státy CITES vůči fyzickým i právnickým osobám.

6.2 Zajištění dodržování CITES

6.2.1 Systém podávání zpráv

Systémy podávání zpráv jsou jednou z typických metod (administrativní) kontroly dodržování mezinárodních úmluv práva životního prostředí.³⁹⁴ Není tedy překvapením, že i CITES obsahuje povinnost stran podávat zprávy a to hned dvojího typu: **každoroční zprávy se záznamy o obchodu** s exempláři druhů ze všech příloh³⁹⁵ a **dvouleté zprávy** o právních, regulativních a správních **opatřeních přijatých k provádění Úmluvy**. Tyto zprávy jsou nenahraditelným zdrojem informací o objemu obchodu a implementaci Úmluvy a proto se jim věnuje zvláštní rezoluce č. 11.17, která má zajistit jejich včasné a úplné podávání. Podle ní mají strany při jejich vypracovávání postupovat podle pokynů Sekretariátu³⁹⁶ a předkládat je do zde stanovených dat.³⁹⁷ Zvláštní důraz je kladen na každoroční zprávy o obchodu: stranám Úmluvy je doporučeno, aby pozastavily obchod se státy, které více než tři po sobě jdoucí roky pozdě odevzdají tyto zprávy bez dostatečného důvodu.³⁹⁸ Oba druhy zpráv studuje Sekretariát, který může od stran vyžadovat doplňující údaje³⁹⁹ a jejich obsah jsou

³⁹⁴ Viz ŠTURMA, P., DAMOHORSKÝ, M. a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí - I. část (obecná), 1. vydání, Beroun: IFEC, 2004, str. 162-164.

³⁹⁵ Obsah záznamů stanoví ustanovení čl. VIII odst. 6 písm. b), součástí jsou např. počty a typy vydaných povolení a potvrzení, státy s nimiž se jednotlivé obchody uskutečnily aj. Státy jsou povinny vést tyto záznamy a navíc i záznamy o jménech a adresách dovozců a vývozců podle písm. a) téhož odstavce.

³⁹⁶ Tzv. *Guidelines for the preparation and submission of CITES annual reports*, dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/eng/notif/2011/E019A.pdf> a tzv. *Standard format for implementation reports*, dostupný z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2016-006.pdf>. Pro aktuální verze těchto dokumentů viz <https://cites.org/eng/resources/reports.php>.

³⁹⁷ Tj. do 31. října následujícího roku pro každoroční zprávy a do 31. října roku před následující konferencí smluvních stran pro dvouleté zprávy.

³⁹⁸ Viz též DAVIES, P. G. G., *op. cit.*, str. 90 a str. 94-95.

³⁹⁹ Viz ustanovení č. XII písm. d) CITES.

strany povinny zveřejnit.⁴⁰⁰ Zprávy o obchodu jsou předávány UNEP-WCMC, které pro Sekretariát vede databázi.

V rámci EU je povinnost podávání zpráv zajišťována zejména ustanovením čl. 15 odst. 4 nařízení CITES a čl. 69 prováděcího nařízení CITES. Výkonné orgány členských států jsou povinny **předávat Komisi informace potřebné k sestavení obou typů zpráv** podle ustanovení CITES a **navíc obdobné informace** (tj. se záznamy o obchodu a o opatřeních k provádění nařízení CITES)⁴⁰¹ do stanovených dat.⁴⁰² Na základě nich pak vypracovává Komise obě zprávy na úrovni EU.

Sběr informací pro tyto zprávy je v **české právní úpravě** upraven ustanovením § 35 zákona CITES, podle kterého MŽP vede potřebné evidence včetně centrálního registru povolení, potvrzení a registračních listů a též **zpracovává** obě zprávy.⁴⁰³

6.2.2 Inspekce (šetření)

Na podávání zpráv jsou přímo navázána („mezinárodní“) opatření upravená v ustanovení čl. XIII Úmluvy. Pokud Sekretariát zjistí, že některý druh z přílohy I nebo II je obchodem nepříznivě ovlivňován nebo Úmluva není některou stranou účinně prováděna, sdělí to výkonnému orgánu příslušného státu. Ten musí zpětně informovat Sekretariát o všech závažných skutečnostech a případně navrhnout nápravná opatření. Jestliže *sám smluvní stát* uzná, že je žádoucí zahájit **šetření**, může být provedeno osobami výslovně jím k tomu zmocněnými. K šetření tudíž může dojít jen se souhlasem dotčené smluvní strany.⁴⁰⁴ Výsledné informace jsou přezkoumávány konferencí stran, která na jejich základě může vydat doporučení.

6.2.3 Postupy pro zjišťování dodržování (splnění)

Postupy pro zjišťování dodržování (*compliance procedures*) jsou metodou kontroly obecně sloužící k řešení problémů s prováděním mezinárodních úmluv: vedou ke zjištění, zda je smlouva dodržována a v opačném případě mohou následovat i určité sankce.⁴⁰⁵ V rámci CITES byly shrnuty v příloze k rezoluci č. 14.3 obsahující právně nezávazného **Průvodce postupy CITES pro zjišťování dodržování**. Základní zásadou

⁴⁰⁰ Ledaže by to bylo v rozporu s jejich právním řádem, viz ustanovení čl. VIII odst. 8 CITES.

⁴⁰¹ Viz ustanovení čl. 69 odst. 2 a 5 prováděcího nařízení CITES – např. zprávy o obchodu tak mají vždy dvě části – jedna o obchodu s exempláři podle CITES a jejich příloh a druhá o obchodu s exempláři podle nařízení a jeho příloh, což vyplývá i z toho, že obsah příloh a jejich počet se liší.

⁴⁰² Vždy do 15. června následujícího roku.

⁴⁰³ Národní zprávy ČR lze nalézt na webových stránkách MŽP, viz

http://www.mzp.cz/cz/cites_narodni_zpravy.

⁴⁰⁴ Viz ŠTURMA, P., DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 158-159.

⁴⁰⁵ Viz *ibid.*, str. 162.

při problémech s dodržováním Úmluvy je nápomocný a bezkonfliktní přístup s cílem dosáhnout jejich dlouhodobého vyřešení. Celý proces začíná identifikací problémů Sekretariátem na základě různých informací včetně např. výše zmíněných zpráv a šetření nebo informací získaných Sekretariátem při prověřování národních právních úprav podle rezoluce č. 8.4. Pokud po konzultacích dotčeného státu se Sekretariátem nedojde v přiměřeném čase k nápravě, je záležitost nahlášena Stálému výboru. Ten mimo případy zanedbatelných nebo nepodložených nedodržení rozhodne o vydání **opatření k zajištění plnění Úmluvy**, která zahrnují celou škálu prostředků od poskytnutí poradenství, informací a asistence; přes požadavek na podávání zvláštních zpráv a provedení vnitrostátní mise na základě pozvání dotčeného státu; po vydání varování. V nejzávažnějších případech přetrvávajícího neplnění povinností může Stálý výbor doporučit **pozastavení obchodu s jedním nebo více druhy** z příloh vůči neplnícímu státu.⁴⁰⁶

Zvláštním postupem pro zajištění dodržování některých ustanovení Úmluvy (zejména těch o provádění *non-detriment finding*) je **přezkum závažného obchodu** (*Review of Significant Trade*), o němž byla řeč v předešlé kapitole.

6.2.4 Řešení sporů

CITES obsahuje i zvláštní ustanovení čl. XVIII věnující se urovnávání sporů. Ty jsou nejdříve projednány mezi dotčenými stranami; pokud nedojde k jejich vyřešení a strany s tím souhlasí, mohou spor předložit k **rozhodčímu řízení** a to zejména u Stálého rozhodčího soudu v Haagu. Výsledný rozhodčí nálezný je pro sporné strany závazný.

6.3 Prosazování právní úpravy obchodování s ohroženými druhy

Tato podkapitola je zaměřena na právní prostředky sloužící k prosazování právní úpravy obchodování s ohroženými druhy. Rozebírán je zde správní dozor, správněprávní odpovědnost i trestněprávní odpovědnost, a to včetně právních základů těchto nástrojů v mezinárodním a evropském právu. Na úvod je ale vhodné zmínit i některé právně nezávazné dokumenty. Nejrůznějšími **doporučeními ke zlepšení prosazování** CITES smluvními státy se velmi podrobně zabývá **rezoluce č. 11.3**. Věnuje se několika oblastem: dodržování, kontrole a spolupráci; činností Sekretariátu při prosazování; sdělování informací a koordinaci; elektronickému obchodu s exempláři; a dalším opatřením ke zlepšení prosazování. Dále bylo v rámci EU přijato právně

⁴⁰⁶ Viz též DAVIES, P. G. G., *op. cit.*, str. 99-100.

nezávazné **doporučení Komise (ES) č. 2007/425/ES, kterým se označuje soubor opatření pro prosazování nařízení Rady (ES) č. 338/97.** To částečně vychází z rezoluce č. 11.3 a obsahuje jednak opatření ke zlepšení prosazování a dále opatření ke zvýšení spolupráce a výměně informací. Komise vydala v roce 2016 též **Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy.**

Nelze ani opomenout, že nenahraditelnou je při prosazování Úmluvy **spolupráce orgánů a států CITES s mezinárodními organizacemi.** Sekretariát Úmluvy proto spolupracuje zejména s **Mezinárodní organizací kriminální policie – Interpolem,**⁴⁰⁷ v rámci které byla vytvořena zvláštní pracovní skupina pro trestnou činnost související s nezákonným využíváním volné přírody⁴⁰⁸ (*Wildlife Crime Working Group*, ČR je v ní zastoupena představitelem ČIŽP)⁴⁰⁹ a **Světovou celní organizací.**⁴¹⁰ K prosazování Úmluvy bylo jako společný orgán vytvořeno **Mezinárodní konsorcium k boji s trestnou činností související s nezákonným využíváním volné přírody.**⁴¹¹

6.3.1 Správní dozor

6.3.1.1 Sledování dodržování nařízení členskými státy a předávání informací

Nařízení CITES se v souvislosti s prosazováním věnuje nejdříve **sledování jeho dodržování a předávání informací.** Členské státy jsou povinny **sledovat dodržování nařízení,** a pokud dojde k jeho porušení, musí učinit vhodné kroky – o závažných případech (včetně případů zadržení a zabavení) musí informovat Komisi a Sekretariát CITES. Komise také zajišťuje, aby příslušné orgány členských států **vyšetřovaly** nezbytné záležitosti týkající se dodržování nařízení, a tyto orgány jsou povinny zpětně informovat Komisi a Sekretariát CITES o výsledcích vyšetřování. Komise a členské státy jsou rovněž povinny si **navzájem sdělovat informace o provádění nařízení a informovat veřejnost** o ustanoveních a opatřeních k provádění nařízení a Úmluvy. Každý členský stát je také povinen informovat Komisi a Sekretariát o ustanoveních a opatřeních k provádění a prosazování nařízení, která přijímá zvlášť nad jeho rámec.

⁴⁰⁷ Blíže viz Memorandum o porozumění mezi Generálním sekretariátem ICPO-Interpol a Sekretariátem CITES, dostupné z <https://cites.org/sites/default/files/common/disc/sec/CITES-Interpol.pdf>.

⁴⁰⁸ Blíže viz <http://www.interpol.int/Crime-areas/Environmental-crime/Environmental-Compliance-and-Enforcement-Committee/Wildlife-Crime-Working-Group>.

⁴⁰⁹ Viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 121.

⁴¹⁰ Blíže viz Memorandum o porozumění mezi WCO a Sekretariátem CITES. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/eng/disc/sec/CITES-WCO.pdf>.

⁴¹¹ *The International Consortium on Combating Wildlife Crime* – jedná se o společný projekt pěti organizací – Sekretariátu CITES, Interpolu, úřadu Spojených národů pro drogy a trestnou činnost, Světové celní organizace a Světové banky. Blíže viz <https://cites.org/eng/prog/iccwc.php> a *Letter of Understanding Establishing the International Consortium on Combating Wildlife Crime*, dostupný z: https://cites.org/sites/default/files/i/iccwc/mou_0.pdf.

Komise k zajištění účinného provádění nařízení **zůstává ve styku se Sekretariátem.**⁴¹²

6.3.1.2 Správní dozor v ČR

Správní dozor nad dodržováním unijních i českých právních předpisů regulujících obchodování s ohroženými druhy je upraven v ustanovení § 30 zákona CITES.⁴¹³ Jeho výkon je svěřen ČIŽP a orgánům celní správy: **ČIŽP** jej provádí **na hranicích** tj. na letištích (nákladní zásilky i cestující), vyclívacích poštách a vnitrozemských celnicích a **ve vnitrozemí** tj. např. v prodejnách zvířat, na burzách, v záchranných centrech a stanicích, v zoologických zahradách a u chovatelů;⁴¹⁴ **celní úřady** pouze na příslušných **hraničních** přechodech.⁴¹⁵ Výkon dozorcí činnosti se řídí zákonem č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád), není-li v zákoně CITES stanoveno jinak: ten *expressis verbis* stanoví, že ČIŽP je oprávněna kontrolovat identifikační **označení exempláře** a činit další úkony ke zjištění jeho totožnosti a též provádět **analýzu krve, tkáně nebo části exempláře** ke zjištění rodového původu (předků) exempláře a odebírat k tomu vzorky (bez náhrady). V návaznosti na výkon dozoru ČIŽP může ukládat nápravná opatření a sankce (viz dále). Zákon CITES výslovně umožňuje ČIŽP nařizovat **nápravná opatření** v podobě omezení nebo zastavení činnosti do doby odstranění nedostatku a vyzývat provozovatele prostředků komunikace na dálku (např. internetových stránek) k odstranění inzerátu, ke kterému nebyly zveřejněny povinné informace.⁴¹⁶

6.3.2 Správněprávní odpovědnost

6.3.2.1 Opatření k prosazování v rámci CITES

CITES oproti jiným úmluvám poměrně detailně upravuje v ustanovení čl. VIII opatření, která státy musí přijmout k jejímu prosazování.⁴¹⁷ Strany Úmluvy jsou povinny přijmout **vhodná opatření k jejímu prosazování a znemožnění nezákonného obchodu s exempláři**, mezi nimiž musí být opatření k **trestání** nezákonně obchodovaných nebo držených exemplářů a opatření k **zabavení** těchto exemplářů

⁴¹² Viz ustanovení čl. 14 odst. 1 a 2, čl. 15 odst. 1 a 2 a čl. 20 nařízení CITES.

⁴¹³ Ačkoliv zákon CITES jej označuje v ustanoveních § 30 an. jako „kontrolu“, jde o pozorování chování nepodřízených subjektů a jeho porovnávání s požadavky právních norem a tudíž o správní činnost odpovídající v teorii správnímu dozoru, blíže viz např. HENDRYCH, D. a kol.: Správní právo: obecná část, 8. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, str. 283.

⁴¹⁴ K tomu též viz výše doporučení Komise (ES) č. 2007/425/ES, kde je doporučeno, aby prosazování probíhalo i ve vnitrozemí např. kontrolami u chovatelů.

⁴¹⁵ Viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 120-125.

⁴¹⁶ Podle ustanovení § 23b zákona CITES a příslušných prováděcích ustanovení vyhlášky CITES; k tomuto viz výše kapitolu 4.

⁴¹⁷ Viz SANDS, P., *op. cit.*, str. 514-515.

nebo jejich **navrácení** do státu vývozu.⁴¹⁸ Fakultativně mohou požadovat náhradu nákladů vzniklých při zabavování exempláře.⁴¹⁹ Stanoven je i **postup nakládání se zabavenými živými exempláři**, které musí být svěřeny výkonnému orgánu státu, který je zabavil a po konzultaci se státem vývozu (a popř. i vědeckým orgánem a Sekretariátem) buď na jeho náklady vráceny do něj, anebo umístěny v záchraném centru,⁴²⁰ popř. na jiném vhodném místě. Detailům nakládání se zabavenými exempláři se dále věnují dvě rezoluce: č. 9.10 (obecná)⁴²¹ a č. 10.7 (pro živé exempláře).⁴²²

6.3.2.2 Sankce podle unijní právní úpravy

Úmluvou požadovaná opatření k prosazování jsou předmětem úpravy především ustanovení čl. 16 nařízení CITES, které v odstavci 1 obsahuje **výčet skutkových podstat**, za které jsou členské státy povinny stanovit sankce.⁴²³ Mezi sankcionovanými jednáními nechybí **ta, která vyžaduje Úmluva**, tj. zejména **obchodování bez řádného anebo na základě padělaného povolení nebo potvrzení**, ani další jako např. použití falešného, padělaného nebo neplatného povolení či potvrzení; nedodržení způsobu používání exemplářů z přílohy A (tj. pro nekomerční účely); či padělání a pozměňování povolení a potvrzení. Sankce musí být členskými státy navíc samozřejmě stanoveny i za **porušování povinností, které nařízení ukládá nad rámec Úmluvy**, tedy např. za přepravu exemplářů bez řádného povolení či potvrzení; nebo vnitrounijní komerční využívání exemplářů v rozporu s nařízením. Sankce mají být **přiměřené povaze a závažnosti** protiprávního jednání a **musí zahrnovat i zadržení a popř. zabavení exempláře**. Nařízení výslovně požaduje zadržení a případné zabavení živých exemplářů z příloh B a C, které dorazí na místo dovozu⁴²⁴ bez řádného povolení nebo potvrzení.⁴²⁵

⁴¹⁸ Vrácením je zde myšleno odmítnutí dovozu exemplářů (jejich vstupu na území státu); podle doporučení rezoluce č. 9.9 mají však státy upřednostňovat zabavení, aby nedocházelo k opětovným nezákonným obchodům s tímž exemplářem.

⁴¹⁹ Úmluva hovoří o „interním“ způsobu náhrady nákladů, tedy přímo od osob, které nezákonně obchodují, viz rezoluce č. 9.10.

⁴²⁰ Záchrané centrum je Úmluvou vymezeno jako instituce určená výkonným orgánem k tomu, aby pečovala o živé exempláře, a to především o ty, které byly zabaveny, viz ustanovení čl. VIII odst. 5.

⁴²¹ Stanoví zejména, že na zabavené exempláře prodané výkonným orgánem má být posléze nahlíženo jako na legálně dovezené.

⁴²² Zahrnuje i detailní pokyny pro zhodnocení jednotlivých možností dalšího naložení se živým exemplářem, tj. chování v zajetí resp. umělé pěstování, vrácení do volné přírody a eutanázie resp. zničení.

⁴²³ Ustanovení o sankcích tedy není přímo použitelné (ve smyslu, že by podle něj bylo možno odpovědné osobě uložit sankci), ale členské státy jej musí provést do svých národních právních řádů. Jedná se tudíž o určitou výjimku z přímé použitelnosti nařízení, která je ale u těchto právních aktů EU obvyklá pro ustanovení o sankcích i jiná (např. kompetenční), viz DAMOHORSKÝ, M. a kol., *op. cit.*, str. 153-154.

⁴²⁴ Český překlad je zde mnohoznačný, není zřejmě myšleno místo dovozu ve smyslu místa doručení exempláře v cílovém státě, ale místo dovozu na hranicích EU, srov. anglické znění – *point of introduction*.

⁴²⁵ Pokud se k těmto exemplářům odmítá jejich příjemce přihlásit, mohou místo zabavení příslušné orgány požadovat po přepravci vrácení zásilky zpět na místo odeslání. Viz čl. 16 odst. 4 nařízení CITES.

Další **postup nakládání se zabavenými exempláři** je upraven tak, že po konzultaci s vědeckým orgánem mají neživé exempláře být „umístěny“ (*placed*) nebo s nimi má být naloženo jiným vhodným způsobem; živé exempláře mohou být vedle toho i vráceny a to na náklady osoby „uznané vinnou“ (*convicted person*). Exempláře druhů z příloh B až D mohou být i prodány pod podmínkou, že se tím nevrátí osobě, které byly zabaveny. Následně jsou považovány za legálně získané.⁴²⁶

6.3.2.3 Zabavení exempláře a právní odpovědnost za správní delikty v české právní úpravě

Zabavení exempláře je **zvláštní sankční opatření**, které je ukládáno v rámci správněprávní odpovědnosti vedle sankcí za správní delikty.⁴²⁷ Nutnost jeho uplatňování vyplývá jak z požadavků Úmluvy, tak evropského práva (viz výše). Celý postup při zabavení exempláře má obvykle dvě fáze: zadržení a následně samotné zabavení.⁴²⁸

Zadržen exemplář může jak ČIŽP, tak celní úřad. Dojde k němu v případě, že je **zjištěno porušení práva EU** o ochraně ohrožených druhů nebo zákona CITES; anebo existují-li **důvodné pochybnosti** o vyjmenovaných skutečnostech.⁴²⁹ Zadržený exemplář lze v odůvodněných případech ponechat i v péči držitele, který s ním ale bez souhlasu ČIŽP nesmí nijak nakládat. V ostatních případech je živý exemplář předán do záchraného centra. Po zadržení přistoupí ČIŽP k **vyjasňování pochybností**, pro které byl exemplář zadržen – za tím účelem ČIŽP i celní úřad mohou vyžadovat od vlastníka, dlouhodobého držitele, držitele nebo přepravce exemplářů předložení nezbytných dokladů, potvrzení a popř. posudku soudního znalce (nebo si jej obstarají samy). Nejsou-li pochybnosti vyjasněny⁴³⁰ do 30 dnů od zadržení, **zahájí ČIŽP řízení o zabavení**; naproti tomu pokud se ukáží jako neodůvodněné, je exemplář vrácen. **Náklady** spojené se zadržením a péčí o exemplář v období do jeho vrácení nebo právní moci rozhodnutí o zabavení⁴³¹ platí MŽP ze státního rozpočtu a jejich náhrada je uložena osobě, které byl exemplář **zadržen a zároveň** svým jednáním **porušila právo**

⁴²⁶ Viz ustanovení čl. 8 odst. 6 nařízení CITES a srov. též výše poznámku k rezoluci č. 9.10, která obsahuje identické pravidlo. K prosazování CITES v EU viz též EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 129-131.

⁴²⁷ Obdobou zabavení exempláře je odebrání jedince podle ustanovení § 89 ZOPK, ke kterému je ale zákon CITES speciální a použije se přednostně. Tyto sankce jsou odůvodněny snahou o zabezpečení vyšší ochrany chráněným druhům, viz PRŮCHOVÁ, I., BĚLOHRADOVÁ, J. a kol., *op. cit.*, str. 276.

⁴²⁸ Viz ustanovení § 34 – § 34b zákona CITES.

⁴²⁹ O původu exempláře, zákonném nakládání s ním, pravosti nebo platnosti povolení nebo potvrzení nebo o tom, zda exemplář patří ke druhům nebo populacím, jejichž dovoz, vývoz, zpětný vývoz, tranzit nebo obchodní činnosti s nimi jsou omezeny nebo zakázány nebo je zakázáno jejich držení.

⁴³⁰ Zde se zřejmě rozumí dvě situace tj., situace, kdy nejsou vyjasněny a situace, kdy vyjasněny jsou, ale ukáží se jako odůvodněné.

⁴³¹ V tomto okamžiku totiž přejde vlastnictví exempláře na stát, který poté hradí náklady spojené s péčí.

EU o ochraně ohrožených druhů nebo zákon CITES.⁴³² Náhrada nákladů je příjmem SFŽP a nevrací se tak do státního rozpočtu.

Zabavit exemplář je oprávněna již pouze ČÍŽP ve správním řízení. Zabaven je vždy⁴³³ exemplář **nelegálně získaný, dovážený, vyvážený, zpětně vyvážený** nebo **držení**; podléhající registrační povinnosti, pokud **nebyl zaregistrován**; u nějž **nebyl prokázán původ**; a v případě, že bylo **porušeno právo EU o ochraně ohrožených druhů**. V odůvodněných případech, pokud to není v rozporu s jinými právními předpisy, může být od zabavení upuštěno.⁴³⁴ Právní mocí rozhodnutí o zabavení **přejde vlastnické právo k exempláři na stát**. Hospodaření s ním přísluší MŽP, které může buď převést právo k hospodaření na jinou organizační složku státu, nebo právnickou osobu, nebo převést exemplář do vlastnictví vhodné osoby,⁴³⁵ anebo si jej ponechat a např. jej vypůjčit, či pronajmout.⁴³⁶

V návaznosti na požadavky nařízení o sankcích obsahuje zákon CITES vedle sankce zabavení exempláře také ustanovení o **správních deliktech** a to o **přestupcích a správních deliktech právnických a podnikajících fyzických osob**.⁴³⁷ Jednotlivé skutkové podstaty jsou v zásadě shodné pro obě skupiny deliktů a jsou vždy rozděleny do tří podskupin v závislosti na výši trestu,⁴³⁸ kterým je vždy pokuta,⁴³⁹ která je

⁴³² Pokud je exemplář vrácen s tím, že nedošlo k porušení těchto právních předpisů nebo byly porušeny jiné, nelze náhradu nákladů uložit, viz PRŮCHOVÁ, I., BĚLOHRADOVÁ, J. a kol., *op. cit.*, str. 287.

⁴³³ V původním znění měla ČÍŽP možnost exemplář (ne)zabavit, což ale bylo zrušeno zákonem č. 346/2009 Sb., který místo toho zavedl možnost od zabavení upustit. Důvodem bylo, že: „*formulace, že inspekce „může“ exemplář zabavit ... může vést k přílišné libovůli inspektorů*“ a, že: „*v praxi je vhodnější, když inspekce ... během tohoto řízení [o zabavení] v odůvodněných případech od zabavení upustí, což musí být náležitě zdůvodněno...*“ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 346/2009 Sb., str. 50.

⁴³⁴ Takovým případem by podle zákonodárce měl být např. „*případ, kdy zabavení je nepřiměřeně vysokou sankcí vzhledem k vysoké ceně exempláře, přestupek byl potrestán pokutou a vrácení exempláře neodporuje předpisům ES. Např. při dovozu drahé starožitnosti ze slonoviny nebo cenného legálního exempláře, když nejde o úmyslné pašování a z čistě neznalosti dovozce nejsou doklady CITES, které by normálně dovozce obdržel.*“ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 346/2009 Sb., str. 50. Nejsem si ovšem jistý, jak lze za podle důvodové zprávy „legální“ považovat exemplář, pro nějž nebyly vystaveny doklady CITES. Úkolem ČÍŽP jako kontrolního orgánu by navíc nemělo být zvažovat, zda by určitý exemplář „normálně“ obdržel doklady CITES. Otázkou také je, zda stále není správnímu orgánu ponecháno při správním uvážení o upuštění příliš volnosti a nebylo by vhodné stanovit základní kritéria, podle kterých se ČÍŽP bude řídit. Na druhou stranu lze pochopit, že možnost upuštění je žádoucí už jen proto, že se zde jedná ve své podstatě o absolutní objektivní odpovědnost za porušení právních předpisů EU a ČR.

⁴³⁵ Platí ale požadavky ustanovení čl. 8 odst. 6 nařízení CITES, podle kterých exempláře druhů z příloh B až D mohou být prodány jen, pokud se tím nevrátí osobě, které byly zabaveny, viz výše.

⁴³⁶ K zabavení a zadržení exempláře (zejm. k procesním aspektům) podrobněji viz PRŮCHOVÁ, I., BĚLOHRADOVÁ, J. a kol., *op. cit.*, str. 276-289.

⁴³⁷ Viz ustanovení § 34c, 34d a 34e zákona CITES.

⁴³⁸ Skutkové podstaty do značné míry přebírají ty v ustanovení čl. 16 nařízení CITES; mezi nejprísnejší trestaná jednání patří např. dovoz, vývoz a zpětný vývoz exempláře do nebo z ČR v rozporu se zákonem nebo právními předpisy EU nebo používání exempláře k obchodním činnostem v rozporu s nařízeními EU (viz např. ustanovení § 34c odst. 3 písm. a) resp. c) zákona CITES); naopak mezi nejmírnější např. použití nepravého, padělaného, pozměněného nebo neplatného povolení nebo potvrzení (viz např.

příjmem SFŽP. Pokud jde o **přestupky**, platí obecná úprava v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích, a jedná se tudíž o subjektivní odpovědnost,⁴⁴⁰ jejímž subjektem může být jen fyzická osoba.⁴⁴¹ Pokud jde o **druhou skupinu deliktů**, jde o odpovědnost objektivní a to s jedním liberačním důvodem.⁴⁴² Subjektem může být buď právnická osoba (ať již podniká nebo ne), nebo fyzická osoba, která se deliktu dopustí při své podnikatelské činnosti. Je též subjektivně a objektivně stanovena doba, po jejímž uplynutí zaniká trestnost (zahájit řízení o těchto správních deliktech je třeba do 1 roku resp. 3 let) a také okolnosti, k nimž je nutno přihlídnout při určení výše pokuty.⁴⁴³

6.3.3 Trestněprávní odpovědnost

K prosazování právní úpravy obchodování s ohroženými druhy je v návaznosti na výše zmiňované ustanovení čl. VIII Úmluvy uplatňována i trestněprávní odpovědnost a to pro případy, kdy je nutné postihnout závažnější porušení právních norem, která dosahují vyšší společenské škodlivosti.⁴⁴⁴

6.3.3.1 Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí

Pramenem unijní právní úpravy trestněprávní odpovědnosti v oblasti obchodování s ohroženými druhy je **směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí**. Členské státy musí zajistit, aby trestným činem bylo **protiprávní obchodování s jedinci (sic)⁴⁴⁵ chráněných druhů** volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin nebo s jejich částmi nebo odvozeninami, pokud jsou zařazeny na **přílohy A a B** nařízení CITES, a to vyjma případů, které se týkají **zanedbatelného množství jedinců těchto druhů a mají zanedbatelný dopad** na stav daných druhů z hlediska ochrany.⁴⁴⁶ Zavinění pachatele musí být ve formě úmyslu (*intention*)

ustanovení § 34c odst. 1 písm. a) zákona CITES).

⁴³⁹ Maximální výše pokut je stanovena stejně pro obě skupiny deliktů, tj. 500 000 Kč, 1 000 000 Kč a 1 500 000 Kč, viz ustanovení § 34c odst. 4 a § 34d odst. 4 zákona CITES.

⁴⁴⁰ Přičemž postačuje zavinění ve formě nedbalosti, není-li stanoveno jinak – např. v ustanovení § 34c odst. 2 písm. e) zákona CITES.

⁴⁴¹ A to navíc nepodnikající, protože na podnikající FO se přednostně vztahují správní delikty podnikajících FO a PO, což vyplývá z ustanovení § 2 odst. 1 zákona o přestupcích.

⁴⁴² Právnická osoba (i podnikající fyzická osoba) za správní delikt neodpovídá, jestliže prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby porušení povinnosti zabránila, viz ustanovení § 34e odst. 1 ve spojení s odst. 5 téhož ustanovení.

⁴⁴³ Viz také STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 125-137.

⁴⁴⁴ K tomu, aby porušení právních předpisů z oblasti obchodování s ohroženými druhy nebylo kvalifikováno pouze jako správní delikt, se vyžaduje porušení předpisů vykazující určitou povahu a škodlivost, a to zejména z hlediska závažnosti porušení předpisu pachatelem, jeho rozsahu a způsobených následků. Viz ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník: komentář*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2010, str. 2734.

⁴⁴⁵ Jde o nepřesný překlad směrnice TPOŽP, v anglické verzi je použito slovo „specimens“, které by zde bylo vhodné přeložit jako „exempláře“, protože jde o exempláře ve smyslu nařízení CITES.

⁴⁴⁶ Viz ustanovení čl. 2 písm. b) bod ii) a čl. 3 písm. g) směrnice TPOŽP.

nebo hrubé nedbalosti (*serious negligence*). Trestní odpovědnost se výslovně musí vztahovat i na **právnícké osoby**. Trestní sankce směrnice charakterizuje jen jako **účinné, přiměřené a odrazující**.⁴⁴⁷

6.3.3.2 Česká trestněprávní úprava

V české právní úpravě obchodování s ohroženými druhy je trestněprávní odpovědnost poměrně novým nástrojem. Zakotvena totiž byla až od roku 2002 ustanoveními § 181f a § 181g a okrajově i § 181h⁴⁴⁸ zákona č. 140/1961 Sb., která byla poté přejata i do nového zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, a prošla již několika změnami vyvolanými *inter alia* potřebou transponovat směrnici TPOŽP.⁴⁴⁹ Ta je nyní provedena **ustanoveními § 299** (trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami) a **§ 300** (nedbalostní forma) **TZ** a **ZoTOPO**. Ustanovení § 299 obsahuje dvě základní skutkové podstaty a dvě kvalifikované; ustanovení § 300 pouze jednu základní. Kriminalizováno je v nich nejen porušení právních předpisů z oblasti obchodování s ohroženými druhy, ale i dalších z oblasti ochrany přírody (zejm. ZOPK). Společným **objektem** těchto ustanovení je zájem na ochraně biologické rozmanitosti živočišných a rostlinných druhů, zejména těch, které jsou podle přírodovědeckých kritérií na pokraji vyhubení či vyhynutí, nebo které jsou ve volné přírodě vzácné, ohrožené poptávkou ze strany obchodníků, sběratelů nebo chovatelů.⁴⁵⁰ Společné je i to, že **pachatelem** může být **kdokoliv** (včetně právnícké osoby).

Objektivní stránka první základní skutkové podstaty (ustanovení § 299 odst. 1) spočívá v tom, že pachatel v rozporu s jiným právním předpisem usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář chráněného druhu a spáchá takový čin na více než dvaceti pěti kusech živočichů, rostlin nebo exemplářů. Výčet jednání pachatele je tedy taxativní a k trestnosti se vyžaduje, aby se jich dopustil na **více než 25 kusech** živočichů, rostlin

⁴⁴⁷ Viz ustanovení čl. 2 písm. d), čl. 5 a čl. 6 směrnice TPOŽP.

⁴⁴⁸ Toto ustanovení sankcionovalo odnímání volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin z přírody – ne tedy přímo obchodování, ale jednání, které jemu nutně předchází.

⁴⁴⁹ Byl např. v ustanovení § 299 odst. 1 TZ (dříve § 181f) snížen minimální počet kusů exemplářů, s nimiž pachatel neoprávněně nakládá z 51 na 26 a trestní postih není alternativně vázán na recidivu pachatele, viz ŠÁMAL, P. a kol., *op. cit.*, str. 2730. Zákonem č. 330/2011 Sb. bylo dále novelizováno ustanovení § 301TZ (dříve § 181h), jehož obsah byl včleněn do § 299 a § 300, které mají zahrnovat „komplexně druhovou ochranu přírody“ a § 301 nyní upravuje trestný čin poškození chráněných částí přírody, viz důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., str. 26-27.

⁴⁵⁰ Viz JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*, 5. vydání, Praha: Leges, 2016, str. 790-791.

nebo **exemplářů**,⁴⁵¹ přičemž nezáleží na tom, zda jsou stejného nebo různých druhů. Jednání přitom musí být v rozporu s jiným právním předpisem – tedy zejména se zákonem CITES, nařízením CITES nebo prováděcím nařízením CITES. **Předmětem útoku** je především exemplář (tak, jak jej definuje nařízení CITES)⁴⁵² chráněného druhu, tj. druhu uvedeného v přílohách A až D⁴⁵³ nařízení CITES, ale také jedinec zvláště chráněného druhu podle ZOPK nebo i zákona CITES.⁴⁵⁴ Z hlediska **subjektivní stránky** je u této skutkové podstaty vyžadováno zavinění ve formě úmyslu. **Druhá základní skutková podstata** (ustanovení § 299 odst. 2) se od první liší v předmětu útoku: postačuje pouze jeden jedinec silně nebo kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo **jeden exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím**. Tímto druhem je druh zařazený na přílohu A nařízení CITES.⁴⁵⁵ **Kvalifikované skutkové podstaty** (ustanovení § 299 odst. 3 a 4) podmiňují použití vyšší trestní sazby tím, že je trestný čin spáchán členem **organizované skupiny**, resp. ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech;⁴⁵⁶ v úmyslu získat

⁴⁵¹ Jde o částečné (tj. jen pro exempláře druhů z příloh B, C a D) provedení výjimky umožněné ustanovením čl. 3 písm. g) směrnice TPOŽP, která se vztahuje na jednání týkající se zanedbatelného množství exemplářů, která kumulativně mají zanedbatelný dopad na stav daných druhů z hlediska ochrany („...where the conduct concerns a negligible quantity of such specimens *and* has a negligible impact on the conservation status of the species“). Je otázkou, zda by nebylo vhodnější více odstupňovat netrestaná zanedbatelná množství, protože pro každý druh je podle mého mínění takové množství jiné, jelikož u každého druhu má jiné obchodované množství zanedbatelný dopad na jeho stav z hlediska ochrany. Přijde mi to zvláště vhodné i proto, že česká právní úprava jde nad požadavky směrnice a trestá i obchodování s druhy z příloh C a D nařízení CITES. V případě druhů uvedených v těchto přílohách je totiž množství se zanedbatelným dopadem na stav jejich ochrany rozhodně vyšší, než u druhů z přílohy B. Příkladem detailněji rozpracované právní úpravy je např. rakouská implementace tohoto ustanovení směrnice TPOŽP, viz Evaluation Study on the Implementation of Directive 2008/99/EC on the Protection of the Environment through Criminal Law by Member States: National Report for Austria [online]. Brussels: 2012 [cit. 30. 7. 2016], str. 24-25.

⁴⁵² Ustanovení se proto podle mě nevztahuje na ostatní předměty upravené zákonem CITES, jako např. tuleně a produkty z tuleňů, výrobky z kytovců a regulované kožešiny, ledaže vyhovují definici exempláře v nařízení CITES včetně požadavku této definice, že patří k druhům zařazeným na jednu z příloh A až D.

⁴⁵³ Česká právní úprava zde jde nad požadavky směrnice TPOŽP, když trestá i protiprávní obchodování s druhy z příloh C a D.

⁴⁵⁴ Podle zákona CITES totiž pod „jedince zvláště chráněného druhu“ spadá i kategorie „jiných jedinců“ tj. jedinců zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny, kteří nejsou exempláři a jsou vymezeni prováděcím právním předpisem podle § 1 odst. 2 písm. c) zákona CITES. Tato kategorie ale zatím zůstává nenaplněna, protože žádný prováděcí předpis dosud nebyl vydán. Viz ustanovení § 2 písm. h) zákona CITES.

⁴⁵⁵ Viz ustanovení § 2 písm. c) zákona CITES.

⁴⁵⁶ Stačí pouze volnější spojení s organizovanou skupinou, např. pachatel je s ní v kontaktu pomocí e-mailu; více státy se rozumí alespoň dva, z nichž jedním může být i ČR. Viz ŠÁMAL, P. a kol., *op. cit.*, str. 2736-2737. V praxi skončil první případ takové organizované mezinárodní kriminality v ČR pravomocným odsouzením teprve v roce 2013 s tím, že jeden z pachatelů podal ústavní stížnost, která byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná v roce 2015, blíže viz STEJSKAL, V. Trestní postih organizovaného zločinu v případě pašování CITES exemplářů – Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. dubna 2015 č. III. ÚS 3871/14. *České právo životního prostředí*. 2015, č. 2, str. 111-117.

značný **prospěch** resp. prospěch velkého rozsahu;⁴⁵⁷ anebo tak, že způsobí **dlouhodobé nebo nevratné poškození** populace volně žijícího živočicha nebo planě rostoucí rostliny nebo místní populace nebo biotopu zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny. Pokud jde o **základní skutkovou podstatu v ustanovení § 300**, je identická s ustanovením § 299 odst. 1 s tím rozdílem, že z hlediska **subjektivní stránky** je (podle požadavků směrnice TPOŽP) vyžadováno zavinění ve formě hrubé nedbalosti.⁴⁵⁸

Směrnice TPOŽP požaduje, aby subjektem trestní odpovědnosti byly i právnické osoby. **ZoTOPO proto zahrnuje obě ustanovení do své věcné působnosti** tím, že je vyjmenovává v taxativním ustanovení § 7. Ke změně nedojde ani po novele zákonem č. 183/2016 Sb., který s účinností od 1. 12. 2016 převrátí znění ustanovení § 7 tak, že v něm vyjmenovaná ustanovení budou vyloučena z působnosti ZoTOPO.

6.4 Shrnutí

Vedle nástrojů uvedených v minulé kapitole se v právní úpravě vyskytují další instituty, které zde rozdělují do dvou spolu úzce souvisejících skupin: ty, jejichž cílem je především **zajištění dodržování Úmluvy** vůči jejím smluvním stranám (ve smyslu *compliance*) a ty, které zejména slouží k **prosazování právní úpravy** smluvními státy CITES vůči fyzickým i právnickým osobám.

Z **první skupiny** jde především o typický nástroj kontroly dodržování mezinárodních smluv práva životního prostředí – **podávání zpráv**. Strany Úmluvy jsou povinny vypracovat a odevzdat dva druhy zpráv: každoroční zprávy se záznamy o obchodu s exempláři a dvouleté zprávy o opatřeních přijatých k provádění Úmluvy. Zejména první z nich je nenahraditelným zdrojem informací, které jsou ukládány do databáze UNEP-WCMC, které ji spravuje pro Sekretariát. I proto je na jejich podávání kladen zvláštní důraz a se stranou, která je včas neodevzdává, může být pozastaven obchod. V rámci EU předávají členské státy Komisi informace obsažené v těchto zprávách a navíc informace týkající se provádění nařízení CITES a obchodu podle něj. V ČR obě zprávy vypracovává MŽP. Neuspokojivé zjištění Sekretariátu z těchto zpráv mohou vést k uplatnění dalšího nástroje, kterým je **šetření (inspekce)** ve smluvním

⁴⁵⁷ Značným prospěchem se rozumí vyšší než 500 000 Kč; velkého rozsahu vyšší než 5 000 000 Kč; viz ustanovení § 138 TZ.

⁴⁵⁸ Podle ustanovení § 16 odst. 2 TZ je trestný čin spáchaný z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem. Hrubou nedbalostí je tedy jen vyšší stupeň nedbalosti, ať již vědomé, či nevědomé; viz JELÍNEK, J. a kol., *op. cit.*, str. 243.

státě. Na výzvu Sekretariátu je neplnící smluvní stát povinen sdělit všechny závažné skutečnosti a v případě, že sám tento stát uzná, že je žádoucí zahájit šetření, provede jej osobami k tomu zmocněnými. Bez jeho souhlasu tedy nemůže proběhnout. Vedle těchto nástrojů se z iniciativy konference stran postupně vyvinuly tzv. **postupy pro zjišťování dodržování** (*compliance procedures*). V jejich rámci Sekretariát identifikuje problémy při dodržování Úmluvy smluvními stranami, a pokud nedojde v přiměřeném čase k jejich nápravě, může Stálý výbor rozhodnout o vydání opatření k zajištění plnění Úmluvy. Tím může v nejzávažnějších případech být i pozastavení obchodu s neplnícím státem. Zvláštním postupem při nedodržování některých ustanovení CITES (zejm. těch o provádění *non-detriment finding*) je **přezkum závažného obchodu**, o kterém bylo pojednáno v předešlé kapitole. Konečně, Úmluva obsahuje i ustanovení o **řešení sporů**, které jsou nejprve projednány mezi dotčenými stranami a s jejich souhlasem mohou být rozhodnuty v rozhodčím řízení závazným nálezem.

Do **druhé skupiny** spadá trojice právních prostředků: správní dozor, správněprávní odpovědnost a trestněprávní odpovědnost. Pokud jde o **první z nich**, jsou podle nařízení CITES členské státy EU povinny sledovat jeho dodržování a o závažných případech porušení informovat Komisi a Sekretariát. V ČR provádí výkon správního dozoru ČIŽP (na hranicích i ve vnitrozemí) a celní úřady (jen na hranicích). Výkon dozorčí činnosti se obecně řídí kontrolním řádem, ČIŽP je ale výslovně oprávněna kontrolovat i označení exemplářů a odebírat vzorky k analýze krve, tkáně nebo části exempláře. **Správněprávní odpovědnost** má svůj základ již v ustanoveních Úmluvy, která požadují, aby strany přijaly opatření k trestání nezákonně obchodovaných nebo držených exemplářů a opatření k zabavení těchto exemplářů nebo jejich navrácení do státu vývozu. Nařízení CITES v návaznosti na to obsahuje výčet skutkových podstat, jejichž naplnění jsou členské státy povinny sankcionovat. Tyto sankce musí zahrnovat i zadržení a zabavení exemplářů. Česká právní úprava proto nutně obsahuje institut zabavení exempláře, který je zvláštním sankčním opatření v rámci správněprávní odpovědnost ukládaným vedle sankcí za správní delikty. Postup při zabavení má obvykle dvě fáze. Nejdříve je exemplář zadržen celním úřadem nebo ČIŽP, která během něj vyjasňuje pochybnosti, pro které k zadržení došlo. Pokud nejsou do 30 dnů objasněny, inspekce zahájí samotné správní řízení o zabavení. Zákon CITES upravuje rovněž řadu správních deliktů: přestupků a správních deliktů právnických a podnikajících fyzických osob. Konečně **trestněprávní odpovědnost** vychází mimo Úmluvy především z ustanovení směrnice TPOŽP. Ta požaduje, aby trestným činem bylo protiprávní obchodování s jedinci (*sic*) chráněných druhů z příloh A a B nařízení

CITES. Odpovědnými subjekty přitom *expressis verbis* musí být i právnické osoby. Směrnice je v ČR provedena ustanoveními § 299 a 300 TZ a ZoTOPO. Ustanovení § 299 TZ kriminalizuje taxativně vyjmenovaná jednání (např. dovezení, vyvezení a nabízení), jichž se v rozporu s právními předpisy (tj. českými i evropskými) pachatel úmyslně dopustí buď na více než 25 kusech exemplářů druhů z příloh nařízení CITES (odst. 1), nebo i jen na jediném exempláři druhu z přílohy A (odst. 2). Přísněji je pak trestána zejména organizovaná kriminalita. Ustanovení § 300 TZ je identické k ustanovení § 299 odst. 1, ale jako forma zavinění je v souladu se směrnicí TPOŽP předeepsána hrubá nedbalost. ZoTOPO zahrnuje obě ustanovení do své věcné působnosti. Po jeho novele zákonem č. 183/2016 Sb. nedojde v tomto ohledu ke změně.

7. Institucionální zajištění regulace obchodování s ohroženými druhy

7.1 Úvod

Poslední kapitola této práce je zaměřena na právní úpravu působnosti orgánů, které fungují na jednotlivých úrovních regulace obchodování s ohroženými druhy. Postupně se zabývá orgány na národní (české) úrovni, které zajišťují uplatňování českých a evropských právních předpisů v ČR; orgány na úrovni EU, které zabezpečují jednotné používání a provádění unijní právní úpravy členskými státy a nakonec i orgány, které působí v rámci CITES.

7.2 Národní orgány

7.2.1 Vědecké orgány

Podle ustanovení čl. IX odst. 1 písm. b) CITES je každá strana Úmluvy povinna ustanovit jeden nebo více tzv. **vědeckých orgánů** (*scientific authorities*).⁴⁵⁹ Tyto orgány by měly být nezávislé na výkonných orgánech (viz dále) a o jejich zřízení musí smluvní státy uvědomit Sekretariát.⁴⁶⁰ Úloha vědeckého orgánu skutečně spočívá zejména v posuzování vědeckých (odborných) otázek ochrany přírody. Jeho zřejmě nejdůležitějším úkolem je **ověřování splnění některých podmínek** k vydání dokladů CITES, a to především provádění zjištění o tom, že mezinárodní obchod neohrozí přežití druhu (*non-detriment finding*) a ověřování toho, že příjemce živého exempláře je náležitě vybaven pro jeho umístění a péči o něj.⁴⁶¹ Ve vztahu k exemplářům druhů z přílohy II je rovněž povinností vědeckého orgánu průběžně sledovat udělování povolení k jejich vývozu i skutečný vývoz a v návaznosti na to **navrhovat přiměřená opatření k omezení udělování povolení k vývozu**.⁴⁶²

Nařízení CITES požaduje po členských státech ustanovení jednoho nebo více vědeckých orgánů⁴⁶³ s potřebnou kvalifikací, jejichž povinnosti se „liší“⁴⁶⁴

⁴⁵⁹ Vědecký orgán je definován jako vnitrostátní vědecký orgán ustanovený podle článku IX. Viz ustanovení čl. I písm. f) CITES.

⁴⁶⁰ Jinak hrozí, že ostatní strany Úmluvy nebudou přijímat jimi vydávaná vývozní povolení. Viz rezoluce č. 10.3, která se blíže zabývá úlohou a ustanovováním vědeckých orgánů.

⁴⁶¹ Viz např. ustanovení čl. III odst. 2 písm. a) CITES (podrobně k provádění *non-detriment finding* viz také výše kapitulu 4) a např. ustanovení čl. III odst. 3 písm. b) CITES.

⁴⁶² Blíže viz ustanovení čl. IV odst. 3 CITES.

⁴⁶³ Vědecký orgán je podobně definován jako vědecký orgán ustanovený v případě členského státu podle čl. 13 odst. 1 písm. b) nebo v případě třetí země, která se stala smluvní stranou Úmluvy, podle článku IX Úmluvy. Viz ustanovení čl. 2 písm. q) nařízení CITES.

⁴⁶⁴ Poněkud mnohoznačná formulace v českém překladu dává větší smysl při srovnání s anglickou verzí:

od povinností výkonných orgánů.⁴⁶⁵ Vedle v zásadě obdobně formulovaných povinností jako v Úmluvě⁴⁶⁶ je působnost vědeckých orgánů členských států EU **rozšířena o další úkoly**: mají např. povinnosti při uplatňování nástrojů unijní právní úpravy, které Úmluva nezná – zejména při udělování výjimek ze zákazu obchodních činností,⁴⁶⁷ povolení k přemístění živého exempláře;⁴⁶⁸ a při uplatňování některých výjimek.^{469,470}

V ČR byla jako vědecký orgán ustanovena **Agentura ochrany přírody a krajiny**. Jedná se o **organizační složku státu a správní úřad** podřízený MŽP.⁴⁷¹ V rámci AOPK je agenda CITES zajišťována oddělením mezinárodní spolupráce⁴⁷² a pro řešení koncepčních a odborných otázek byla navíc zřízena tzv. odborná skupina pro CITES.⁴⁷³ Povinnosti AOPK jako českého vědeckého orgánu CITES v první řadě vyplývají z právních předpisů EU (viz výše); kompetenční ustanovení § 27 odst. 2 zákona CITES⁴⁷⁴ tedy není vyčerpávající a jen přidává některé další úkoly.⁴⁷⁵

7.2.2 Výkonné orgány

Vedle vědeckých orgánů musí každá strana Úmluvy rovněž ustanovit jeden nebo více tzv. **výkonných orgánů** (*management authorities*).⁴⁷⁶ Jedná se o vnitrostátní

„...whose duties shall be separate from those of any designated management authority.“ Je zde podle mě míněn oddělený výkon povinností oběma druhy orgánů, tj. nezávislost vědeckých orgánů na výkonných.

⁴⁶⁵ Viz ustanovení čl. 13 odst. 2 nařízení CITES.

⁴⁶⁶ Viz např. ustanovení čl. 5 odst. 2 písm. a) (povinnost provést *non-detriment finding* k vývoznímu povolení pro druhy z přílohy A); čl. 4 odst. 1 písm. c) (povinnost přesvědčit se o odpovídajícím vybavení zamýšleného ubytování pro živé exempláře z přílohy A k vydání dovozního povolení); a čl. 5 odst. 7 nařízení CITES (povinnost sledovat vydávání povolení pro vývoz exemplářů z přílohy B i jejich skutečný vývoz a v návaznosti na to navrhovat opatření).

⁴⁶⁷ Konzultuje výkonný orgán při udělování výjimek podle ustanovení čl. 8 odst. 3 písm. d) až g) nařízení CITES. Viz ustanovení čl. 59 odst. 2 a 3 prováděcího nařízení CITES.

⁴⁶⁸ Jeho přesvědčení o tom, že zamýšlené ubytování pro živý exemplář na místě určení je odpovídajícím způsobem vybavené, je podmínkou vydání povolení. Viz ustanovení čl. 9 odst. 2 písm. a) nařízení CITES.

⁴⁶⁹ Např. konzultuje výkonný orgán ohledně toho, zda jsou splněna kritéria pro exempláře živočichů narozených a odchovaných v zajetí a rostlin uměle vypěstovaných, viz ustanovení čl. 54 a 56 prováděcího nařízení CITES.

⁴⁷⁰ Blíže k povinnostem vědeckých orgánů v EU srov. Guidelines on Duties and Tasks of the Scientific Authorities and Scientific Review Group under Regulation (EC) No 338/97 and Regulation (EC) No 865/2006 [online], str. 1-3.

⁴⁷¹ Viz ustanovení § 75 odst. 2 ZOPK a § 27 odst. 1 zákona CITES. Fakt, že AOPK je podřízena MŽP, které je výkonným orgánem CITES (viz dále) nicméně může vyvolávat určité pochybnosti o tom, zda ji lze považovat za na výkonném orgánu nezávislý vědecký orgán.

⁴⁷² Viz příloha č. 2 Statutu Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (organizační řád).

⁴⁷³ Viz <http://www.ochranaprirody.cz/o-aopk-cr/odborne-skupiny/os-pro-cites>.

⁴⁷⁴ Sluší se dodat, že povinnosti vědeckého orgánu vyplývají i z jiných ustanovení zákona CITES, např. podle ustanovení § 23c odst. 3 si při uznávání jiného způsobu značení nebo identifikace může příslušný výkonný orgán vyžádat vyjádření vědeckého orgánu.

⁴⁷⁵ Např. na žádost registračního úřadu vydává odborné stanovisko k registraci exempláře; vydává odborná stanoviska a poskytuje další odbornou pomoc na žádost příslušných orgánů státní správy.

⁴⁷⁶ Viz ustanovení čl. IX odst. 1 písm. a) CITES.

správní orgán,⁴⁷⁷ jehož zřejmě nejdůležitějším úkolem je **vydávání dokladů CITES**, tedy jednotlivých povolení a potvrzení⁴⁷⁸ a to včetně různých potvrzení o výjimkách,⁴⁷⁹ při jejichž uplatňování taktéž zajišťuje **registraci oprávněných osob** tam, kde to Úmluva a rezoluce požadují.⁴⁸⁰ Ověřuje zároveň, zda jsou **splněny podmínky k vydání dokladů**, vyjma těch, jejichž posuzování je svěřeno vědeckým orgánům.⁴⁸¹ Výkonný orgán je i tím, kdo je **zmocněn jednat** s ostatními stranami Úmluvy a Sekretariátem.⁴⁸²

Členské státy EU jsou povinny ustanovit **jeden** výkonný orgán, jehož hlavní odpovědností je **provádění nařízení CITES** a **styk s Komisí**. Navíc mohou ustanovit **další výkonné orgány** a jiné příslušné orgány napomáhající při provádění. O úkolech výkonného orgánu platí to, co bylo řečeno v předchozím odstavci, s tím, že unijní právní úprava jeho působnost opět dále **rozšiřuje**. Jde znova zejména o úkoly při realizaci nástrojů, které CITES nezná: výkonný orgán totiž **vydává potvrzení o výjimce ze zákazu obchodních činností a uděluje povolení k přemístění živého exempláře**. Dále např. vypracovává zprávy o obchodu a o provádění Úmluvy a nařízení pro Komisi.⁴⁸³

Hlavním výkonným orgánem CITES v ČR je Ministerstvo životního prostředí, v jehož rámci se agendou CITES zabývá Oddělení mezinárodních úmluv.⁴⁸⁴ I zde platí, že působnost stanovená v ustanovení § 25 odst. 2 zákona CITES je z větší části pouze odrazem povinností vyplývajících v první řadě z evropského práva.⁴⁸⁵ **Dalšími výkonnými orgány**⁴⁸⁶ jsou zaprvé **krajské úřady**, v jejichž působnosti je **udělování výjimek ze zákazu obchodních činností a registrace exemplářů** (jsou registračními úřady).⁴⁸⁷ Zadruhé jsou jimi taktéž **orgány rostlinolékařské péče (Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský)**, které vydávají **rostlinolékařská**

⁴⁷⁷ Výkonný orgán je definován jako vnitrostátní správní orgán ustanovený podle článku IX. Viz ustanovení čl. I písm. g) CITES.

⁴⁷⁸ Viz ustanovení čl. IX odst. 1 písm. a) a také čl. VI odst. 3 a 4 CITES.

⁴⁷⁹ Viz např. ustanovení čl. VII odst. 2 CITES, podle kterého výkonný orgán vydává potvrzení o výjimce pro *pre-Convention specimen*, nebo čl. VII odst. 5 podle kterého vydává potvrzení o odchování v zajetí nebo umělém vypěstování exempláře.

⁴⁸⁰ Např. registruje vědce a vědecké instituce podle ustanovení čl. VII odst. 6 CITES.

⁴⁸¹ Např. ověřuje, zda exemplář byl získán v souladu s právními předpisy; zda bude připraven a přepravován tak, aby se minimalizovalo riziko poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení; nebo zda nebude použit pro převážně komerční účely. Viz např. ustanovení čl. III odst. 2 písm. b); resp. písm. c) a čl. III odst. 3 písm. c) CITES.

⁴⁸² Viz ustanovení čl. IX odst. 2 CITES.

⁴⁸³ Viz ustanovení čl. 13 odst. 1; čl. 8 odst. 3 a čl. 9 odst. 1; a čl. 15 odst. 4 nařízení CITES.

⁴⁸⁴ Viz ustanovení § 25 odst. 2 písm. a) zákona CITES.

⁴⁸⁵ Podle zákona CITES navíc MŽP např. povoluje nebo pověřuje záchranná centra.

⁴⁸⁶ Ve smyslu ustanovení čl. 13 odst. 1 písm. b) nařízení CITES.

⁴⁸⁷ Viz ustanovení § 25 odst. 8 a § 23 odst. 3 zákona CITES.

osvědčení k vývozu uměle vypěstovaných exemplářů.⁴⁸⁸⁴⁸⁹

7.2.3 Kontrolní orgány

Úmluva ani nařízení CITES sice výslovně nepožadují ustanovení **kontrolních orgánů** (resp. orgánů pro prosazování, *enforcement authorities*), avšak nástroje určené k prosazování Úmluvy by bez nich postrádaly smysl. Kontrolním orgánem v ČR je na prvním místě **Česká inspekce životního prostředí**. ČIŽP vykonává správní dozor nad dodržováním českých i evropských právních předpisů v oblasti obchodování s ohroženými druhy a to jak na hranicích, tak ve vnitrozemí. V návaznosti na to ukládá nápravná opatření a sankce ve formě zabavení exempláře a sankcí za správní delikty. Vede také evidenci osob, které byly uznány vinou ze spáchání správního deliktu.⁴⁹⁰ Dalšími kontrolními orgány jsou **orgány celní správy (GŘC a celní úřady)**. I ony vykonávají správní dozor a to při celním dohledu nad zbožím - exempláři, které překračují státní hranice. Ve spolupráci s jinými orgány např. kontrolují, zda jsou doprovázeny příslušným dokladem CITES a přepravovány v souladu s veterinárními a rostlinolékařskými podmínkami.⁴⁹¹ Celní úřady mohou rovněž exempláře zadržet, nikoliv však zabavit, ledaže byly porušeny pouze celní předpisy.⁴⁹² Za kontrolní orgány lze považovat i **orgány veterinární péče (Státní veterinární správa)**⁴⁹³ a **orgány rostlinolékařské péče (Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský)**.⁴⁹⁴ Jejich role spočívá zejména v asistenci celním úřadům při kontrole, zda jsou splněny podmínky pro přepravu živých exemplářů a zda exemplář odpovídá údajům uvedeným na příslušných dokladech.⁴⁹⁵ Nakonec je vhodné v rámci orgánů pro prosazování to vzhledem k jejich roli při uplatňování trestněprávní odpovědnosti zmínit i **orgány činné v trestním řízení**, ačkoliv se nejedná o kontrolní orgány podle zákona CITES.

⁴⁸⁸ Viz ustanovení § 17 zákona CITES. ÚKZÚZ vydává rostlinolékařská osvědčení podle ustanovení § 28 zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči.

⁴⁸⁹ K hlavním a dalším výkonným orgánům členských států EU viz jejich seznam dostupný na http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/list_authorities.pdf.

⁴⁹⁰ Viz ustanovení § 35 odst. 7 zákona CITES a podrobněji k působnosti ČIŽP také ustanovení § 25 odst. 4 zákona CITES.

⁴⁹¹ K působnosti celních orgánů viz kompetenční ustanovení § 25 odst. 3 a 5 a ustanovení § 26 zákona CITES o spolupráci správních orgánů na hranicích EU.

⁴⁹² Viz ustanovení § 26 odst. 5 a 6 zákona CITES.

⁴⁹³ K orgánům veterinární péče ustanovení § 47 zákona č. 166/1999 Sb., veterinární zákon.

⁴⁹⁴ K orgánům rostlinolékařské péče viz ustanovení § 70 zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči.

⁴⁹⁵ Blíže viz ustanovení § 25 odst. 6 a 7 zákona CITES.

7.3 Orgány na úrovni EU

7.3.1 Vědecká prověřovací skupina

Vědecká prověřovací skupina byla ustanovena na základě ustanovení čl. 17 nařízení CITES. Jejími členy jsou **zástupci vědeckých orgánů** členských států EU (v ČR jde o pracovníka AOPK)⁴⁹⁶ za předsednictví zástupce Komise. Zabývá se studiem veškerých vědeckých otázek, které se týkají uplatňování nařízení CITES. Její významnou pravomocí je **vydávání stanovisek**, kterými se mají řídit vědecké orgány členských států při provádění *non-detriment finding* a která mohou být základem pro zákaz dovozu exemplářů vydaný Komisí ve formě nařízení.⁴⁹⁷

7.3.2 Výbor pro otázky obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami

Výbor pro otázky obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami byl zřízen ustanovením čl. 18 odst. 1 nařízení CITES. Jeho členy jsou obvykle **zástupci výkonných orgánů** členských států (v ČR obvykle zástupce MŽP a popř. AOPK)⁴⁹⁸ a předsedou je i zde zástupce Komise. Úlohou výboru je **asistovat** a kontrolovat Komisi při **přijímání prováděcích právních předpisů** a liší se v závislosti na tom, jaký postup pro jejich přijímání zvolen v ustanovení čl. 18 odst. 2 až 4 nařízení CITES. To odkazuje na nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 182/2011⁴⁹⁹ a částečně rozhodnutí Rady 1999/468/ES,⁵⁰⁰ která blíže upravují příslušné postupy,⁵⁰¹ a tedy i konkrétní činnost Výboru.

7.3.3 Skupina pro prosazování

Skupina pro prosazování byla vytvořena podle ustanovení čl. 14 odst. 3 nařízení CITES a je složena z **představitelů** orgánů členských států, které zajišťují **provádění ustanovení nařízení** (tj. obvykle **kontrolních orgánů**, v ČR se jedná o zástupce

⁴⁹⁶ Viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 104.

⁴⁹⁷ Viz kapitolu 4 a též ustanovení čl. 4 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) a odst. 6 nařízení CITES a EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 37-43 a 135.

⁴⁹⁸ Viz Shrnutí závěrů 73. setkání Výboru pro otázky obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami dne 16. 12. 2015 [cit. 30. 7. 2016].

⁴⁹⁹ Nařízení č. 182/2011, kterým se stanoví pravidla a obecné zásady způsobu, jakým členské státy kontrolují Komisi při výkonu prováděcích pravomocí.

⁵⁰⁰ Rozhodnutí Rady č. 1999/468/ES, o postupech pro výkon prováděcích pravomocí svěřených Komisi, bylo nahrazeno nařízením č. 182/2011 s výjimkou ustanovení čl. 5a, které upravuje regulativní postup s kontrolou a které se pro účely nařízení CITES stále použije, viz přechodná ustanovení čl. 12 a 13 nařízení č. 182/2011.

⁵⁰¹ Nařízení CITES používá zejména regulativní postup s kontrolou podle ustanovení čl. 5a rozhodnutí č. 1999/468/ES a prezkumný postup podle čl. 5 nařízení č. 182/2011, viz ustanovení čl. 18 odst. 2 až 4 nařízení CITES.

ČIŽP)⁵⁰² opět za předsednictví zástupce Komise. Skupina sleduje praktické **prosazování** evropské právní úpravy obchodování s ohroženými druhy členskými státy a činí doporučení k jeho zlepšení. Usnadňuje také výměnu informací, zkušeností a znalostí např. o trendech nezákonného obchodování, významných případech zabavení exemplářů a vyšetřování trestné činnosti mezi kontrolními orgány.⁵⁰³

7.3.4 Evropská komise

Z ustanovení nařízení CITES vyplývá i řada úkolů Komise. Mezi nimi nejdůležitější je zřejmě povinnost **přijímat opatření k provedení nařízení CITES** a provádět **změny příloh nařízení**⁵⁰⁴ a oprávnění **vydávat zákaz dovozu exemplářů určitých druhů do EU**.⁵⁰⁵ Komise rovněž zajišťuje předávání informací mezi členskými státy a vůči Sekretariátu CITES a dalším stranám Úmluvy.⁵⁰⁶

7.4 Institucionální zajištění Úmluvy

7.4.1 Konference smluvních stran CITES

Konference smluvních stran⁵⁰⁷ je **vrcholný orgán Úmluvy** tvořený zástupci **všech smluvních stran**. Její jednání probíhá na **zasedáních** (*meetings*), která jsou dvojího druhu: řádná a mimořádná. Řádná zasedání mají být Sekretariátem svolávána pravidelně každé dva roky;⁵⁰⁸ mimořádné lze svolat na písemnou žádost alespoň jedné třetiny stran.⁵⁰⁹ Obou druhů zasedání se mohou bez práva hlasovat účastnit pozorovatelé.⁵¹⁰ Zasedání se obvykle řídí jednacím řádem k tomu přijatým.⁵¹¹ Pokud jde o **působnost** konference stran, je nejvýznamnější **oprávnění provádět změny textu**

⁵⁰² Viz STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V., *op. cit.*, str. 121.

⁵⁰³ Viz http://ec.europa.eu/environment/cites/eg_en.htm.

⁵⁰⁴ S výjimkou změn přílohy A, které nevyplývají z rozhodnutí konference smluvních stran CITES; viz ustanovení čl. 19 odst. 5 nařízení CITES.

⁵⁰⁵ Viz ustanovení čl. 4 odst. 6 nařízení CITES a výše kapitolu 4.

⁵⁰⁶ Viz EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC, *op. cit.*, str. 136.

⁵⁰⁷ Upravena včetně působnosti především ustanovením čl. XI CITES.

⁵⁰⁸ První zasedání se konalo v roce 1976 v Bernu, momentálně nejbližším dalším je 17. zasedání naplánované na 24. září – 5. října 2016 v Johannesburgu. Viz <https://cites.org/eng/cop/index.php>. Konference stran může určit, kdy bude další řádné zasedání svoláno a interval dvou let tak není přesně dodržován – viz ustanovení čl. XI odst. 2 CITES.

⁵⁰⁹ Zatím se konala pouze dvě, obě ke změnám textu Úmluvy, viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 344.

⁵¹⁰ Úmluva rozlišuje mezi dvěma druhy pozorovatelů: těmi, kterým nemůže být status pozorovatele odepřen smluvními stranami, což jsou zástupci OSN, zástupci jejich specializovaných institucí, zástupci nesmluvních států CITES a zástupci Mezinárodní agentury pro atomovou energii; a těmi, kterým jej jedna třetina smluvních stran odeprít může, což jsou subjekty nebo organizace odborně kvalifikované v ochraně, uchování nebo obhospodařování volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin. Jimi mohou být buď mezinárodní subjekty a organizace a to jak vládní, tak nevládní; anebo národní vládní organizace a subjekty a popř. i nevládní, pokud jim k tomu udělí souhlas stát jejich sídla. Úmluva přitom nezmiňuje, že by tento stát sídla musel být zároveň smluvním státem CITES.

⁵¹¹ Viz ustanovení čl. XI odst. 5 CITES.

Úmluvy⁵¹² a **jejích příloh**. Většinu běžné činnosti pak tvoří **vydávání doporučení** ke zlepšení účinnosti Úmluvy ve formě rezolucí a rozhodnutí. Konference dále zvažuje zprávy předložené Sekretariátem⁵¹³ a stranami⁵¹⁴ a přijímá nezbytná opatření k umožnění fungování Sekretariátu. Přezkoumávání pokroku učiněného při obnově stavu a ochraně druhů zařazených v přílohách zatím konferencí není vykonáváno.⁵¹⁵

7.4.2 Sekretariát CITES

Sekretariát CITES se sídlem v Ženevě⁵¹⁶ je pro Úmluvu poskytován a spravován Programem OSN pro životní prostředí. Výběr jeho pracovníků včetně generálního tajemníka,⁵¹⁷ který je nejvyšším představitelem Sekretariátu, je tudíž zajišťován výkonným ředitelem UNEP.⁵¹⁸ Sekretariát má zejména **podpůrnou, koordinační, komunikační a informační** (vůči stranám,⁵¹⁹ ale i dalším státům, vládním a nevládním organizacím a orgánům dalších Úmluv) a **poradní** funkci při běžném fungování Úmluvy:⁵²⁰ podrobně jeho **úkoly** vymezuje ustanovení čl. XII Úmluvy.⁵²¹ Vedle nich má i povinnosti **v oblasti zajišťování dodržování Úmluvy** a to např. při procesu vedoucím k inspekci (šetření) nebo v rámci postupů ke zjišťování dodržování.⁵²²

7.4.3 Výbory konference smluvních stran CITES

K usnadnění práce konference stran a výkonu jejích funkcí mezi jednotlivými zasedáními postupně vznikala a zanikala řada výborů, podvýborů a pracovních skupin.⁵²³ Jejich zřizování a povinnosti jsou nyní upraveny rezolucí č. 11.1, která ustanovila **Stálý výbor, Výbor pro živočichy a Výbor pro rostliny**.

⁵¹² Viz ustanovení čl. XVII odst. 1 CITES.

⁵¹³ Přípravované Sekretariátem podle ustanovení XII odst. 2 písm. g) CITES.

⁵¹⁴ Zejména zprávy se záznamy obchodu a zprávy o opatřeních k provádění Úmluvy, viz výše kapitolu 5.

⁵¹⁵ Umožněné ustanovením čl. XI odst. 3 písm. c). Viz WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 345-346.

⁵¹⁶ Viz též SANDS, P., *op. cit.*, str. 506-507.

⁵¹⁷ Generálním tajemníkem Sekretariátu CITES je momentálně John Scanlon, viz <https://cites.org/eng/disc/sec/jes.php>.

⁵¹⁸ Viz ustanovení čl. XII odst. 1 CITES a Memorandum o porozumění mezi Stálým výborem CITES a výkonným ředitelem UNEP o službách Sekretariátu a podpoře Úmluvy [online].

⁵¹⁹ Předávání informací stranám se obvykle děje ve formě oznámení (*notifications*), viz <https://cites.org/eng/notif/index.php>.

⁵²⁰ Viz <https://cites.org/eng/disc/sec/index.php>.

⁵²¹ Podle něj Sekretariát zejména organizuje a svolává zasedání konference stran CITES; provádí vědecké a technické studie; studuje zprávy stran a vyžaduje doplňující informace; pravidelně zveřejňuje a rozesílá aktuální výtisky seznamů v přílohách; vypracovává zprávy o vlastní činnosti; vydává doporučení k provádění Úmluvy; a plní další úkoly, kterými jej pověří smluvní strany CITES.

⁵²² Viz výše kapitolu 5 a ustanovení čl. XIII CITES a rezoluce č. 14.3.

⁵²³ WIJNSTEKERS, W., *op. cit.*, str. 389.

7.4.3.1 Stálý výbor

Stálý výbor má mezi výbory **nejvyšší postavení** (*senior committee*). Skládá se z představitelů šesti zeměpisných regionů,⁵²⁴ a to v poměru zastoupení podle počtu smluvních států, které se v nich nacházejí; zástupce depozitáře Úmluvy (tj. vlády Švýcarské konfederace); zástupce strany, která pořádala poslední konferenci stran; a zástupce strany, která pořádá nejbližší nadcházející. Jeho hlavní funkcí je **určování obecné politiky pro Sekretariát, usměrňování jeho činnosti** při provádění Úmluvy a **koordinace** práce ostatních výborů. V obdobích mezi zasedáními konference stran provádí jejím jménem potřebná **prozatímní opatření** a připravuje pro ni **návrhy rezolucí**.⁵²⁵ Má i významné funkce při **zajišťování dodržování CITES**.⁵²⁶

7.4.3.2 Výbor pro živočichy a Výbor pro rostliny

Výbor pro živočichy a Výbor pro rostliny jsou dva **samostatné výbory**, které však plní obdobné funkce. Každý je tvořen zástupci zeměpisných regionů⁵²⁷ a jedním specialistou na zoologickou resp. botanickou nomenklaturu. Základním úkolem obou je poskytovat **vědecké poradenství ostatním orgánům CITES** ohledně záležitostí týkajících se mezinárodního obchodu s druhy živočichů a rostlin zařazenými v seznamech CITES a to včetně návrhů jejich změn. Zabývají se také např. druhovým **názvoslovím** (nomenklaturou) a spoluprací se Sekretariátem při **asistenci národním vědeckým orgánům**. Účastní se rovněž **přezkumu závažného obchodu**⁵²⁸ a jsou povinny přezkoumávat biologický stav a stav objemu obchodu s druhy z příloh CITES.

7.5 Shrnutí

Poslední kapitola této práce se zabývá orgány fungujícími na jednotlivých úrovních regulace obchodování s ohroženými druhy.

Na národní (české) úrovni působí tři druhy orgánů: vědecké, výkonné a kontrolní. Ustanovení na výkonných orgánech nezávislých **vědeckých** orgánů vyžadují jak Úmluva, tak nařízení CITES. Jejich úloha spočívá především v posuzování odborných (vědeckých) otázek ochrany přírody. Podle CITES zejména ověřují splnění některých podmínek k vydání dokladů CITES, z nichž je asi nejdůležitější provádění zjištění o tom, že mezinárodní obchod neohrozí přežití druhu (*non-detriment finding*).

⁵²⁴ Afrika, Asie, Střední a Jižní Amerika a Karibik, Evropa, Severní Amerika a Oceánie.

⁵²⁵ Viz příloha č. 1 rezoluce č. 11.1 a také <https://cites.org/eng/disc/sc.php>.

⁵²⁶ Viz výše kapitolu 5: např. v rámci postupů ke zjišťování dodržování Stálý výbor rozhoduje o opatřeních k zajištění plnění Úmluvy, mezi nimiž je i pozastavení obchodu s neplnícími stranami.

⁵²⁷ Stejných jako u Stálého výboru, avšak počet představitelů se liší; viz příloha č. 2 rezoluce č. 11.1.

⁵²⁸ Viz výše kapitolu 4 a rezoluce 12.8.

V rámci EU je jejich působnost dále rozšířena např. o poskytování konzultace při udělování výjimek ze zákazu vnitrouijních obchodních činností. Vědeckým orgánem v ČR je Agentura ochrany přírody a krajiny, která je organizační složkou státu a správním úřadem podřízeným MŽP. Také ustanovení **výkonných** orgánů je požadováno CITES a nařízením CITES, které ještě rozlišuje mezi hlavním výkonným orgánem, jehož odpovědností je provádění nařízení CITES a styk s Komisí a dalšími výkonnými orgány. Základním úkolem výkonných orgánů je vydávání dokladů CITES, a to včetně různých potvrzení o výjimkách, a ověřování splnění těch podmínek k jejich vydání, které neověřují vědecké orgány. Stejně jako pro vědecké orgány i zde platí, že unijní právní úprava svěřuje výkonným orgánům další působnost: např. vydávání potvrzení o výjimce ze zákazu vnitrouijních obchodních činností a udělování povolení k přemístění živého exempláře. Hlavním výkonným orgánem v ČR je MŽP, dalšími výkonnými orgány jsou krajské úřady (udělují výjimky ze zákazu obchodních činností a jsou registračními úřady) a orgány rostlinolékařské péče (Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský), které vydávají rostlinolékařská osvědčení nahrazující povolení k vývozu. Ustanovení **kontrolních** orgánů (resp. orgánů pro prosazování, *enforcement authorities*) sice Úmluva ani nařízení CITES výslovně nepožadují, avšak nástroje určené k prosazování Úmluvy by bez nich postrádaly smysl. Kontrolním orgánem v ČR je na prvním místě ČIŽP, která vykonává správní dozor a v návaznosti na to ukládá nápravná opatření a sankce jak ve formě zabavení exempláře, tak za správní delikty. Dalšími kontrolními orgány jsou orgány celní správy (GŘC a celní úřady), které taktéž vykonávají správní dozor při celním dohledu nad zbožím – exempláři při překračování státních hranic a za zákonem stanovených podmínek zadržují exempláře, nikoli však zabavují. Za kontrolní orgány lze rovněž považovat orgány veterinární péče (Státní veterinární správa) a orgány rostlinolékařské péče (ÚKZÚZ), které zejména asistují celním úřadům při kontrole, zda jsou splněny podmínky pro přepravu živých exemplářů a exemplář odpovídá údajům uvedeným v dokladech. Nakonec je třeba v rámci orgánů pro prosazování zmínit i orgány činné v trestním řízení vzhledem k jejich roli při uplatňování trestněprávní odpovědnosti.

V rámci EU na úseku regulace obchodování s ohroženými druhy působí několik orgánů. Jde zaprvé o **Vědeckou prověřovací skupinu**, která se skládá ze zástupců vědeckých orgánů členských států a jež se zabývá studiem veškerých vědeckých otázek, které se týkají uplatňování nařízení CITES. Důležitá jsou zejména její stanoviska, jimiž se vědecké orgány mají řídit při provádění *non-detriment finding*. Zadruhé jde o **Výbor pro otázky obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami**, jehož

členy jsou zástupci výkonných orgánů členských států a který asistuje a kontroluje Komisi při vydávání prováděcích právních předpisů. Zahrnutí se jedná o **Skupinu pro prosazování** složenou z představitelů kontrolních orgánů členských států, která sleduje praktické prosazování evropské právní úpravy obchodování s ohroženými druhy členskými státy a činí doporučení k jeho zlepšení. Začtvrté, ustanovení nařízení CITES ukládají i řadu povinností **Evropské komisi**, z nichž důležité jsou zejména povinnosti přijímat opatření k provedení nařízení CITES a provádět změny jeho příloh a oprávnění vydávat zákaz dovozu exemplářů určitých druhů do EU.

Institucionální zajištění samotné Úmluvy vytváří zejména pětice orgánů. Prvním je **konference smluvních stran**, která je vrcholným orgánem, jehož členy jsou všechny smluvní strany CITES. Schází se na řádných zasedáních v obvykle dvouletých intervalech a popř. i na zasedáních mimořádných. Jejím asi nejvýznamnějším oprávněním je možnost přijímat změny textu Úmluvy a jejích příloh. Většinu běžné činnosti pak tvoří vydávání doporučení ve formě rezolucí a rozhodnutí. Druhým orgánem je **Sekretariát CITES**, který sídlí v Ženevě a je pro Úmluvu zajišťován Programem OSN pro životní prostředí. Jeho role je zejména podpůrná, koordinační, informační a poradní při běžném fungování Úmluvy. Zbývající tři orgány jsou **výbory konference stran**. Jde jednak o **Stálý výbor**, který má mezi nimi nejvyšší postavení a jehož hlavními funkcemi jsou usměrňování činnosti Sekretariátu, provádění prozatímních opatření mezi zasedáními konference stran a funkce při zajišťování dodržování CITES. Dále jde o **Výbor pro živočichy** a **Výbor pro rostliny**, které zejména poskytují vědecké poradenství ostatním orgánům CITES.

8. Závěr

V závěru své práce bych se chtěl věnovat stručnému zhodnocení právní úpravy obchodování s ohroženými druhy z mého pohledu: některým jejím pozitivním aspektům i nedostatkům.

Na prvním místě zmiňuji obecný problém, se kterým jsem se setkával téměř pravidelně na různých místech právní úpravy, a to jsou **nepřesnosti a chyby v českých verzích právních předpisů a Úmluvy**. Jako nedostatek to vnímám především u právních aktů EU, jejichž znění jsou autentická ve všech jazycích EU a případné nesrovnalosti např. anglické a české verze nelze vyřešit upřednostněním anglické verze (resp. jejího odlišného překladu) před českou, jak je tomu možné u Úmluvy,⁵²⁹ ale jen správným výkladem vycházejícím z komparace českého a jiných znění. Toto platí zejména pro nařízení, jakožto přímo použitelné právní předpisy, která by měla být jednotně uplatňována a interpretována ve všech členských státech. Pro příklady takových nesrovnalostí odkazuji výše;⁵³⁰ za všechny zde uvedu jeden, ke kterému jsem se nevyjadřoval v předchozím textu, a to je překlad slova „*commercial*.“ To je totiž překládáno dvěma způsoby: „komerční“ a „obchodní“,⁵³¹ ačkoliv k tomu podle mého mínění neexistuje důvod. Navrhoval bych v tomto případě přiklonit se ke slovu „komerční“ i přesto, že se jedná o anglicismus. Hlavním důvodem je, že pojem „obchod“ má v právní úpravě specifický, přesně definovaný význam, který zahrnuje taxativně vyjmenované transakce exemplářů z jednoho státu do jiného (popř. uvnitř EU i jejich využívání, převody vlastnictví a přemísťování regulované nařízeními) a výklad

⁵²⁹ Podle ustanovení § 6 odst. 4 zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, viz výše kapitulu 3.

⁵³⁰ Jde o případy nepřesného nebo zavádějícího překladu, jako je např. překlad slova „*re-export*“ v ujných právních předpisech na „zpětný vývoz“, ačkoliv vhodnější by bylo překládat jej jako např. opětovný vývoz, zavádějící překlad ustanovení čl. VII odst. 6 CITES a nejen zavádějící, ale chybný překlad slov „*a certificate from a Management Authority of the State of introduction*“ na „potvrzení výkonného orgánu dovážejícího státu“ (resp. v Úředním věstníku EU „potvrzení ... státu dovozu“) místo správného „potvrzení výkonného orgánu státu introdukce z moře“ v ustanovení čl. XIV odst. 5 CITES. Dále jde o případy nejednotného používání různých českých výrazů pro jeden anglický, jako např. výrazů „opětovný dovoz“ a „zpětný dovoz“ pro anglické „*reintroduction*“ a případy úplného vynechání některých slov jako např. slova „*live*“ v ustanovení čl. 9 odst. 1 nařízení CITES.

⁵³¹ Srov. např. ustanovení čl. 8 odst. 1 nařízení CITES: „*the purchase, ... for commercial purposes, display to the public for commercial purposes, use for commercial gain ... shall be prohibited*“, které je přeloženo jako: „*nákup, ... pro obchodní účely, veřejné vystavování pro obchodní účely, využívání pro obchodní zisk ... je zakázáno*“, zatímco téměř identická anglická slova v ustanovení čl. 16 písm. j) (zabývá se sankcemi při porušení čl. 8 nařízení CITES) jsou přeložena jako „*nákup, ... nabývání pro komerční účely, využívání pro obchodní zisk, veřejné vystavování pro obchodní účely, ...*“. Zvláště rozporuplně pak zní ustanovení čl. 2 písm. m) nařízení CITES, které v jedné větě používá oba způsoby překladu u: „*primarily commercial purposes shall mean all purposes the non-commercial aspects of which do not clearly predominate*“, je přeloženo jako: „*převážně komerčními účely [se rozumí] veškeré účely, jejichž neobchodní hlediska jasně nepřevládají*.“

od něj odvozeného adjektiva „obchodní“ v kontextu těchto definic nedává smysl. Slovo „*commercial*“ by totiž především mělo vyjadřovat, že z „komerčního“ využívání plyne určité osobě ekonomický prospěch.⁵³²

Co se týče dalších obecných poznatků ke zkoumané právní úpravě, vnímám jako určitou nevýhodu relativně **velké množství výjimek a odchylek** z pravidel mezinárodního obchodování. Společně s již tak poměrně složitými ustanoveními o mezinárodním obchodu vytváří komplexní a značně administrativně náročný systém různých povolení a potvrzení a dalších dokladů, kdy výkonné a vědecké orgány musí posuzovat splnění řady podmínek pro jejich vydávání a osoby působící v kontrolních orgánech musí být schopny rozpoznat, pro které předměty jsou jaké doklady požadovány a zda byly porušeny jejich podmínky. Je pak pochopitelné, že pro některé strany Úmluvy je její dodržování a prosazování složitým úkolem a to i za pomoci ostatních států a orgánů CITES. Bohužel se obávám, že neexistuje žádné jednoduché řešení tohoto stavu. Určitou možností by například bylo rezignovat na regulaci mezinárodního obchodu úplně (vyjma podmínek přepravy) a místo toho se posunout blíže ke zdroji problému (tj. exploatace volné přírody) a na mezinárodní úrovni regulovat přímo odebrání volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Obchodování samo o sobě totiž biodiverzitu neohrožuje, je ale jednou z příčin a katalyzátorem sběru jedinců z přírody. Lze si ale jen těžko představit, že by mezinárodní úmluva s takovým předmětem úpravy získala stejně širokou podporu mezinárodního společenství jako CITES, vzhledem k tomu, že by daleko citelněji zasahovala do svrchovanosti států, protože by obsahovala závazky omezující využívání jejich přírodních zdrojů.

Při detailnějším pohledu na zde rozebíranou právní úpravu je, pokud jde o **kladné aspekty mezinárodněprávní úpravy**, podle mě na prvním místě potřeba ocenit značnou aktivitu konference smluvních stran Úmluvy, a to zejména při upřesňování a interpretaci ustanovení CITES pomocí rezolucí a vytváření nových nástrojů a orgánů usnadňujících její provádění a zlepšujících její prosazování, jako jsou přezkum závažného obchodu, vývozní kvóty, postupy pro zjišťování dodržování a vytvoření Stálého výboru a výborů pro živočichy a rostliny. Dále v oblasti prosazování pozitivně hodnotím existenci právně závazných ustanovení požadujících trestání nezákonného obchodování a zabavování exemplářů a také snahu orgánů Úmluvy o širokou mezinárodní spolupráci např. s Interpolem a Světovou celní organizací.

⁵³² Viz rezoluce č. 5.10.

Na druhou stranu **problematických míst v textu Úmluvy** bylo identifikováno několik. Jde jednak o chyby, které vznikly zřejmě nechtěným opomenutím, jako je např. bezdůvodné vynechání požadavků na přepravu živých exemplářů pro vydání potvrzení o přivezení z moře⁵³³ anebo, ty které vyplývají z nedomyšlených důsledků některých ustanovení a jejich vztahů. Příkladem těchto je zneužívání výjimky pro *pre-Convention specimens*, které je umožněné dlouhou 90 denní lhůtou, během níž je známo, že druh bude zařazen na seznamy CITES, ale zařazení ještě není platné:⁵³⁴ k vyřešení by přitom stačilo pozměnit text rezoluce č. 13.6 tak, aby se pro účely čl. VII odst. 2 Úmluva vztahovala na exempláře již od přijetí rozhodnutí o zařazení příslušného druhu na některou přílohu.⁵³⁵ Dalšími nedostatky je např. to, že pro vydání potvrzení o reexportu neživých exemplářů druhů z přílohy I by mělo být požadováno *předchozí* vydání dovozního povolení, jako je tomu u živých exemplářů, zvláště když dovozní povolení musí být tak jako tak vydáno pro živé i neživé exempláře. V opačném případě se totiž jen snižují záruky, že exemplář nebude využíván k nekomerčním účelům. Dále by bylo vhodné, aby tím, kdo iniciuje šetření (inspekci) podle ustanovení čl. XIII odst. 2, byl některý z orgánů Úmluvy (např. Sekretariát) a nikoliv samotný stát, který je podezříván z neplnění závazků z Úmluvy, a aby bylo vykonáváno tímto orgánem pověřenými osobami. Domnívám se nicméně, že takové řešení by nenašlo podporu většiny států, vzhledem k tomu, že se jedná o intenzivnější zásah do jejich suverenity.

Co se týče **unijní právní úpravy, je pozitivní fakt**, že problematická ustanovení Úmluvy se v ní v zásadě neopakují a jsou obvykle řešena přísnějšími opatřeními. V souvislosti s tím bych vyzdvihнул, že evropské právo jde v řadě případů nad požadavky CITES⁵³⁶ a též obsahuje další prostředky ochrany, jako je regulace vnitrounijních obchodních činností a přemísťování exemplářů. Tím poskytuje vyšší ochranu biologické rozmanitosti a celkově lépe dosahuje obou cílů právní úpravy. EU je tak možné v tomto směru považovat za vzor pro ostatní smluvní státy CITES. To je podpořeno i tím, že řádně provádí naprostou většinu doporučení obsažených v rezolucích konference stran. Za správný krok pokládám i to, že se EU jako celek stala

⁵³³ Srov. ustanovení čl. III odst. 5 CITES s čl. IV odst. 6 CITES.

⁵³⁴ Srov. ustanovení čl. VII odst. 2 a rezoluce č. 13.6 a ustanovení čl. XV odst. 1 písm. c) a odst. 2 písm. l) a SANDS, P., *op. cit.*, str. 511.

⁵³⁵ Dalším obdobným příkladem je problematický vztah ustanovení čl. VII odst. 4 a 5, kde bych navrhol následovat příkladu unijní právní úpravy a úplně z textu Úmluvy vypustit podle mého názoru zbytečně široce formulovanou výjimku v odst. 5 tohoto ustanovení, tedy možnost vydávat potvrzení o odchování v zajetí nebo umělém vypěstování pro exempláře jakýchkoliv druhů.

⁵³⁶ Např. vyšší řazení druhů do seznamů, přísnější podmínky pro vydávání povolení a potvrzení, požadavek dovozního povolení i pro exempláře druhů z přílohy B, omezení řady výjimek upravených Úmluvou aj.

plnoprávnou smluvní stranou Úmluvy ihned poté, co to bylo umožněno změnou textu CITES. **Vytknul bych zde snad jen dva nedostatky:** jednak si myslím, že by měla být zrušena ustanovení nařízení CITES týkající se invazních druhů, protože jejich regulace je již předmětem jiného evropského právního předpisu⁵³⁷ a nehodí se je upravovat v rámci aktu, jehož primárním účelem je provádět ustanovení CITES v EU. Dále jde o drobné nedokonalosti při provedení některých ustanovení CITES – např. definice tranzitu ani jiná ustanovení nařízení neuvádí, že exempláře musí zůstat pod celní kontrolou, ačkoliv to Úmluva v ustanovení čl. VII odst. 1 *expressis verbis* požaduje.

Klady české právní úpravy vidím především v zavedení a ponechání institutu povinné registrace exemplářů v zákoně CITES a podrobné právní úpravě prokazování původu exemplářů, která zahrnuje i v ZOPK neupravené povinnosti poskytovat písemný doklad při převedení vlastnického práva, zapůjčení a pronájmu a vést záznamy. Obojí přispívá k účinnější kontrole pohybu exemplářů a dodržování úpravy v ČR vůbec. Pozitivně hodnotím i provedení směrnice TPOŽP, kde jdou ustanovení TZ nad její požadavky a kriminalizují i protiprávní obchodování s druhy z příloh C a D a neprovádějí výjimku vztahující se na zanedbatelná množství exemplářů se zanedbatelným dopadem na stav ochrany pro nejprísněji chráněné exempláře druhů (tj. z přílohy A). Dobrou zprávou je také aktivita orgánů činných v trestním řízení při postihování organizované kriminality na úseku CITES.⁵³⁸ **Nedostatky české právní úpravy** se týkají několika oblastí. Zaprvé jde o povinnost prokazování původu exemplářů, kdy by bylo vhodné výslovně deklarovat specialitu ustanovení § 24 zákona CITES k § 54 odst. 1 ZOPK. Zadruhé považuji za problematickou možnost upuštění od zabavení exempláře podle ustanovení § 34a odst. 1 zákona CITES, kdy by pro správní uvážení ČIŽP měl zákonodárce stanovit alespoň základní kritéria (např. spočívající v absenci zavinění, což by bylo vhodné vzhledem k tomu, že se jedná v podstatě o objektivní odpovědnost). Zatřetí nelze kladně hodnotit ani fakt, že AOPK jako vědecký orgán CITES je podřízena MŽP, které je výkonným orgánem CITES, což může vyvolávat určité pochybnosti o tom, zda ji lze považovat za na výkonném orgánu nezávislý vědecký orgán.⁵³⁹

⁵³⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014, o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

⁵³⁸ Viz STEJSKAL, V. (2015), *op. cit.*, str. 111-117.

⁵³⁹ Jako to požaduje rezoluce č. 10.3 a ustanovení čl. 13 odst. 2 nařízení CITES.

Seznam použitých zkratek

AOPK	Agentura ochrany přírody a krajiny
ASEAN	Sdružení národů jihovýchodní Asie
CBD	Úmluva o biologické rozmanitosti
CCAS	Úmluva o ochraně antarktických ploutvonožců
CITES	Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí
GŘC	Generální ředitelství cel
IATA	Mezinárodní sdružení leteckých dopravců
ITTO	Mezinárodní organizace tropických dřev
IUCN	Světový svaz ochrany přírody
IWC	Mezinárodní velrybářská komise
Komise	Evropská komise
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
nařízení CITES	nařízení Rady (ES) č. 338/97, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi
nařízení o pastích	nařízení Rady (EHS) č. 3254/91, o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů
nařízení o tuleních	nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009, o obchodování s produkty z tuleňů
nařízení o velrybách	nařízení Rady (EHS) č. 348/81, o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců
<i>non-detriment finding</i>	zjištění o tom, že mezinárodní obchod neohrozí přežití dotčeného druhu
<i>pre-Convention specimen</i>	exemplář získaný před tím, než se na něj začala vztahovat CITES
<i>pre-Regulation specimen</i>	neživý exemplář, jeho část nebo odvozenina zákonně získán dříve, než se pro něj stala použitelnými ustanovení nařízení CITES, nařízení č. 3626/82 nebo Úmluvy
prováděcí nařízení CITES	nařízení Komise (ES) č. 865/2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97

rezoluce č.	rezoluce konference smluvních stran CITES číslo
SDEU	Soudní dvůr EU
Sekretariát	Sekretariát CITES
SFEU	Smlouva o fungování EU
SFŽP	Státní fond životního prostředí
směrnice o tuleních	směrnice Rady č. 83/129/EHS, o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států
směrnice TPOŽP	směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/99/ES, o trestněprávní ochraně životního prostředí
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva	Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
UNCLOS	Úmluva OSN o mořském právu
UNEP	Program OSN pro životní prostředí
UNEP-WCMC	Světové informační středisko ochrany přírody UNEP
vyhláška CITES	vyhláška č. 210/2010 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o obchodování s ohroženými druhy
WWF	Světový fond na ochranu přírody
zákon CITES	zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy
ZOPK	zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
ZoTOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob

Seznam použité literatury

Knihy a elektronické dokumenty

- BIRNIE, P. a BOYLE, A.: International Law and the Environment, 3rd edition, New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-876422-9.
- DAMOHORSKÝ, M. a kol.: Právo životního prostředí, 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7.
- GILLESPIE, A.: Conservation, Biodiversity and International Law, 1. vydání, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2011. ISBN 978-0-85793-515-1.
- HENDRYCH, D. a kol.: Správní právo: obecná část, 8. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-254-3.
- JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 5. vydání, Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-120-5.
- KRÄMER, L.: E.C. Environmental Law, 4th edition, London: Sweet & Maxwell, 2000. ISBN 0421590203.
- KRÄMER, L.: Focus on European Environmental Law, 2nd edition, London: Sweet & Maxwell, 1997. ISBN 978-0421601406.
- KUČERA, J.: Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin: základní informace se zaměřením na Českou republiku a Evropskou unii, 2. vydání, Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010. ISBN 978-80-7212-552-4.
- MEZŘICKÝ, V.: Environmentální politika a udržitelný rozvoj, 1. vydání, Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-003-8.
- MOLDAN, B.: Podmaněná planeta, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1580-6.
- MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL V.: Ochrana zvířat v právu, 1. vydání, Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2317-9.
- PRŮCHOVÁ, I., BĚLOHRADOVÁ, J. a kol.: Správní procesy v právu životního prostředí, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5362-5.
- SANDS, P.: Principles of International Environmental Law, 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2003. ISBN 978-0-511-07684-8.
- STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V.: Zákon o obchodování s ohroženými druhy a předpisy související: komentář, 1. vydání, Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-512-5.
- STEJSKAL, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1.
- STEJSKAL, V.: Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody, 1. vydání, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1.
- ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník: komentář, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-178-9.

- ŠTURMA, P., DAMOHORSKÝ, M. a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí - I. část (obecná), 1. vydání, Beroun: IFEC, 2004. ISBN 80-903409-2-X.
- WIJNSTEKERS, W.: The Evolution of CITES [online]. 9th edition. Budakeszi: CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation, 2011 [cit. 30. 7. 2016]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/resources/publications.php>
- ŽÁKOVSKÁ, K.: Ochrana mořské biodiverzity v mezinárodním právu, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. ISBN 978-80-87146-35-4.

Články

- DAVIES, P. G. G. Non-Compliance — a Pivotal or Secondary Function of CoP Governance?. *International Community Law Review*. 2013, Vol. 15, str. 77-101. ISSN 1871-9740.
- DICKSON, B. The Precautionary Principle in CITES: A Critical Assessment. *Natural Resources Journal*. 1999, Vol. 39, str. 211-228.
- FAVRE, D. Debate Within the CITES Community: What Direction for the Future. *Natural Resources Journal*. 1993, Vol. 33, str. 875-918.
- HEMMINGS, J. Does CITES conserve Biodiversity?. *Asia Pacific Journal of Environmental Law*. 2002, Vol. 7, str. 95-124. ISSN 1385-2140.
- MURPHY, J. B. Alternative approaches to the CITES "non-detriment" finding for Appendix II species. *Environmental Law*. 2006, Vol. 36, str. 531-563.
- STEJSKAL, V. Omezení mezinárodního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin. *České právo životního prostředí*. 2001, č. 2, str. 33-47. ISSN 1213-5542.
- STEJSKAL, V. Trestní postih organizovaného zločinu v případě pašování CITES exemplářů – Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. dubna 2015 č. III. ÚS 3871/14. *České právo životního prostředí*. 2015, č. 2, str. 111-117. ISSN 1213-5542.
- VANDEPUTTE, G. A. Why the European Community Should Become a Member of the Convention on the International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES). *Georgetown International Environmental Law Review*. 1991, Vol. 3, str. 245-264. ISSN 1042-1858.

Elektronické zdroje

- EEA [European Environment Agency]. Evropské životní prostředí – stav a výhled 2015: shrnutí [online]. Kodaň: Úřad pro publikace EU, 2015 [cit. 30. 7. 2016]. ISBN 978-92-9213-546-1. Dostupné z: <http://www.eea.europa.eu/soer-2015/synthesis/evropske-zivotni-prostredi-2013-stav>
- ENGLER, M. and PARRY-JONES, R. Opportunity or threat: The role of the European Union in global wildlife trade [online]. Brussels: TRAFFIC Europe, 2007 [cit. 30. 7. 2016]. ISBN 978-2-930490-04-5. Dostupné z: <http://www.traffic.org/home/2007/6/1/eu-top-global-importer-of-wildlife.html>
- EUROPEAN COMMISSION and TRAFFIC. Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations [online]. Brussels: 2015 [cit. 30. 7. 2016]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/environment/cites/legis_refguide_en.htm

- Evaluation Study on the Implementation of Directive 2008/99/EC on the Protection of the Environment through Criminal Law by Member States: National Report for Austria [online]. Brussels: 2012 [cit. 30. 7. 2016]. Dostupné z http://ec.europa.eu/justice/criminal/criminal-law-policy/environmental-protection/index_en.htm
- Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-being: Synthesis [online]. Washington DC: Island Press, 2005 [cit. 30. 7. 2016]. ISBN 1-59726-040-1. Dostupné z: <http://www.millenniumassessment.org/en/Reports.html>
- Ó CRÍODÁIN, C. Study on the Effectiveness of the EC Wildlife Trade Regulations. A TRAFFIC Europe report for the European Commission [online]. Brussels: 2007 [cit. 30. 7. 2016]. Dostupné z http://ec.europa.eu/environment/cites/legislation_en.htm
- Shrnutí závěrů 73. setkání Výboru pro otázky obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami dne 16. 12. 2015 [cit. 30. 7. 2016]. Dostupné z: https://circabc.europa.eu/sd/a/908a6638-8fdd-45f1-9852-788cf59c01e8/73_summary_com.pdf

Mezinárodní úmluvy

- Mezinárodní dohoda o tropickém dřevě, vyhlášená ve sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 89/2012 Sb. m. s.
- Mezinárodní úmluva o ochraně ptáků. Text úmluvy je dostupný z: <http://sedac.ciesin.org/entri/texts/protection.of.birds.1950.html>
- Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství, vyhlášená ve sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 7/2007 Sb. m. s.
- Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném rozdělení přínosů plynoucích z jejich využívání k Úmluvě o biologické rozmanitosti. Text protokolu je dostupný z: <https://www.cbd.int/abs/text/default.shtml>
- Protokol o ochraně životního prostředí Antarktidy, vyhlášený ve sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 42/2005 Sb. m. s.
- Úmluva ASEAN o ochraně přírody a přírodních zdrojů. Text úmluvy je dostupný z: <http://agreement.asean.org/media/download/20140119153602.pdf>
- Úmluva o biologické rozmanitosti, vyhlášená ve sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 134/1999 Sb.
- Úmluva o mezinárodním obchodě s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, vyhlášená ve sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 572/1992 Sb.
- Úmluva o ochraně antarktických mořských zdrojů. Text úmluvy je dostupný z: http://www.ats.aq/documents/keydocs/vol_1/vol1_12_CCAMLR_CCAMLR_e.pdf
- Úmluva o ochraně antarktických ploutvonožců. Text úmluvy je dostupný z: http://www.ats.aq/documents/keydocs/vol_1/vol1_13_CCAS_CCAS_e.pdf
- Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť, vyhlášená ve

sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 107/2001 Sb. m. s.

- Úmluva o ochraně přírody a zachování volně žijící fauny a flóry na západní polokouli. Text úmluvy je dostupný z:
<http://www.oas.org/juridico/english/treaties/c-8.html>
- Úmluva OSN o mořském právu, vyhlášená ve sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 240/1996 Sb.

Právní předpisy

- Nařízení č. 182/2011, kterým se stanoví pravidla a obecné zásady způsobu, jakým členské státy kontrolují Komisi při výkonu prováděcích pravomocí.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014, o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 511/2014, o opatřeních pro dodržování pravidel, která vyplývají z Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání, ze strany uživatelů v Unii.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 995/2010, kterým se stanoví povinnosti hospodářských subjektů uvádějících na trh dřevo a dřevařské výrobky.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1007/2009 o obchodování s produkty z tuleňů.
- Nařízení Komise (ES) č. 865/2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97.
- Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchyťováni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchyty, které nesplňují mezinárodní normy humánního odchyty do pastí.
- Nařízení Rady (EHS) č. 348/81, o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců.
- Nařízení Rady (ES) č. 1/2005, o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností.
- Nařízení Rady (ES) č. 338/97, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.
- Nařízení Rady EHS č. 3626/82, o provádění Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ve Společenství.
- Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 736/2015, o zákazu dovozu exemplářů některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do Unie.
- Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 792/2012, kterým se stanoví vzor formuláře povolení, potvrzení a dalších dokumentů uvedených v nařízení Rady (ES) č. 338/97.
- Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1386/2013/EU, o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 „Spokojený život v mezích naší planety“.

- Rozhodnutí Rady č. 1999/468/ES, o postupech pro výkon prováděcích pravomocí svěřených Komisi.
- Rozhodnutí Rady EU č. 2015/451 ze dne 6. března 2015, o přistoupení EU k CITES.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/99/ES, o trestněprávní ochraně životního prostředí.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků.
- Směrnice Rady č. 83/129/EHS, o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států.
- Směrnice Rady ES č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.
- Smlouva o fungování Evropské unie.
- Vyhláška č. 198/2013 Sb., o výši náhrady nákladů péče o skupiny druhů exemplářů v záchranných centrech.
- Vyhláška č. 210/2010 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o obchodování s ohroženými druhy.
- Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy).
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.
- Zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.
- Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči.
- Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.
- Zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob.

Judikatura

- Rozhodnutí ve věci C-154/02 *Nilsson* [2003] ECR I-12733.
- Rozhodnutí ve věci C-283/81 *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v Ministry of Health* [1982] ECR 3415.
- Rozhodnutí ve věci C-344/08 *Criminal proceedings against Tomasz Rubach* [2009] ECR I-07033.
- Rozhodnutí ve věci C-510/99 *Tridon* [2001] ECR I-7777.

Rezoluce konference stran CITES

- č. 1.1, č. 1.2
- č. 4.25

- č. 5.10
- č. 7.12
- č. 8.4, č. 8.13
- č. 9.6, č. 9.7, č. 9.9, č. 9.10, č. 9.21, č. 9.24, č. 9.25
- č. 10.3, č. 10.7, č. 10.10, č. 10.14, č. 10.15, č. 10.16, č. 10.17, č. 10.20, č. 10.21
- č. 11.1, č. 11.3, č. 11.11, č. 11.12, č. 11.16, č. 11.17
- č. 12.3, č. 12.7, č. 12.8, č. 12.10
- č. 13.6, č. 13.7
- č. 14.3, č. 14.6, č. 14.7
- č. 16.3, č. 16.7, č. 16.8

Další nezávazné předpisy, důvodové zprávy a jiné dokumenty

- CITES Guidelines for the non-air transport of live wild animals and plants [online]. Text dostupný z: <https://cites.org/eng/resources/transport/index.php>
- Definitions of the Scientific Review Group opinions [online]. Text dostupný z: http://ec.europa.eu/environment/cites/srg_en.htm
- Doporučení č. 99.3. Konference OSN o lidském životním prostředí. Text dostupný z: <http://www.un-documents.net/aconf48-14r1.pdf>
- Doporučení Komise (ES) č. 2007/425/ES, kterým se označuje soubor opatření pro prosazování nařízení Rady (ES) č. 338/97.
- Druhý akční program ES o životním prostředí. Text dostupný z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41977X0613&qid=1451492463043>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 346/2009 Sb.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 467/2011 Sb.
- Guidelines on Duties and Tasks of the Scientific Authorities and Scientific Review Group under Regulation (EC) No 338/97 and Regulation (EC) No 865/2006 [online]. Text dostupný z: http://ec.europa.eu/environment/cites/srg_en.htm
- Jednací řád konference smluvních stran CITES. Text dostupný z: <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/E16-Rules.pdf>
- Memorandum o porozumění mezi Stálým výborem CITES a výkonným ředitelem UNEP o službách Sekretariátu a podpoře Úmluvy. Text dostupný z: https://cites.org/sites/default/files/common/disc/sec/CITES-UNEP_0.pdf
- Principy hospodaření v lesích. Text dostupný z: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-3annex3.htm>
- Rezoluce č. 5 Osmého generálního shromáždění IUCN. Text dostupný z: http://cmsdata.iucn.org/downloads/resolutions_recommendation_en.pdf

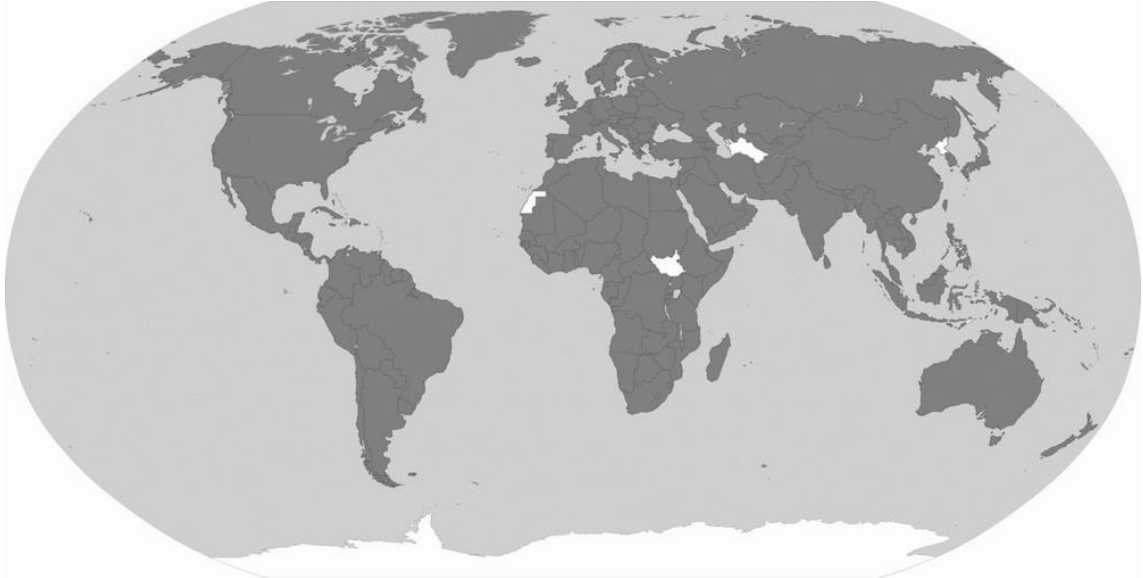
- Rezoluce č. 14 Sedmého generálního shromáždění IUCN. Text dostupný z: <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/ga-7th-006.pdf>
- Rezoluce Generálního shromáždění OSN č. 69/314 ze dne 30. července 2015. Text dostupný z: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/314
- Sdělení Evropské komise Radě a Evropskému parlamentu COM/2014/064 ze dne 7. února 2014, o přístupu EU k nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy. Text dostupný z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0064>
- Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů COM/2016/087 ze dne 26. 2 2016, Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy. Text dostupný z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0087>
- Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu COM/2015/0219 ze dne 20. 5. 2015, Stav přírody v Evropské unii: zpráva o stavu a trendech u typů stanovišť a druhů, na které se vztahuje směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, za období 2007–2012, jak se požaduje podle článku 17 směrnice o stanovištích a článku 12 směrnice o ptácích. Text dostupný z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0219>
- Statut Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (organizační řád). Text dostupný z: <http://www.ochranaprirody.cz/o-aopk-cr/organizacni-struktura>

Internetové stránky

- <http://ec.europa.eu/environment/cites/>
- <http://www.cizp.cz/>
- <http://www.interpol.int/Crime-areas/Environmental-crime/Environmental-Compliance-and-Enforcement-Committee/Wildlife-Crime-Working-Group>
- <http://www.mzp.cz/>
- <http://www.ochranaprirody.cz/>
- <http://www.traffic.org/overview/>
- <http://www.unep-wcmc.org/about-us/>
- <https://cites.org/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: smluvní státy CITES (mapa)

Převzato z <https://cites.org/eng/disc/parties/index.php>, bílá místa označují nesmluvní státy.

Příloha č. 2: vzor CITES povolení a potvrzení v EU

EVROPSKÁ UNIE								
ORIGINAL	1. Vývozce / zpětný vývozce	POVOLENÍ / POTVRZENÍ		Č.				
		☐ DOVOZ ☐ VÝVOZ ☐ ZPĚTNÝ VÝVOZ ☐ OSTATNÍ:		2. Poslední den platnosti:				
	3. Dovozece	 Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin						
		4. Země (zpětného) vývozu						
		5. Země dovozu						
	6. Povolené místo určení pro živé exempláře druhů zařazených do přílohy A	7. Vydávající výkonný orgán						
1	8. Popis exemplářů (včetně označení, pohlaví / data narození živých živočichů)	9. Čistá hmotnost (kg)		10. Množství				
		11. Příloha CITES	12. Příloha EU	13. Původ	14. Účel			
		15. Země původu						
		16. Povolení č.		17. Datum vydání				
		18. Země posledního zpětného vývozu						
		19. Potvrzení č.		20. Datum vydání				
	21. Vědecký název druhu							
	22. Obojný název druhu							
	23. Zvláštní podmínky							
	<p>Toto povolení / potvrzení platí pouze v případě přepravy živých zvířat, která je v souladu s pokyny CITES pro přepravu a přípravu na přepravu volně žijících živočichů, nebo v případě letecké dopravy, která je v souladu s předpisy týkajícími se živých zvířat vydanými Mezinárodní asociací leteckých dopravců (IATA).</p>							
	24. Dokumentace pro (zpětný) vývoz ze země (zpětného) vývozu		25. ☐ Dovoz ☐ Vývoz ☐ Zpětný vývoz					
	☐ byla předložena vystavujícímu orgánu ☐ musí být předložena hraničnímu celnímu úřadu v místě dovozu <div style="border: 1px solid black; height: 30px; width: 100%; margin-top: 5px;"></div>		výše uvedeného zboží se tímto povoluje. Podpis a úřední razítko: Jméno vydávajícího úředníka: Místo a datum vydání:					
	26. Nákladní list / letecký přepravní list:							
	27. Pouze pro účely celního řízení		Podpis a úřední razítko:					
	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%;">Množství / čistá hmot. (kg) skutečně dovezené či (zpětně) vyvezené</td> <td style="width: 50%;">Počet zvířat mrtvých při příjezdu</td> </tr> <tr> <td style="height: 20px;"></td> <td style="height: 20px;"></td> </tr> </table>		Množství / čistá hmot. (kg) skutečně dovezené či (zpětně) vyvezené	Počet zvířat mrtvých při příjezdu			Celní dokument Typ: Číslo: Datum:	
Množství / čistá hmot. (kg) skutečně dovezené či (zpětně) vyvezené	Počet zvířat mrtvých při příjezdu							

Převzato z prováděcího nařízení Komise (EU) č. 792/2012, kterým se stanoví vzor formuláře povolení, potvrzení a dalších dokumentů uvedených v nařízení Rady (ES) č. 338/97. V souladu s tímto vzorem musí být dovozní povolení, vývozní povolení, potvrzení o zpětném vývozu, potvrzení o osobním vlastnictví, potvrzení o souboru vzorků a potvrzení o hudebním nástroji.

Shrnutí

Účelem této práce je v první řadě popsat právní úpravu regulace obchodování s ohroženými druhy a to jak na mezinárodní, tak na unijní a národní úrovni. Snahou autora je identifikovat jednotlivé nástroje a instituty a uceleně je rozebrat z pohledu těchto tří úrovní. V jejich rámci je pak dále možné analyzovat, jak jsou mezinárodní závazky plynoucí z CITES prováděny v evropských a českých právních předpisech a vyzorovat, kde jdou jejich ustanovení nad požadavky Úmluvy, anebo jsou naopak nedostatečná. Autor se průběžně rovněž snaží určit případná problematická místa právní úpravy.

Z hlediska členění se práce v první kapitole zabývá některými věcnými otázkami ochrany přírody a biologické rozmanitosti s důrazem na roli mezinárodního obchodu s ohroženými druhy při jejím ohrožování. Další kapitola se již věnuje samotné právní úpravě a to jejím obecným aspektům: vymezení jejího cíle, účelu, předmětu, principů a postavení v systému práva životního prostředí. Třetí kapitola obsahuje stručný přehled relevantních hlavních a souvisejících pramenů práva. Ve čtvrté kapitole jsou identifikovány a blíže popsány hlavní právní prostředky používané k dosažení cíle a naplňování účelu právní úpravy. Do páté kapitoly jsou zvláště vyčleněny ty nástroje, které slouží k zajištění dodržování CITES smluvními státy a k prosazování právní úpravy vůči fyzickým a právními osobám. Šestá kapitola uzavírá výkladem o orgánech působících na mezinárodní, evropské i národní úrovni regulace.

V závěrečném zhodnocení se autor pozastavuje v první řadě nad velkým počtem chyb a nepřesností v překladu CITES a českých zněních unijních prepisů. Dále považuje za určitý problém i množství odchylek od obecných pravidel obchodování, které vytváří složitý a značně administrativně náročný systém dokladů, jehož řešení je ale zřejmě nemožným úkolem. Možností by například mohlo být rezignovat na regulaci mezinárodního obchodu a místo toho regulovat přímo odebrání jedinců z volné přírody. Několik poznámek je následně věnováno některým z problémů jednotlivých úrovní právní úpravy, ale i jejím pozitivům. V rámci CITES je kladně hodnocena aktivita konference stran CITES při výkladu a rozvoji nástrojů Úmluvy, avšak rovněž nalezeno několik stále nevyřešených nedostatků. Na unijní právní úpravě je zejména oceňováno, že často poskytuje vyšší úroveň ochrany, než je požadováno CITES a řádně provádí většinu mezinárodněprávních doporučení a naopak obsahuje jen drobné nedokonalosti. Klady české právní úpravy spočívají především v existenci institutu povinné registrace exemplářů a podrobné úpravě prokazování původu exemplářů. Jejím nedostatkem je

např. možnost upuštění od zabavení exempláře, kdy zákonem nejsou stanovena žádná kritéria pro posuzování těchto případů.

Summary

The purpose of the thesis is to describe international, EU and Czech wildlife trade laws by identifying the regulatory measures established at these levels of law and examining them from the perspective of each. It further seeks to analyze how CITES obligations governing these measures are incorporated into the EU and Czech legislation and investigate whether they are likely implemented inadequately or, conversely, more strictly. Additionally, it points out some of the potential problems of the current legal framework as well.

The thesis is composed of six chapters. Chapter one explains the goals of environmental policy in the area of nature conservation and biodiversity protection related to wildlife trade and reasons for the very existence of its regulation. Chapter two is concerned with general aspects of wildlife trade law such as its objective, purpose, principles and role within environmental law. Chapter three outlines the main and also some other relevant sources of law. Chapter four determines the principal regulatory measures which are contained within the legal regime in order to enable it to achieve its objectives. The fifth chapter then focuses on two groups of legal means designed to ensure the compliance of CITES parties and to enforce the provisions of EU and Czech wildlife trade legislation respectively. The final chapter provides a description of the different authorities at CITES, EU and Czech national level and their functions and tasks.

In the conclusion, it is firstly criticised that the provisions of CITES and EU legislation are often wrongly or imprecisely translated into Czech, which has a notable impact on meaning and interpretation thereof. Secondly, it is argued that the high number of derogations from wildlife trade rules is problematic because it creates a complex and administratively stringent system of various types of documentation. It is, however, admitted that this issue is not easily resolvable and suggested that, for instance, directly taking of specimens from wild could be regulated instead of wildlife trade. Thirdly, several positives and also negatives of the current legal regime are highlighted. At the international level, contribution of the CITES conference of parties to the development and interpretation of CITES provisions is commended, however, some deficiencies of these provisions are found to be still persisting since the adoption of CITES. At the EU level, it is *inter alia* appreciated that the EU wildlife trade legislation often provides for a higher standard of protection than is required by CITES, adequately includes most of recommendations of the CITES conference of parties

and contains only minor imperfections. The positives of the Czech wildlife trade laws are, among other things, seen in the introduction of compulsory registration of certain CITES specimens and detailed provisions governing the duty to prove the origin of a specimen. The negatives lay, for example, in insufficient legal criteria for deciding when the relevant authorities should refrain from confiscation of a specimen.

Název práce v anglickém jazyce:

Legal Regulation of International Trade in Endangered Species

Klíčová slova:

CITES, ochrana přírody a biodiversity, obchod s ohroženými druhy

Keywords:

CITES, nature conservation and biodiversity protection, trade in endangered species